

Scientific and Technical Bulletin

Series: Social and Humanistic Sciences

**Anul XII, Nr. 9, 2006
ISSN 1582-7976**

Colegiul de redacție al seriei:

Prof. dr. **GENARO ZALPA** – Universidad del Aguascalientes, Mexico; Prof. dr. **IOAN N. ROȘCA** – Universitatea din București; Prof.dr. **HERIBERT HINZEN** – Institute for International Cooperation of the German Adult Education Association in Bonn; Prof. dr. **LILIANA MIHUȚ** – Universitatea “Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca; Prof. dr. **NICOLAE RÂMBU** – Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași; Prof. dr. **IOAN BIRIȘ** - Universitatea de Vest din Timșoara; Prof. dr. **CONSTANTIN SOLOMON** – Universitatea de Stat din Chișinău; Conf.dr. **DORIN HERLO** – Universitatea “Aurel Vlaicu” din Arad; Prof.dr. **MIRON IONESCU** – Universitatea “Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca; Conf. dr. **ANTON ILICA** – Universitatea “Aurel Vlaicu” din Arad; Prof.dr. **KATARINA POPOVIC** – University of Belgrade, Serbia and Muntenegro.

Redactor șef:

Prof. dr. MATEI ȘIMANDAN

Tehnoredactare:

Prep. univ. DANA BĂLAȘ TIMAR

Editor:

Universitatea “Aurel Vlaicu” din Arad
Romania, 2900 Arad, Bd. Revoluției nr. 77
Tel/fax: 0040-257-280679
e-mail: rectorat.uav@inext.ro, cidd@inext.ro

Acest număr al revistei a apărut în cadrul Grantului CNCSIS „Cultura civică a tinerilor și multiculturalitatea în contextul aderării României la Uniunea Europeană”, precum și a Grantului CNCSIS „Determinarea și ameliorarea disfuncțiilor în însușirea abilităților de bază la copiii între 8 și 11 ani”

CUPRINS

Irina Serebreanschi Rolul și locul serviciilor secrete în secolul XXI.....	6
Tatiana Bîzgu Aspecte ale relațiilor economice dintre Republica Moldova și România.....	15
Victor Bunescu Realizatorii controlului democratic al sectorului de securitate.....	28
Andrei Scrinic Republica Moldova în politica noii vecinătăți a Uniunii Europene.....	36
Nicoleta Chioncel, Tomina Săveanu Interacțiune și comunicare în activitățile de educație interculturală.....	45
Adrian Hatos, Nicoleta Chioncel Proiecte în școală: dimensiuni civice și interculturale.....	65
Maria-Tereza Pirău Practici seminariale în vederea formării competențelor interculturale la studenți.....	83
Florina Achim Formarea capacității de autoevaluare, cale spre dialogul interconfesional.....	96
Dorin Herlo, Anca Petroi Interculturalitatea... o modă sau o realitate?.....	108
Dana Bălaș Timar	

Analiza ratei de non-răspuns în anchetele de opinie. Cazul unui chestionar privind cultura civică a tinerilor.....114

Andreia Maxim

Nevoia de interculturalitate sau despre efectele „perverse” ale educației interculturale.....127

Mihaela Indricău

Studii de caz post-moderne: videoclipurile muzicale și filmul.....134

Georgiana Petic-Bătrîn

Educația interculturală la elevi.....160

Aristița Dîrlea

Aradul – oraș multicultural.....166

ROLUL ȘI LOCUL SERVICIILOR SECRETE ÎN SECOLUL XXI

Irina Serebreanschi

Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The situation created at international level, after the terrorist attacks from september 2001, imposed a long term re-assessment of the security concepts, which determined the re-thinking of the role and the competence extinction of the intelligence services from democratic countries. As a result, in the existing security environment, Intelligence Services, on the whole, have very complex and important missions (control of the assymetrical threats, terrorism, and transborder criminality, external contraspying, the promotion of political and economical interests, external cooperation etc).

Keywords: security concepts, enviroment, security services, terrorism, information.

În mod firesc, de-a lungul timpului s-au pus o mulțime de întrebări privind apariția și necesitatea activităților de informații, a structurilor informative ca parte a organizării sociale a statelor, iar în prezent a societății moderne.

De ce a fost nevoie să se creeze o activitate specială, o adevărată lume a informațiilor secrete, puțin înțeleasă și dar permanent contestată? Am putea răspunde că geneza lumii informațiilor secrete este însăși concurs ce caracterizează permanenta luptă a omenirii pentru

existență. Competiția în viața economică și reflectarea ei în viața politică.¹

Pe parcursul istoriei, situația internațională a unor țări le obligă să dispună de anumite organisme și funcțiuni indispensabile.

Cum să nu recunoști necesitatea furnizării în timp util a unor informații politice și militare? Cum să nu simți nevoia unor analize bazate pe fapte reale privind unele acțiuni și evenimente care se vor derula în viitor? Cum te vei putea apăra, dacă nu ești informat la timp despre amestecurile în treburile interne din partea altor state? Cum să ignori faptul că pe glob sunt situații critice, unde se folosește forța, că apărarea intereselor țării tale este indispensabilă și că va trebui să pregătești din timp această apărare?

Puțini sunt cei care resping pertinenta unor astfel de întrebări. Dar sunt mulți și acei care greșesc crezând că aceste informații ar putea fi obținute prin canalele obișnuite ale administrației de stat.

În epoca contemporană, este imposibil să obții asemenea informații în timp util, fără să dispui de servicii specializate. Istoria arată că oamenii de stat pentru luarea anumitor decizii trebuie să fie informați la timp, obiectiv la tot ce se petrece și mai ales la ceea ce se pregătește. Or, fără servicii speciale, e greu a prevedea atingerea unei asemenea finalități.²

Prăbușirea regimurilor comuniste și declanșarea proceselor de restructurare a societății, spre noi valori democratice, a impulsionat și transformarea serviciilor secrete, atât în plan organizatoric, cât și conceptual, spre

¹ Timofte, A.R., *Despre raționalitatea socială a existenței serviciilor secrete* // Servicii de informații românești, Profil an. 3, nr.9, București, 2005.

² Pele, Gh., *Servicii și acțiuni secrete*, Ministerul de Interne, București, 1996, p.13.

noile valori, punându-se la bază drepturile omului, siguranța și transparența.

Serviciile de informație, prin natura activităților lor, independent de regimul politic în care ele activează, în funcție de sistemul axiologic care guvernează la un moment dat societatea, ele se află, într-o măsură mai mare sau mai mică, sub amenințare de a li se interpreta activitatea drept represivă, deoarece întotdeauna va exista o parte nemulțumită de aplicarea legii, și care o va contesta, convinsă fiind de injustiția, sau și mai rău, de persecuția la care a fost supusă.

În sistemul regimurilor politice totalitare bazate pe teroare, serviciile secrete au fost reduse la rolul de instrument al puterii politice, cu funcții explicite de eliminare a oponenților în scopul de a consolida puterea și de a asigura menținerea formei de guvernământ.

Pe când în statele democratice, dimpotrivă, serviciile secrete de informații au devenit parte a organizării sociale moderne, iar activitatea lor a fost legitimată prin adaptarea cadrului legal care recunoaște că deținerea de informații verificate este o condiție a bunei guvernări.³

Așadar, evoluția societăților civile a făcut ca serviciilor secrete să li se solicite tot mai frecvent precizarea poziției față de o serie de evenimente, într-o epocă în care conceptul de „transparență” câștigă tot mai mult teren, iar publicul dorește să cunoască cât mai mult. Presiunea crescândă a opiniei publice, exercitată într-o anumită măsură și de politicile în domeniul educației și culturii de securitate, a determinat sporirea interesului față de informațiile și acțiunile serviciilor secrete, în așa fel aducând la lumină date „din inima secretului”.⁴

³ Troncotă, C., Blidaru, I., *Serviciile secrete ale Franței, Germaniei, Italiei*, București, 2004, p.11.

⁴ Troncotă, C., Bidu, I., Blidaru, H., Op. cit., p.11.

Prin urmare, s-a confirmat existența unei nevoi, de altfel, firească: aceea de a prezenta rolul asumat de instituțiile de securitate națională în orice stat de drept, precum și de a le înțelege logica și mecanismul de funcționare. Rolul serviciilor de informații este de a furniza factorului de decizie politică toate informațiile necesare, pe baza cărora acesta să poată lua decizii optime în domeniul securității naționale, în privința formulării direcțiilor de politică externă, dar și în privința politicilor economice. Produsul final de „intelligence” însă trebuie să fie relevant și credibil, iar activitatea de informații trebuie să rămână focalizată pe solicitările prioritare ale factorilor de decizie.⁵

Modificarea mediului de securitate de la sfârșitul secolului al XX-lea a produs, indubitabil, mutații majore în cadrul serviciilor de informații. Dar nu în sensul schimbării rolului pe care acestea îl joacă. Rolul acestora este să furnizeze factorului de decizie informație corectă, necesară și în timp util. Dacă în perioada războiului rece amenințările erau vizibile, externe și de natură militară, după căderea Cortinei de Fier, amenințările devin mai voalate și non-militare. De aceea și natura misiunilor serviciilor de informații s-a schimbat. Dezmembrarea Uniunii Sovietice a dus la evoluția sistemului de relații internaționale. De asemenea, dispariția celor două blocuri ideologice, modificările ulterioare majore aduse de procesul de extindere al NATO au modificat radical cerințele exprimate de „policy makeri”. Într-un cuvânt, „intelligence”-ul a rămas același. S-au schimbat politicile și prioritățile.

Abordarea modernă în privința securității adaugă ariei sale problematice o dimensiune cu totul subiectivă:

⁵ Rădoi, M., *Serviciile de Informație și Decizia Politică*, București, 2003, p.9

o comunitate este în siguranță, dacă membrii ei se simt securizați. Pentru toate aceste perspective, punctul critic rămâne la nivelul deciziei privind persoana sau grupul legitimat să declare că o situație sau un eveniment reprezintă sau nu o chestiune de securitate națională. Importanța autoperceperii de către cetățeni a stării de securitate este din ce în ce mai mare. Adesea, prezența amenințării nu corelează pozitiv cu faptul că publicul se simte în pericol. Starea de securitate nu ar exista, în această perspectivă, decât în cazul ideal în care nu numai că nu există amenințare, dar nici cetățenii nu se simt în nesiguranță.⁶

În regimurile politice democratice, eficiența funcționare a unei instituții depinde, într-o măsură semnificativă, de modul în care existența și funcționarea ei sunt percepute la nivelul publicului intern și extern. Prin urmare: cu cât mai puțină încredere, cu atât mai puțină eficiență datorată mediului social ostil sau lipsei de suport din partea populației. Legitimitatea ei se dobândește, se menține, confirmă, după cum și se erodează.

Orice stat de drept are nevoie de instrumente care să-i prezerve „starea de echilibru și legalitate”. Recunoașterea și încrederea cetățenilor în slujba cărora funcționează serviciile cu asemenea atribuții este mai mult decât importantă. O reprezentare pozitivă asupra eficienței și corecteii funcționării a instituțiilor de securitate națională ajunge să le determine să funcționeze ca atare.

După o jumătate de veac de comunism, în care serviciile de informații asigurau, mai ales, securitatea regimului politic și, în subsidiar, se preocupau de interesul național, așa cum era configurat în viziunea

⁶ Rădoi, M., Op. cit., p.11.

„Partidului”, memoria socială păstrează o reprezentare senzitivă acestor structuri. Până nu demult, vâlul secretului înconjură toate operațiunile de informație, la care se adaugă reticența oficială și cenzurarea severă a oricărei descrieri privind structura, scopurile și activitatea comunității informative. Cuvântul *securitate* a dobândit, desigur și conotații negative, drept urmare, nimeni nu ar fi îndrăznit să propună o lege „a securității naționale”. Conceptul de *siguranță națională* este subsecvent celui de *securitate*, care presupune și aspecte de extraneitate.⁷

Societatea civilă este beneficiarul real al stării de siguranță națională, chiar dacă aportul instituțional al acestora este mai vizibil: rezultatul activității desfășurate de serviciile de informație se materializează sub forma unor sinteze și buletine ce ajung la titularii unor posturi-cheie, care trebuie să ia deciziile necesare prevenirii amenințărilor și înlăturării pericolelor, însă fără acestea securitatea internă și cea externă nu ar avea cum să fie menținute.

O organizare corectă a serviciilor și agențiilor informative trebuie să ia în calcul premisele de conceptualizare a interesului național și rolul acordat fiecăruia pentru a-l îndeplini. Atunci când obiectivele generale sunt articulate într-o strategie națională, serviciile și agențiile specializate își subordonează programat întreaga activitate, în care obiectivele naționale se traduc în misiuni informative.⁸

Serviciile de informații sunt organizații care culeg și coroborează date și informații pentru a le face relevante în decizia politică și militară de nivel național. Prin urmare, activitatea de informații poate fi definită ca

⁷ Pacepa, M.I., *Cartea neagră a securității*, București, 1999, p. 15.

⁸ Cristescu, R., *Spionajul și contraspionajul pe înțelesul tuturor*, București, 2000, p.70.

ansamblul acțiunilor desfășurate permanent pentru obținerea, evaluarea, integrarea și interpretarea datelor de interes pentru stat, care să aibă o semnificație, fie și numai potențială, în planificarea gestiunii guvernamentale. Serviciile de securitate, indiferent de apartenența lor națională, folosesc aceleași mijloace și au aceleași direcții de activitate, au aproximativ aceeași structură, care le permite să obțină operativ informații cu caracter politic, militar, contrainformativ, tehnico-științific, economic, ecologic, etc. prin folosirea „factorului uman”, cu alte cuvinte, a agenturii, persoanelor de încredere, precum și folosirea mijloacelor tehnice, inclusiv și a sateliților. Scopul și rolul serviciilor de informație este același, oriunde în lume, însă modul în care serviciile își desfășoară activitatea variază de la stat la stat, conform necesităților obiective, tradițiilor istorice și, mai presus de orice, a contextului politic în care acestea operează. Dacă serviciile secrete ale fostului bloc sovietic au fost folosite, fără excepție, pentru a efectua supravegherea generală a populației țării, cu scopul de a lichida atât opoziția politică, cât și oponenții personali ai dictatorului, atunci sarcina principală a serviciilor secrete într-un stat democratic (Republica Moldova) constă în apărarea statului, cetățenilor și societății de amenințările interne și externe. Cu alte cuvinte, în timp ce Serviciile Secrete Occidentale apără populația țării de diferite acțiuni criminale, iar cele de tip sovietic îl apără pe dictator și regimul său de populația țării.⁹

Contextul nou creat în climatul internațional, după evenimentele din 11 septembrie 2001 din SUA, a impus o reevaluare profundă a conceptelor din domeniul securității, determinând reconsiderarea rolului și

⁹ Timofte, A.R., *Lungul drum al serviciilor secrete spre democrație*, București, 2004, p.232.

extinderea competențelor serviciilor de informații din țările democratice. Prin urmare, în actualul mediu de securitate, Serviciilor de Informații și Securitate, în ansamblu, le revin misiuni deosebit de complexe și de importante. Amenințărilor tradiționale la adresa securității naționale, a păcii și stabilității regionale și globale continuă să li se adauge noi pericole. Comunitatea internațională, statele și societățile se confruntă cu recrudescența unor fenomene negative și cu noi forme de materializare a riscurilor și amenințărilor. De aceea, statele democratice sunt obligate, prin operații responsabile, să acționeze prin toate instrumentele legitime întru apărarea și promovarea securității naționale și internaționale. În cadrul acestor instrumente, serviciile de informații și de securitate dețin un rol cu totul aparte, fiind într-o continuă adaptare a dispozitivelor pentru a putea asigura răspunsul cel mai potrivit la aceste evoluții potențial periculoase.

În concordanță cu aceasta, obiectivele serviciilor pentru perioada următoare și într-o perspectivă previzibilă vizează, în mod prioritar, creșterea substanțială a performanței activității și concentrarea acesteia pe direcțiile esențiale de acțiune stabilite prin planificarea strategică (combaterea amenințărilor asimetrici-ce, în primul rând a terorismului, separatismului, criminalității transfrontaliere, traficului de diferit gen, etc.) De asemenea, scopurile principale ale serviciilor speciale sunt supravegherea armamentului nuclear a țărilor cu regimuri diferite sau instabile, obținerea de informații necesare pentru combaterea terorismului internațional, penetrarea informativă a trusturilor internaționale ale crimei implicate în traficul ilegal de

armament, ființe umane și stupefiante.¹⁰ Astfel, aceste probleme majore au obligat serviciile de informații ale diferitelor state să colaboreze și să facă schimb de informații privind aceste subiecte comune, depășind situația de luptă informativă dintre ele (cooperarea pe diferite probleme majore).

În concluzie, putem menționa că pentru a putea face față amenințărilor și pericolelor care periclitează securitatea statului, societatea modernă are nevoie de servicii de informații și de securitate eficiente și flexibile, cu un grad înalt de compatibilitate și interoperabilitate cu structurile omoloage din statele democratice, capabile să răspundă operativ și calificat la comanda socială; pe durata istoriei lor să putem spune sigur că „serviciile de informații și securitate s-au afirmat, pe parcursul secolului XXI, ca un veritabil factor integrator și de menținere a echilibrului și stabilității”.

¹⁰ Botnaru, T., Ganenco, A., *Istoria serviciilor secrete*, Chișinău, 2004, p.105.

ASPECTE ALE RELAȚIILOR ECONOMICE DINTRE REPUBLICA MOLDOVA ȘI ROMÂNIA

Tatiana Bîzgu

Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The extension of the economical collaboration between the Republic of Moldova and Romania is enormous. It is observed an accent of the parentage of the commercial changes between these two states in the last years we can also mention about insurance between economical agents from these states in order to develop a modern trade, based on international standards. The relation between these, two sovereign and independent states have a favored character which results from the nation community, common culture language, and national history. The changes which took place in the political and economical structure of the republic of Moldova speak about a rising evolution of the external relation in general and economical relation in particular. The Republic of Moldova in its economical development stakes on the external relations an on the training of it in European Community, where it will obtain and financial support and to a progressive orientation and organizes its economical life to an external factor. The principal political external orientation is the base of the external politic of the Republic of Moldova. The main goal of it is in building a system with all international community which will assure a stability and prospect of the Republic of Moldova with Romania and Ukraine.

Keywords: international trade, external policy, culture, political relationship.

Relațiile dintre Republica Moldova și România, două state suverane și independente au un caracter privilegiat, special, decurgând din comunitatea de neam, cultură limbă și istorie națională.

România a acordat și acordă spijin politic, diplomatic economic Republicii Moldova, venind în întâmpinarea nevoilor statului vecin și în sensul amplificării legăturilor Republicii Moldova cu statele dezvoltate, cu organisme europene și euroatlantice.

În ceea ce privește evoluția schimbărilor comercial-economice dintre Republica Moldova și România se poate constata că încă de la proclamarea independenței de stat a Republicii Moldova, România a venit în întâmpinarea diverselor solicitări din partea noului stat oferind un program de asistență corect sub formă de ajutoare economice, atât nerambursabile cât și sub forma unor credite în condiții deosebit de avantajoase (pe termen lung, fără dobândă, cu perioadă de grație).

Însă începutul relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și România datează din ianuarie 1990 când la București a fost semnat „Protocolul tratativilor dintre reprezentanții unor ministere și departamente din RSS Moldova și România”¹.

Unul dintre primele documente încheiate de Guvernul RSSM cu Guvernul României a fost „Convenția privind cooperarea în domeniul turismului” din 27 septembrie 1990, semnat la Chișinău de prim-ministrul Mircea Druc și ministrul de stat Anton Vătășescu, prin care Părțile își facilitau reciproc formalitățile și controlul de frontieră și își acordau facilități de cazare și alte prestații turistice. La 6-7 decembrie 1990 Mircea Druc, după un turneu european s-a întâlnit la București cu Petre Roman, prim-ministrul României cu care a discutat problemele cooperării economice.

„Sper, a declarat Mircea Druc cu acest prilej, într-o colaborare și mai fructuoasă între cele două state românești Republica Moldova și România în domeniul economiei”².

În perioada de existență a URSS, relațiile moldo-române erau privite și de la București și de la Chișinău prin prisma relațiilor sovieto-române. În opinia lui Vasile Șandru, ambasadorul român la Moscova, România și Moldova sovietică sunt unite printr-o largă punte sufletească, pentru care „podul de flori” a fost doar o expresie extraordinară a nobleței, și frumuseții acestei legături.

În condiții de libertate și dezvoltare democratică, era convins ambasadorul Șandru „nu va trece mult timp și colaborarea economică în care se fac deja primii pași va dobândi dimensiunile firești prin stabilirea unor rodnice conexiuni pe termen lung între subiecții economici, favorizate de caracterul complementar al economiilor de pe cele două maluri ale Prutului”³.

Anume în rezultatul acestor întrevederi s-a stabilit o colaborare fructuoasă în domeniile politic, economic și cultural. Organizarea normală a activității economico-comerciale externe dintre Republica Moldova și România, prevedea în prim plan problema asigurării frontierelor și a regimului vamal la aceste frontiere. În acest scop în iunie 1991 a fost încheiat un acord cu privire la asigurarea unor categorii de cetățeni ai RSSM și României cu mijloace bănești pentru achitarea cheltuielilor în timpul călătoriilor reciproce (în principal pentru cei ce își vizitau copiii plecați la învățătură în România).

Acest acord poate fi considerat de o importanță enormă, deoarece a dat posibilitate mai multor cetățeni să-și viziteze rudele și copii plecați la învățătură sau la muncă în România⁴.

De asemenea în scopul de a coordona activitatea în domeniul relațiilor dintre România și Republica Moldova au fost create: Comitetul Internațional pentru relațiile României cu Republica Moldova la 23 ianuarie

1992, și Consiliul pentru coordonarea relațiilor economice dintre Republica Moldova și România.

Pe lângă ambasada Republicii Moldova la București a fost creat biroul comercial economic. Iar la 27 noiembrie 1992 la Chișinău a fost semnat Protocolul privind constituirea Comisiei Interparlamentare „Chișinău - București”; semnatari Alexandru Moșanu, președintele parlamentului Republicii Moldova și Adrian Năstase, președintele Camerei Deputaților Parlamentului României.⁵

Crearea acestor organisme specializate de lucru aveau drept obiectiv principal accelerarea procesului complex de armonizare legislativă în care s-au angajat ambele state, pentru a sprijini integrarea economică, dezvoltarea spațiului cultural și spiritual comun.

Întru îndeplinirea acestor îndatoriri și obiective fundamentale comune trebuie să se organizeze:

- consultări la nivelul comisiilor permanente;
- schimbări în proiectele de legi, hotărâri care să îmbunătățească și să permită o colaborare fructuoasă în toate domeniile și sub toate formele;
- sesiuni și alte reuniuni comune ale celor două ministere, parlamente care au loc alternativ la Chișinău și București.

Ca rezultat la nivel interparlamentar, în februarie 1993 domnii Petru Lucinschi, președintele parlamentului Republicii Moldova și Adrian Năstase, președintele camerei Deputaților Parlamentului României, se întâlnesc în cadrul reuniunii de constituire a Adunării Parlamentare a Cooperării Economice la Marea Neagră și discută despre o eventuală întrunire a Comisiei Interparlamentare „Chișinău–București”. Însă activitatea interparlamentară după 1993 a fost întreruptă reluându-și cursul normal

abia către anul 1997. În cadrul vizetelor la București a președintelui Parlamentului Republicii Moldova, Dumitru Moșan și a președintelui Senatului României, Petre Roman la Chișinău⁶. În cadrul întrevederilor s-a pus accentul pe necesitatea înlăturării factorilor ce îngreunau evoluția relațiilor moldo-române, părțile propunând intensificarea colaborării economice, crearea zonelor economice libere, soluționarea problemei dublei cetățenii cât și cea a convertibilității mutuale a leului pe piețele financiare ale Republicii Moldova și României. O dezvoltare continuă în domeniul comercial-economic a fost favorizată de cele două Comitete Interministeriale, care s-au întrunit la cea de-a șasea reuniune la Cahul la 12 mai 1995. În timpul discuțiilor delegația moldovenească a propus inițierea negocierilor bilaterale în vederea reglementării juridice a problemelor ce țin de stabilirea și demarcarea frontierei de stat între Republica Moldova și România și semnarea acordului respectiv. Examinând stadiul relațiilor dintre cele două state s-a subliniat necesitatea diversificării și eficientizării schimburilor bilaterale economice și comerciale. Astfel la 19 septembrie 1995 la București, între administrația căilor ferate din Republica Moldova și Societatea căilor ferate din România a fost semnat acordul privind serviciile feroviare de frontieră, care a devenit documentul de bază al relațiilor bilaterale în domeniul transportului feroviar.

De remarcat, că prin decizia Guvernului Republicii Moldova din 14 mai 1997, punctul de trecere Giurgiulești-Galați a fost trecut în regim internațional pentru călători și mărfuri. Guvernul României a anulat taxa la rezervorul de benzină pentru cetățenii din Republica Moldova care călătoresc în România⁷.

La 21 februarie 1998, sub înaltul patronaj al președinților Emil Constantinescu și Petru Lucinschi, la

Galați a avut loc o reuniune comună a comitetelor interministeriale ale celor două state. Reuniunea a evoluat în mod pozitiv activitatea Comitetelor Interministeriale, apreciindu-se că au fost realizate, în mare parte, acțiunile și programele de cooperare convenite prin protocolul precedent, semnat la București, la 18 martie 1997. Dintre acestea au fost menționate următoarele:

- demararea negocierilor la nivel de specialiști pentru înființarea Zonelor economice speciale (libere), Iași-Ungheni și Galați-Giurgiulești-Reni;
- deschiderea la Chișinău a Centrului de comerț exterior pentru promovarea exporturilor Republicii Moldova, ca proiect de asistență tehnică acordat Guvernului Republicii Moldova de către Guvernul României;
- darea în exploatare a fibrei optice Ungheni-Iași pentru legăturile telefonice dintre România și Republica Moldova;
- elaborarea proiectelor de execuție pentru conducte de gaze naturale Bălți-Ungheni-Iași;
- realizarea unei înțelegeri privind retransmiterea pe teritoriul Republicii Moldova, într-o medie zilnică de 20 de ore, a programului 1 al TVR;
- începerea lucrărilor de refacere a infrastructurii la podul Rădăuți-Prut-Lipcani etc.⁸

Analizând mersul acțiunilor prioritare pentru anul 1998, în domeniul integrării economice și culturale între Republica Moldova și România, constatăm efectul benefic al cadrului juridic bilateral în care acestea sunt reglementate.

Cooperarea în domeniul frontierei este una din prioritățile Comitetelor Inter-ministeriale. Sarcina examinării problemelor existente în domeniu și elaborării unor propuneri îi revine grupului sectorial în domeniul fluidizării fluxului de mărfuri și călători.

Deoarece de la 1 iulie 2001 a fost introdusă obligativitatea trecerii frontierei moldo-române în baza pașapoartelor naționale, au fost elaborate și semnate acte normative, menite să diminueze efectele negative pe care această măsură poate să le producă asupra fluidizării traficului de mărfuri și călători la punctele de trecere a frontierei.

Printre acestea trebuie menționată: Înțelegerea între guvernul Republicii Moldova și guvernul României cu privire la asistența financiară acordată pentru procurarea pașapoartelor de unele categorii de cetățeni ai Republicii Moldova. În baza acestui document guvernul României a alocat în calitate de asistență financiară nerambursabilă 1 milion de dolari SUA. În prezent frontiera moldo-română este bine organizată, din acest punct de vedere, este deosebit de important a preîntâmpina apariția problemelor indezirabile în legătură cu frontierele dintre Republica Moldova și România. Raporturile existente între serviciile vamale ale Republicii Moldova și România la etapa actuală pot fi calificate drept satisfăcătoare, ele asigurând o bună desfășurare a traficului de mărfuri și de călători în ambele sensuri. Se presupune semnarea Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul României privind colaborarea în domeniul dreptului vamal.

Despre relațiile moldo-române ca fiind cele mai intense privite prin prisma activității expoziționale. Firma republicană de comerț exterior „Moldova Exim” și centrul internațional de expoziții informează următoarele: „La cele nouă târguri și expoziții organizate

de centrul internațional de expoziții „Moldexpo” la Chișinău au participat 67 de firme și întreprinderi din România.” La târgul universal de consum „Expo – Latin – Forum (24-28 octombrie 1995) și-au prezentat producția 49 de agenți economici români”. Au fost semnate contracte de intervenții evaluate la 20 milioane. Dolari SUA.⁹ Colaborarea moldo-română în domeniul producției de mașini agricole începe cu anul 1995. Între S.C. „Mecanica Ceahlăul” S.A. piatra Neamț și Asociația de Producție A.P. Moldagrotehnica din Bălți se derulează o colaborare intensă în domeniul producției de semănători tip KLEINE SC – 12 de precizie, după licența KLEINE – (Germania) S.A. „Mecanica Ceahlăul” exportă mașini agricole și altor asociații agricole din Republica Moldova (Ungheni, Soroca, Chișinău, Bălți, Cahul, Orhei etc.)

Cooperarea în producția și comercializarea de frigidere și congelatoare are loc în baza protocolului încheiat în mai 1996, la sediul S.C. „Arctic” S.A. „Găești” între societate și conducerea uzinei de frigidere „Ghiocel” din Chișinău și constă în livrarea de către S.A. „Arctic” a materialelor și subansamblelor pentru producția de frigidere și congelatoare, uzinei de frigidere din Chișinău cu plata în utilaje, scule și congelatoare produse de această uzină. Scopul strategic al politicii industriale a Moldovei până în 2010 îl constituie formarea unui complex industrial cu multiple subdomenii, competitiv și de înaltă tehnicitate care să asigure dezvoltarea stabilă a relațiilor economice moldo-române.

Însă „locul sub soare” a Republicii Moldova nu este predeterminat depinde de noi, dar mai ales de elitele politice și cele intelectuale de măiestria acestora pentru a găsi Moldovei un drum cât mai bun și mai sigur în păstrarea relațiilor cu vecinii, mai ales cu România.

Din aceste considerente este necesar să menționăm că securitatea economică a Republicii Moldova ca tânăr stat european este determinată de complexul energetic. Situația energetic-economică actuală se datorează reacției dureroase a adaptării economiei țării a unor ramuri și întreprinderi aparte la condițiile de trecere la economia de piață.

România s-a arătat și ea cointereseată întru susținerea Republicii Moldova pentru soluționarea problemei energetice atunci când cu câțiva ani în urmă a încercat să ofere energie electrică produsă la unul din reactoarele centralei atomoelectrice de la Cernavodă în scopul finalizării lucrărilor de construcție a acestei centrale, propunere care s-a arătat extrem de avantajoasă dar care cerea și un efort financiar din partea Moldovei și credem că prețul acestui proiect ar fi fost pe deplin îndreptățit pe termen mediu și de durată. Este bine știut faptul că Republica Moldova importă peste 90% din consumul de energie electrică. Iar cea mai mare parte din costurile pentru achiziția energie electrice îi revine gazelor naturale cu o cotă de 50% și combustibilului lichid de 30%, principalul furnizor fiind Federația Rusă.

Moldova s-a transformat într-un obiect al politicii energetice rusești fiind lipsită de o poziție activă în negocieri. Am rămas dependenți de sursele energetice rusești și în special de concernul rus „Gazprom” singurul monopolist în asigurarea centralelor moldovenești cu gaze naturale și combustibil, iar guvernul de la Chișinău nu a încercat să diversifice furnizorii. În aceste condiții conducerea de la București a anunțat încă la sfârșitul anului 2004 că este dispus să livreze energie electrică Moldovei după ce Chișinăul a solicitat sprijinul României pentru depășirea crizei energetice determinate de limitarea aprovizionării cu energie electrică de la centrala

Cuciurgan, aflată în Transnistria. Mesajul clar și convingător al președintelui Traian Băsescu confirmă încă odată faptul că partea română este înclinată prompt să scoată Republica Moldova de sub, călcâiul energetic al Rusiei. Cu atât mai mult cu cât Moldova dispune de interconexiuni ale liniilor electrice cu România care permit atât importul cât și exportul de curent electric.

Totodată guvernul de la București este dispus să livreze Chișinăului curent electric cu condiția că partea moldovenească să recunoască o datorie de 32 de milioane USD pentru electricitatea livrată anterior. Ne vine greu să afirmăm în ce circumstanțe Republica Moldova va întoarce datoria, dar credem că Bucureștiul va fi generos și va acorda unele concesiuni preferențiale Chișinăului, atât pentru termenul de rambursare a datoriei, adică ceea ce privește perioada de grație, cât și pentru dobânzile aferente.

Pe parcursul anului 2005, volumul comerțului exterior dintre Republica Moldova și România s-a majorat cu 42 la sută comparativ cu anul 2004 și a constituit 334 milioane de dolari SUA.

Un argument convingător în vederea menținerii relațiilor economice dintre Republica Moldova și România poate fi considerat semnarea la 30 ianuarie 2006 a unui acord de cooperare în domeniul Arbitrajului Internațional. Documentul a fost semnat de către președintele Camerei de Comerț și Industrie a Republicii Moldova. Gheorghe Cucu, și de către omologul său român, Victor Babiuc. În cadrul ceremoniei Gheorghe Cucu a subliniat că deși până în prezent nu s-au înregistrat anumite litigii în relațiile de colaborare ale agenților economici din Republicii Moldova cu partenerii lor din România, acordul semnat va avea o importanță

mare pentru dezvoltarea de mai departe a schimburilor comercial-economice bilaterale.

La rândul său, Victor Babiuc a relevat ca instituția pe care o conduce își propune să realizeze în practică mai multe proiecte de colaborare cu Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova în scopul stimulării relațiilor de parteneriat dintre oamenii de afaceri din România și Republica Moldova. Tot el a spus că delegația pe care o conduce cuprinde peste 20 de agenți economici, precum și președinți ai Camerei de Comerț și Industrie din județele Galați, Brăila, Suceava, Vaslui etc. care vor vizita expoziția „Fabricat în Moldova” ediția a V-a ce se va desfășura la centrul Moldexpo în perioada 31 ianuarie – 5 februarie. El și-a exprimat speranța că această vizită va contribui la stabilizarea unor noi contacte de cooperare între antreprenorii din cele două țări, precum și la aprofundarea relațiilor comercial-economice moldo-române în general¹⁰.

Deci rolul colaborării Camerei de Comerț și Industrie din Republica Moldova și România este enorm, deoarece se observă o accentuare a ascendenței din ultimii ani a schimburilor comerciale dintre Republica Moldova și România precum și asigurarea credibilității agenților economici din Republica Moldova și România pentru un comerț modern bazat pe standardele internaționale. De aceea putem afirma că fără concursul activ al României șansele Republicii Moldova de integrare europeană sunt foarte mici. În acest sens politologul american, fost consilier al Președintelui SUA pentru Securitate Națională, Zbigniew - Brzezinski a menționat, că viitorul țării noastre trebuie să fie plasat într-un context clar european și euroatlantic și în opinia lui, unica țară care poate juca rolul adevărat de locomotivă pentru ancorarea Republicii Moldova în

aceste structuri este România. Aderarea noastră la Pactul de stabilitate exemplifică în mod relevant această teză a analistului politic american.

Nu vor fi valorificate în asemenea condiții nici oportunitățile care rezultă din participarea noastră la respectivul Pact, fiindcă după cum se știe sunt finanțate prioritar proiectele cu impact regional deci acelea care se bucură de sprijinul Republicii Moldova și al României. Această turnură are consecințe nefaste și asupra legăturilor comerciale, afectând în primul rând interesele producătorilor autohtoni.

Este un adevăr de ordinul evidenței că diminuarea decalajelor și așezarea economiilor naționale pe făgașul unei dezvoltări durabile depind în mod de modul în care țările noastre vor rezolva complicatele probleme ale compatibilității și competitivității lor economice interne și internaționale. Actualmente este necesară dezvoltarea relațiilor bilaterale dintre cele două state românești întemeiate pe valorile comunității de limbă, de neam, și de istorie pe respect și asistență reciprocă în domeniul relațiilor politice, economice și culturale.

Note:

1. Moldova Suverană, 1990, 3 octombrie.
2. Moldova Suverană, 1990, 22 decembrie.
3. Arhiva Ministerului Economiei al Republicii Moldova. Fond 4 – inv. 1 – dos. 37 –p.104.
4. Moldova Suverană, 1992, 1 decembrie.
5. Moldova Suverană, 1996, 17 februarie.
6. Arhiva curentă a Parlamentului Republicii Moldova. Informația Comisiei pentru politică externă privind relațiile parlamentare moldo-române în anul 1997, p.3.
7. Arhiva curentă a Parlamentului Republicii Moldova. Informația Comisiei pentru politică externă privind

- raporturile Republicii Moldova cu România în anul 1997, p. 2.
8. Enache, M., Cimpoieșu, D., *Misiune diplomatică în Republica Moldova 1993-1997*, Iași, 2000, p. 229.
 9. Arhiva curentă a Ministerului Economiei al Republicii Moldova. Departamentul Relații economice externe. Protocolul de colaborare în domeniul informaticii între Moldova și România pentru anii 1994-1997. Materiale pentru ședința din noiembrie 1995. Relațiile Republicii Moldova cu România.
 10. Moldpress, 2006, 31 ianuarie.

REALIZATORII CONTROLULUI DEMOCRATIC AL SECTORULUI DE SECURITATE

Victor Bunescu

Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The general concept of political control is identified with the specific interests of the society. An exact application of such identification is realized in a political system with democratic regime, which, exclusively, is able to assure in an authentic way the democratic control of the armed forces.

In this context, we define The Democratic Control of the Security Sector as a defining feature of the state of law and represents the ensemble of the prerogatives offered by the Constitution and by the law, to the political authorities, democratic elected, to establish the legislation regarding organizing, functioning and the responsibilities of the security sector, to determine their limits of action, and to verify the way in which their activity is compliant with the law and the decisions of the competent civil authorities.

The democratic responsibility of the security sector's institutions presumes the presence of the executive power's control, organizing the control of these institutions' activity by the parliament and an indispensable issue is the participation at this process of the civil society. It can be affirmed that the purpose of the democratic control is not to accept the political influence over the security sector's institutions' activity.

Keywords: political control, Security Sector, army, civil society, democratic responsibility.

Rolul armatei în societate a fost și este prezentat frecvent în termeni de *control democratic*, care pune în evidență modul de funcționare a puterii relative a grupurilor civile și militare în sistemul politic al

societății. Conceptul general de control politic este identificat cu interesele specifice ale societății. O aplicare concretă a unei asemenea identificări se realizează într-un sistem politic cu regim democratic, care, în exclusivitate, este în măsură să asigure în mod autentic controlul democratic asupra forțelor armate. În țările democratice în care politica se face prin convingere și compromis și nu prin forță și constrângere, controlul democratic asupra forțelor armate este identificat anume cu guvernarea democratică.

Controlul democratic asupra forțelor armate într-o societate democratică reprezintă maximizarea profesionalismului militar, adică realizarea acelei distribuiri a puterii politice între grupurile militare și civile care influențează cel mai mult apariția atitudinilor și comportamentului profesional în rândul cadrelor militare, în general, și al corpului ofițerilor, în special.

Controlul democratic al sectorului de securitate reprezintă un ansamblu de concepte, proceduri, legi, standarde și tradiții prin care se exercită autoritatea politică civilă asupra forțelor armate ale unei țări.

Legitimitatea controlului democratic al sectorului de securitate este asigurată de procesul democratic (electoral), prin intermediul căruia voința poporului este delegată autorității politice. Controlul democratic, ca practică, se regăsește în conținutul, natura și modul de manifestare a raporturilor dintre armată și societate.

Necesitatea viabilității acestei realități, specifică societăților moderne, este dată de următoarele argumente:

- controlul democratic asupra forțelor armate reprezintă un element fundamental al democrației;
- într-un stat, existența unei transparențe reale a forțelor armate este mai avantajoasă și mai eficientă, decât situația în care armata este ruptă de societate și plasată deasupra legii;

- controlul democratic asupra forțelor armate le conferă acestora legitimitate în societate.[1]

În acest context definim *controlul democratic al sectorului de securitate* drept o trăsătură definitivă a statului de drept, reprezentând ansamblul prerogativelor conferite de Constituție și de lege autorităților politice, democratic alese, de a stabili cadrul normativ privind organizarea, funcționarea și responsabilitățile sectorului de securitate, de a fixa limitele lor de acțiune, precum și de a verifica modul în care activitatea acestora este conformă dispozițiilor legii și hotărârilor autorităților civile competente. Această sintagmă se referă, în esență, la dreptul societății politice și al societății civile de a veghea ca sectorul de securitate să ocupe și să păstreze locul ce le-a fost destinat în cadrul societății.

Răspunderea democratică a instituțiilor sectorului de securitate presupune prezența controlului din partea puterii executive, organizarea controlului activității acestor instituții din partea parlamentului, indispensabilă fiind participarea la acest proces a societății civile. Se poate afirma ca scopul controlului democratic este neacceptarea influenței politice asupra activității instituțiilor sistemului de securitate.[2] Aceste instituțiile trebuie să reacționeze prompt la cerințele societății prin intermediul reprezentanților ei, al cetățenilor aleși în funcție de parlamentari, care și efectuează controlul politic al sectorului de securitate. Controlul democratic este exercitat de un șir de instituții și de către cetățeni.

Fiecare participant al procesului de control democratic are funcțiile sale specifice care se compensează reciproc.

- Puterea executivă – realizează controlul democratic prin intermediul indicațiilor de lucru, inclusiv prin determinarea scopurilor și obiectivelor, a priorităților în activitate și prin acordarea spațiului de lucru; controlul

interior, efectuat de anumite secții din cadrul instituțiilor din sectorul de securitate, bazat pe statutul instituției și pe legislația adoptată de către parlament, stimulează profesionalismul în activitate;

- Puterea legislativă – realizează un control specific, care se limitează la analiza problemelor generale în organizarea activității instituțiilor sectorului de securitate, la adoptarea bugetului și la reglementarea activității prin intermediul legislației specifice; Parlamentul joacă un rol deosebit în cercetarea problemelor cu caracter extraordinar în activitatea acestor instituții;

- Puterea judiciară – urmărește realizarea activității instituțiilor sectorului de securitate, o atenție deosebită trebuie acordată activității care are caracter special (ia decizii de penalizare în cazurile ne respectării limitelor impuse de legislație);

- Societatea civilă – poate participa la exercitarea controlului democratic prin expunerea alternativelor considerate oportune (specialiști independenți), demascarea scandalurilor și situațiilor excepționale în activitatea instituțiilor din sectorul de securitate (mass-media), sau prin depunerea reclamațiilor cu privire la depășirea prerogativelor din partea colaboratorilor instituțiilor sectorului de securitate (cetățenii simpli).

Datorită faptului că controlul democratic presupune o serie de situații ce țin de comportamentul participanților la proces, putem vorbi și despre un oarecare nivel al culturii politice. Principiile de bază ale democrației, cum sunt responsabilitatea, transparența, participativitatea, reacția, presupun posedarea unui grad înalt de cultură politică care de fapt nu poate fi formată în limitele legilor și normelor. Dar totuși baza legislativă formează cultura respectului față de drepturile omului.

Superioritatea legii este baza, democrației, caracteristica ei indispensabilă. Numai în cazul în care instituțiile sectorului de securitate activează pe baza legislației și numai în cazul în care prerogativele acestora sunt reglementate de lege putem vorbi despre legitimitatea instituțiilor din sectorul de securitate. Fără existența unei relații de acest tip, nu putem face diferența dintre acțiunile făcute de stat și acțiunile întreprinse de infractori. Securitatea națională nu poate fi o cauză pentru încălcarea legii, chiar și în situații excepționale care, la rândul lor, la fel trebuie prevăzute în legi specifice pentru a se evita exagerările.

Parlamentul este întruchiparea democrației. Astfel, instituțiile sectorului de securitate trebuie să se supună doar deciziilor adoptate de el, o astfel de abordare mărește legitimitatea lor. Dacă totuși să urmăm teza „superiorității intereselor securității naționale asupra intereselor individului”, este foarte important ca toate împuternicirile cu care sunt învestite instituțiile sectorului de securitate să fie adoptate de către organul reprezentativ, care în cazul dat este parlamentul.

O atenție deosebită trebuie acordată procesului de limitare a drepturilor constituționale ale cetățenilor, proces în care parlamentul trebuie să aibă prioritate de decizie. Aceste drepturi pot fi limitate doar în două cazuri:

- În primul caz, drepturile constituționale pot fi limitate în conformitate cu necesitățile securității naționale – exemplu elocvent în acest sens, este limitarea dreptului la libera exprimare al colaboratorilor din instituțiile sistemului de securitate, cu scopul păstrării confidențialității;
- În al doilea caz limitarea drepturilor constituționale poate avea loc în cazuri excepționale – atunci când securitatea națională este pusă în prim plan.

Convenția Europeană pentru drepturile omului prevede o serie de drepturi care pot fi limitate în situații excepționale într-o societate democratică, când aceasta este necesar pentru securitatea națională. [3] Spre exemplu, pot fi limitate:

- Accesul în sala de judecată: *„Accesul în sala de ședințe poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță atunci când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției”.*

- Dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale: *„Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsura care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora”.*

- Dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie: *„Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora”.*

- Dreptul la libertatea de exprimare: *„Exercitarea acestor libertăți ce comporta îndatoriri și*

responsabilități poate fi supusa unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești”.

- Dreptul la libertatea de întrunire pașnică și la libertatea de asociere: „Exercitarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei ori pentru protecția drepturilor și libertăților altora. Prezentul articol nu interzice ca restrângeri legale să fie impuse exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat”.

Dacă statul are dreptul să limiteze drepturile constituționale ale cetățenilor este normal ca cetățenii să aibă posibilitatea de a reclama orice încălcare a prerogativelor date instituțiilor sistemului de securitate de către legislație. Convenția europeană pentru drepturile omului prevede în articolul 3 că: „Orice persoană, ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de prezenta convenție au fost încălcate, are dreptul să se adreseze efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale.”

Superioritatea puterii legislative în procesul controlului democratic al sectorului de securitate ne permite să facem două concluzii generale, prima este că

activitatea instituțiilor acestui sector trebuie să se bazeze pe legislație și a doua – împuternicirile speciale acordate acestor instituții trebuie să fie prevăzute de lege.

Note:

1. Duțu, P., *Armata și societatea*, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 2002, p. 31.
2. Leigh, I., *More Closely Watching the Spies: Three Decades of Experiences*, in: Born, H., Johnson, L., Leigh, I. *Who's watching the Spies? Establishing Intelligence Service Accountability* (Dulles, V.A.: Potomac Books, INC., 2005).
3. Convenția Europeană pentru drepturile omului, *art. 6, 8, 9, 10 și 11*.

REPUBLICA MOLDOVA ÎN POLITICA NOII VECINĂȚĂȚI A UNIUNII EUROPENE

Andrei Scrinic

Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The problem studied in this article concerns the relations between the Republic of Moldova and the European Union within the New Neighbour Policy promoted by the European Institutions. Simultaneously, the general aspects regarding the Action Plan between E.U. and the Republic of Moldova are also stated in this article. Another important question refers to the Moldavian Government's external policy inconstantly promoted, manifesting a European option but, in the same time, it shows a tendency to the integration in the former Soviet area.

Keywords: European Union, external policy, action plan, adhesion.

După obținerea independenței, Republicii Moldova a trecut de la simpla aspirație de integrare europeană la situația de țară vecină a Uniunii Europene. Această apropiere se datorează schimbărilor geopolitice și geoeconomice care au avut loc pe continentul european la sfârșitul secolului al XX-lea – începutul secolului al XXI-lea: extinderea NATO spre hotarele Rusiei cu scopul creării unui eventual spațiu de securitate pentru statele din Europa de Est; extinderea Uniunii Europene spre Est cu conectarea noilor membri la un spațiu geoeconomic comun; dezvoltarea integrării la nivel regional pentru depășirea conflictelor interstatale și interetnice cu condiția respectării intereselor naționale.

La 16 aprilie 2003, la Atena, zece state candidate din Europa Centrală și de Est – Cehia, Cipru,

Estonia, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Slovacia, Slovenia, Ungaria – au semnat Tratatul de aderare, pentru ca de la 1 mai 2004 să devină membri oficiali ai Uniunii Europene. Astfel, numărul statelor membre ale U.E. s-a extins la 25, însumând o populație de circa 450 milioane de oameni. Următorul val preconizat pentru anul 2007 va cuprinde Bulgaria și România. Pentru a evita o scădere a interesului din partea statelor din Europa de Est care nu ar putea să acceadă în U.E. și pentru a calma populația „vechilor” membrii îngrijorată de problema migrației ilegale, Comisia Europeană a propus o nouă inițiativă – *noua vecinătate*. Politica noii vecinătăți are puncte comune cu conceptul *Europei lărgite*, care în opinia unor politologi, ar trebui să devină subiectul unei „doctrine Monroe Europene amicale, desigur ajustată la Europa secolului al XXI-lea...”¹. Politica noii vecinătăți nu este altceva decât o nouă abordare a relațiilor U.E. cu noii săi vecini care se reduce la cuvintele președintelui Comisiei Europene Romano Prodi: „Uniunea Europeană dorește să ofere noilor săi vecini toate avantajele de care beneficiază statele membre, excluzând participarea la procesul de luare a deciziilor...”².

Prin politica noii vecinătăți, U.E. încearcă să contribuie la scoaterea Moldovei și Ucrainei din sfera de influență a Rusiei, deși inițial oficialii europeni au afirmat în mod deschis că noii vecini nu ar trebui să adere la U.E. cel puțin în următorii zece ani. Crearea unui spațiu economic comun cu U.E. ar oferi acestor țări noi șanse în fața provocărilor procesului de globalizare.

Inițial, demersul proeuropean al autorităților de la Chișinău se manifesta inconsecvent, din cauza că Republica Moldova încerca să împace calitatea de

membri a C.S.I. cu opțiunea europeană*. Însă, după summit-ul statelor membre ale C.S.I. de la Ialta – renumit prin ideea de a crea între cele patru mari state ale C.S.I. (Rusia, Belarus, Kazahstan, Ucraina) un spațiu economic comun fără a admite statele mici – Republica Moldova și-a reiterat mai ferm aspirațiile sale proeuropene.

La 13 noiembrie 2002, prin decret prezidențial, a fost instituită Comisia Națională pentru Integrare Europeană (C.N.I.E.), iar ulterior, Comisia Parlamentară pentru integrare europeană și Departamentul pentru Integrare Europeană în cadrul Ministerului Afacerilor Externe.

Șeful statului Vladimir Voronin, în alocuțiunea sa rostită la Atena din aprilie 2003, a subliniat că orientarea externă este pentru noi nu doar revenirea la cultura și civilizația europeană, dar și un proces de racordare la standardele și normele politico-economice europene.

Deși opțiunea proeuropeană a fost enunțată în mai multe rânduri de către oficialii moldoveni, politica externă a Republicii Moldova a fost mereu duplicitară. Procesul de luare a deciziilor este aproape în totalitate lipsit de transparență. De exemplu, elaborarea Concepției integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană s-a tergiversat, iar varianta trimisă Comisiei Europene (septembrie 2003) n-a fost văzută nici de membrii C.N.I.E., nemaivorbind despre publicarea acestui document³.

Decizia cu privire la adoptarea Planului Individual de Acțiuni dintre Republica Moldova și U.E. adoptată la finele anului 2003 este o realizare importantă a autorităților de la Chișinău. În prezent,

* La summit-ul statelor membre ale C.S.I. de la Chișinău (octombrie 2002), Republica Moldova a lansat propunerea de a apropia standardele C.S.I. de cele ale U.E.

vehiculează ideea că *Planul Individual de Acțiuni și Strategia de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei* sunt documentele de bază pentru viitorul Republicii Moldova⁴. În plus, aceste strategii vor aprecia calitatea guvernării. Dar, în același timp, Planul de acțiuni este calificat de anumiți politicieni ca rezultat ne semnificativ, comparativ cu ceea ce au obținut statele din vestul Peninsulei Balcanice în Procesul de Stabilizare și Asociere.

În documentele referitoare la Europa lărgită se stipulează că U.E. trebuie să se implice mai activ în rezolvarea conflictelor din teritoriile vecine viitoarei Uniuni extinse, inclusiv în conflictul transnistrean.

În pofida intensificării relațiilor dintre Republica Moldova și U.E., precum și cu țările Europei Centrale și de Est, în rândurile cetățenilor Moldovei se generalizează sentimentul unei izolări crescânde de restul Europei. Deși una din prioritățile politicii noi vecinătăți este intensificarea contactelor umane, procesul de extindere a zonei Schengen și de securizare a frontierelor creează mari dificultăți în promovarea cooperării transfrontaliere.

În politica Uniunii Europene față de Republica Moldova se observă anumite momente neconcordante cu documentele bilaterale semnate. Astfel, în Comunicatul Comisiei Europene din 11 martie 2003 se spune că relațiile U.E. cu Ucraina, Belarus și Moldova vor fi dezvoltate luând în considerare relațiile prioritare ale U.E. cu Rusia.

Un exemplu elocvent în această privință poate fi și recenta apropiere a Rusiei cu Germania pentru rezolvarea problemei livrării gazelor în Europa de Vest printr-un gazoduct direct din Rusia prin Marea Baltică. Astfel, interesele „noilor” state membri precum și a „noilor” vecini au fost ignorate în favoarea „vechilor”

membri. Uneori, Uniunea Europeană susține în mod pasiv politica neoimperialistă a Rusiei față de republicile ex-sovietice, ceea ce contravine nu numai intereselor naționale ale acestor țări, dar și celor ale întregii Uniuni Europene, dacă nu și întregului continent european.

Dinamica lentă a procesului de colaborare cu instituțiile europene se confirmă și prin amânarea semnării Planului de Acțiuni Moldova – U.E. În afară de Moldova, Comisia Europeană a încheiat la 9 decembrie 2004 planuri de acțiuni similare și cu alte șase state: Ucraina, Tunisia, Israel, Maroc, Iordania și Autoritatea Palestiniană. Aceste state au făcut parte din grupul Maghreb și Orientul Apropiat, cu care Uniunea Europeană avea legături strânse.

Faptul că, în Europa de Răsărit doar Ucraina și Moldova erau incluse în politica de vecinătate a U.E. constituie un semnal clar privind condițiile democratice interne și nivelul de cooperare ce urmează a fi atinse. Totodată, plasarea unui semn de egalitate între cele două state est-europene și celelalte cinci state asiatice și nord-africane diminuează esențial calitatea acestor relații.

Încheiate pentru o perioadă de trei ani, planurile de acțiuni reprezintă documente politice ce oferă noilor vecini un cadru de cooperare și integrare progresivă în anumite programe și politici europene. În acest sens, planurile de acțiuni au fost ajustate specificului fiecărei țări în baza priorităților stabilite de fiecare dintre ele în parte și a celor stabilite de U.E. în cadrul politicii noii vecinătăți.

Planurile de acțiuni încheiate de U.E. cu Republica Moldova și Ucraina au în comun unele stipulări ce privesc reglementarea diferendului transnistrean: securizarea frontierei dintre cele două state, oferirea sprijinului necesar pentru retragerea

munițiilor stocate în stânga Nistrului, implicarea U.E. în calitate de observator în procesul de negocieri etc. Spre deosebire de Planul de acțiuni semnat cu Moldova, care cuprinde unele obiective concrete – conectarea țării noastre la diverse programe comunitare de asistență, la sistemele energetice europene și de comunicații, acordarea unor preferințe comerciale unilaterale, întărirea instituțiilor statului de drept, armonizarea legislației naționale cu cea comunitară, consolidarea sistemului juridic, combaterea crimei organizate, corupției etc. – cel încheiat cu Ucraina pare a fi mai general. O cauză ar putea fi și avertismentul pe care Moscova l-a adresat U.E. privind inadmisibilitatea amestecului străin în fostele republici sovietice, după ce anterior refuzase oferta de a deveni beneficiară a politicii noi vecinătăți. Pentru a evita o ruptură în relațiile cu Rusia, U.E. a consimțit să semneze planurile de acțiuni cu Ucraina și Moldova în forma pe care le avem astăzi, abia după ce în Ucraina, alegerile prezidențiale fuseseră câștigate de opoziția proeuropeană.

Putem conchide că planurile de acțiuni nu constituie un instrument de aderare la U.E., deși nu exclud această posibilitate pe viitor. Aceasta probează și condiția de a îndeplini prevederile Acordului de Parteneriat și Cooperare (A.P.C.). La 26 octombrie 2004, Parlamentul European a aprobat propunerea Consiliului Uniunii Europene și Comisiei Europene privind semnarea Protocolului Adițional la Acordul de Parteneriat și Cooperare dintre Comunitățile Europene cu statele lor membre și Republica Moldova. Parlamentul European și Parlamentul Republicii Moldova au ratificat extinderea Acordului de Parteneriat și Cooperare asupra statelor care au devenit membre ale U.E. la 1 mai 2004.

La 30 noiembrie 2004, la Bruxelles, a avut loc cea de-a VII-a Reuniune a Comitetului de Cooperare Parlamentară Republica Moldova – Uniunea Europeană, la care delegația Parlamentului European a chemat Consiliul European să desemneze un reprezentant special în Republica Moldova cu scopul facilitării procesului de soluționare a problemei transnistrene și procesului de integrare europeană a Republicii Moldova.

Oficialii europeni au salutat eforturile autorităților Republicii Moldova în contextul realizării aspirațiilor de integrare europeană. Ei au subliniat faptul că implementarea Planului de acțiuni va contribui la procesul de armonizare a legislației Republicii Moldova cu legislația U.E. și va duce la integrarea treptată în spațiul economic și cultural european⁵.

Forurile U.E. manifestă mai mult interes față de Republica Moldova decât până la alegerile din primăvara anului 2005.

Adriaan Jacobovits de Szeged, reprezentantul special al Uniunii Europene pentru relațiile cu Republica Moldova a opinat în cadrul dialogului cu speakerul Parlamentului Republicii Moldova Marian Lupu, că realizează importanța funcției sale, întrucât lui îi revine misiunea de a apropia Moldova de Uniunea Europeană. „Numirea mea în calitate de reprezentant special al U.E. înseamnă că Uniunea Europeană dorește să joace un rol mult mai activ în Republica Moldova”, a afirmat diplomatul olandez. Evident că acest interes este sporit și de normalizarea relativă a relațiilor Republicii Moldova cu România, principalul nostru avocat în procesul integrării europene.

O semnificație deosebită are inaugurarea Delegației Permanente a Comisiei Europene la Chișinău (6 octombrie 2005). Astfel, anul 2005 a fost unul de importanță majoră pentru apropierea U.E. de Republica

Moldova, datorită faptului că în curând Republica Moldova va avea hotare comune cu U.E. Sesizarea acestui fapt a dus la realizarea câtorva pași importanți pe calea integrării: semnarea Planului de acțiuni și desemnarea unui reprezentant oficial al U.E. în calitate de observator pentru reglementarea conflictului transnistrean.

Deși actuala guvernare efectuează pașii necesari cu multă retorică și neconcordanțe¹¹, totuși Republica Moldova întrunește toate condițiile de a fi tratată la același nivel cu statele din Balcanii de Vest. Aceste state sunt implicate în Procesul de Stabilizare și Asocieră care prevede integrarea deplină în U.E. Credem că Republica Moldova are mai multe șanse de a se „europeniza” decât Albania sau Macedonia care pot deveni oficial state candidate la aderare după 2007–2009.

Astfel, „ușa integrării în U.E. rămâne deschisă pentru Republica Moldova, dar, deocamdată, discutarea acestei chestiuni este una sensibilă în cadrul U.E., din cauza respingerii Constituției Europene în Țările de Jos și Franța, precum și a altor probleme cu care se confruntă în prezent U.E., a declarat Cesare De Montis, ambasador, șef al delegației Comisiei Europene la Chișinău**. În opinia lui Cesare De Montis, „Republica Moldova trebuie să se pregătească de pe acum pentru a deveni în viitor membru al U.E.... Dacă vor fi implementate toate prevederile Planului de Acțiuni Republica Moldova –

¹¹ Această situație reflectă și Raportul de Evaluare prezentat U.E. în august 2005 care este mai mult o declarație de intenții decât prezentarea lucrului efectuat.

** Această declarație a fost făcută de Cesare de Montis pe 15 noiembrie 2005 în cadrul Conferinței "Vecinătatea NATO și UE: implicații politice privind securitatea Republicii Moldova. Aspirații Europene”.

U.E., Republica Moldova va deveni de facto membră a U.E.”

În acest proces, Moldova ar putea beneficia pe deplin de sprijinul oferit de România. Alegerea lui Traian Băsescu în calitate de președinte al României a favorizat nu numai revitalizarea relativă a relațiilor moldo-române, dar și progresul Republicii Moldova pe calea integrării în Uniunea Europeană. În acest sens, drept exemplu elocvent poate servi și punerea problemei în cadrul instituțiilor europene a necesității admiterii Moldovei în Procesul de Stabilizare și Asociere.

Astfel, între 2003 și 2005, Republica Moldova a obținut speranța că va deveni parte a U.E. în funcție de realizările obținute pe calea integrării europene. Statutul de vecinătate permite integrarea europeană definitivă cu excepția integrării instituțional-politice, ceea ce înseamnă că la momentul când Moldova va realiza prevederile Planului de Acțiuni va obține ușor statutul unui stat asociat la U.E. egalat cu statutul altor state din Europa Centrală și de Est care au așteptat la ușa U.E. până la 1 mai 2004. De acest statut va depinde viitorul european al Republicii Moldova.

Note:

1. Michael, Emerson, *Europa Lărgită ca Doctrina Monroe a Uniunii Europene. Rezumatul politic CEPS*, nr. 27/octombrie 2002 // <http://www.ceps.be>.
2. *Moldova Suverană*, 5 martie 2004.
3. *Moldova pe calea spre Uniunea Europeană* (Conferința Internațională, 13–14 octombrie 2003) // <http://politicom.moldova.org>.
4. *Centrul de Politici Economice al IDIS “Viitorul” Monitorul Economic: analize și prognoze trimestriale*, trimestrul 3, 2005, p. 14; Arcadie Barbaroșie, Catalina Barbaroșie, *EU–Moldova Actions Plan and the Economic*

Growth and Poverty Reduction Strategy Paper: Comparative analysis, Institutul de Politici Publice, Chișinău, 2005 // www.ipp.md

5. *Relațiile cu Uniunea Europeană au o importanță vitală* // <http://politicom.moldova.org/europa/rom/>, Radio Europa Liberă, Ora Moldovei, 19 Iunie 2003.

INTERACȚIUNE ȘI COMUNICARE ÎN ACTIVITĂȚILE DE EDUCAȚIE INTERCULTURALĂ

Nicoleta Chioncel și Tomina Săveanu
Universitatea din Oradea

Abstract: The paper presents theoretical and empirical data on interaction and communication strategies in intercultural education activities with university students. The aims of the presented subject as an optional course for teacher training program consist in developing assertive behaviour in intercultural communication and acquiring specific skills and competencies for positive interactions. There have been identified eight dimensions of the assertive behaviour describing patterns of interactions and communication. These dimensions have been analysed in relation with the proposed seminar activities using qualitative analyses as well as quantitative data. The perspectives opened by present study reveal that intercultural education should be based on active methods influencing the attitudinal and behavioural components of education.

Keywords: interaction strategies, communication strategies, intercultural education activities, diversity.

Introducere: Educația interculturală și diversitatea

Diversitatea este un aspect fundamental al tuturor societăților și vizează atât diferențele care există între oameni ca individualități, cât și cele între grupuri, comunități. Existența unor identități multiple, a valorilor, tradițiilor, obiceiurilor și a modului de relaționare diferit dintre diverși indivizi sau grupuri, impun cu necesitate abordarea educației și a societății din perspectivă interculturală. Aceasta reprezintă atât o nouă provocare cât și o condiție pentru realizarea coeziunii sociale care

are la bază cultivarea respectului reciproc și a înțelegerii atât între indivizi cât și între grupuri.

Educația interculturală propune o abordare pedagogică a diferențelor culturale, strategie prin care se consideră relevante diferențe culturale sau de alt gen – diferența de sex, diferența socială sau economică etc. – evitându-se pe cât posibil, riscurile ce decurg din schimburile inegale dintre culturi sau, și mai grav, tendințele de atomizare a culturilor. Abordarea interculturală nu este o nouă știință, nici o nouă disciplină, ci o nouă metodologie ce caută să integreze, în interogația asupra spațiului educațional, datele psihologiei, antropologiei, științelor socialului, politicii, culturii, istoriei.” (Cucoș, 2000).

Pentru promovarea valorilor interculturalității în activitatea instructiv-educativă este necesară participarea viitoarelor cadre didactice la activități care să-i formeze ca „adevărați mediatori culturali și agenți ai schimbării” (Cucoș, 2000, p. 204). Formarea viitoarelor cadre didactice în această direcție pleacă de la achiziția de cunoștințe din științele socio-umane cu referire la stereotipuri, prejudecăți, discriminare, identitatea culturală și atitudini intergrupale; vizează stăpânirea unor strategii de predare diferențiată în funcție de capitalul cultural al elevilor; a unor strategii de cunoaștere și inter-cunoaștere și în final familiarizarea cu tehnici de comunicare și rezolvare pozitivă a conflictelor. Un cadru didactic care dorește să fie un promotor al educației interculturale, trebuie, după cum arăta J. A. Banks (1988, în Cucuș, 2000, p.205) să fie dispus:

- să accepte și să își modifice atitudinile și mentalitățile;
- să experimenteze noi trăiri afective;
- să revalorizeze norme, modele de natură morală, politică și științifică;

- să își reorienteze raționamentele și judecățile valorice;
- să învețe noi comportamente interpersonale și noi stiluri interacționale;
- să învețe noi strategii de autocunoaștere și intercunoaștere;
- să dorească să transmită aceste dimensiuni elevilor și celorlalți etc.

Este interesant de analizat modul în care aceste dimensiuni sunt operaționalizate în cadrul interacțiunilor în cadrul grupurilor, a modului în care procesul de comunicare este influențat de dimensiunile menționate. Vom prezenta pe scurt în secțiunea care urmează câteva dimensiuni ale comunicării interculturale și mai mult ale asertivității în comunicarea și interacțiunile în sfera intercultu-ralității.

Interacțiune și comunicare asertivă: premise ale interculturalității

Comunicarea este o formă de comportament interuman care izvorăște din nevoia de a ne relaționa și a interacționa cu ceilalți. Procesul de comunicare reprezintă, în fapt cheia unor relații interpersonale pozitive care la rândul lor sunt sursa dezvoltării psihosociale atât a indivizilor cât și a societății.

Ideea dialogului intercultural trebuie să aiba ca punct de plecare recunoașterea diferenței și a multiplelor perspective și dimensiuni ale lumii în care trăim. Aceste diferențe, de opinie, de puncte de vedere, și chiar valori nu există doar în cadrul unei culturi, cu atât mai mult ele sunt vizibile în disputele dintre diferite culturi.

Dialogul, comunicarea sau medierea interculturală își propun să analizeze aceste perspective

diverse cu un scop precis, și anume acela de a înțelege și a învăța pe baza experiențelor interculturale diverse. Este evident că în alte culturi, realitatea este percepută în mod diferit, modalitatea de relaționare dintre oameni este diferită, viziunile sunt diverse. Trebuie să acceptăm diversitatea, să nu negăm existența unor puncte de vedere aparent sau în mod real diferite de ale noastre, mai mult trebuie să înțelegem și să fim deschiși la perspectivele aduse în discuție de cei care care nu văd lumea din aceeași perspectivă ca și noi.

Un dialog efectiv este acela care potențează, pune bazele și deschide interacțiuni deschise, care încurajează respectul pentru împărtășirea ideilor și pentru explorarea directă și multiplă a modului în care lumea este percepută și gândită. Ca proces, dialogul intercultural încurajează identificarea punctelor de vedere multiple dar indică și o identificare a limitelor până la care indivizii pot accepta diversitatea.

Tocmai de aceea, educarea în spiritul comunicării interculturale reprezintă un obiectiv major al formării indivizilor într-o societate dominată de globalizare și puternic condiționată de fenomenul migrației, unde diferențele culturale sunt evidente și abilitatea de a iniția și păstra un dialog bazat pe respect și toleranță.

Asertivitatea este rezultatul unui set de atitudini și comportamente învățate care au ca și consecințe pe termen lung îmbunătățirea relațiilor sociale, dezvoltarea încrederii personale și a stimei de sine, respectarea drepturilor personale, formarea unui stil de viață eficient, îmbunătățirea abilităților de luare a unor decizii responsabile.

Asertivitatea se referă și la abilitatea de exprimare a emoțiilor și a convingerilor fără însă a încălca drepturile celorlalți. Pentru a avea un comportament sau o atitudine asertivă trebuie să dăm

dovadă, în interacțiune și comunicare de următoarele elemente:

Interacțiune:

- implicarea în realizarea unei sarcini de comunicare interculturală,
- inițierea, menținerea și încheierea unei conversații,
- câștigarea respectului și încrederii celorlalți,
- comportament deschis și tolerant.

Comunicare:

- împărtășirea opiniilor și experiențelor personale.
- susținerea punctelor de vedere într-o manieră directă.
- exprimarea emoțiilor pozitive pentru a personaliza comunicarea.
- exprimarea emoțiilor negative fără a leza interlocutorii.

Prin intermediul comunicării asertive, se dezvoltă respectul și stima de sine dar și responsabilitatea față de ceilalți, acceptarea și valorizarea drepturilor celorlalți.

Cum pot fi toate aceste aspecte inculcate studenților care se pregătesc pentru o carieră didactică? Sunt aceste dimensiuni ale interacțiunii și comunicării relevante pentru formarea formatorilor?

Specificul unui program de formare în domeniul interculturalității

Prezentăm în continuare câteva date generice despre activitățile propuse în cadrul disciplinei opționale „Educație interculturală” care este oferită studenților înscriși la Modulul de formare psiho-pedagogică din cadrul Universității din Oradea.

Prin intermediul acestei discipline, care se dorește o îmbinare a studiului teoretic cu exerciții practice, și mai mult cu activitatea de cercetare, se urmărește familiarizarea studenților cu noțiunile de bază din domeniul educației pentru diversitate, toleranță și participare activă; autocunoașterea și dezvoltarea abilităților personale de comunicare în grup; eliminarea stereotipurilor, prejudecăților și a discriminării și dezvoltarea unor competențe de cercetare teoretică și practică a unei teme specifice.

În cadrul cursului se urmărește prezentarea unor subiecte teoretice, îmbinarea acestora cu exemple sugestive, discutarea unor aspecte inedite, particularizări ale studiilor de caz etc. Faptul că studenții beneficiază de un suport de curs care este oferit în prealabil odată cu tematica cursului, ar putea indica faptul că se așteaptă o oarecare pregătire a studenților pentru discuțiile de la curs și deci participarea lor activă.

Suportul prezintă atât cadrul conceptual general, cât și exemple concrete, studii de caz și rezultate ale unor studii relevante pentru fiecare temă. La o estimare de suprafață se poate spune ca doar un procent de maximum 10 % dintre studenți parcurg tematica înainte de curs.

Totuși, participarea activă a studenților în cadrul cursului este de aproximativ 60-70%, desigur dintre cei care iau parte la cursurile opționale la care prezența este obligatorie într-o proporție de 60%. În cadrul cursului, tematica abordată este următoarea: Educație interculturală: perspective de analiză; Stereotipuri, prejudecăți, discriminare; Identitate culturală și diferențe inter-culturale; Comunicarea interculturală; Interacțiuni în cadrul grupurilor; Conflicte și rezolvarea lor în contexte educaționale; și Specificul formării din perspectivă interculturală.

Tematica propusă pentru seminarii s-a bazat pe un set de exerciții și discuții pe grupe, preluate din *Education Pack (1995) All different – All Equal* - Ghidul pentru educație interculturală editat de directoratul pentru tineret din cadrul Consiliului Europei.

Acestea au fost selectate astfel încât să completeze tematica din curs cu analizarea sau chiar simularea unor situații în care cunoașterea și comunicarea interculturală sunt esențiale.

Tabel 1. *Exercițiile propuse pentru activitatea de seminar*

Denumirea exercițiului	Metode	Categoria adresată
1. Cu trenul prin Europa	dezbatere	prejudecăți, discriminare
2. Etichete	discuție	identitate, comunicare
3. Vise	studiu de caz	diferențe culturale
4. Prima impresie	observație	stereotipuri, prejudecăți
5. Regulile jocului	munca în grup	identitate, șanse, succes
6. Ghici cine vine la cină?	joc de rol	conflict, atitudini, discriminare
7. În blocul nostru	joc de rol	conflict, strategii de rezolvare

În paragrafele care urmează sunt prezentate scurte descrieri ale acestor activități, insistând pe aspectele legate de comunicare și interacțiune între participanți. Trebuie să menționăm că toate categoriile comportamentului asertiv au fost atinse în cadrul acestor exerciții, în lista de mai jos, referindu-ne la aspectele cele mai pregnante sau adresate direct în cadrul acestora.

1. **Cu trenul prin Europa** se realizează în etape: presupunând o evoluție de la exercițiu individual, muncă de echipă și discuții în plen. Activitatea presupune selectarea dintr-o listă dată a primelor trei alegeri cu care participanții vor să interacționeze, respectiv primii trei pe care doresc să îi evite. Din perspectiva comportamentului asertiv se accentuează următoarele: susținerea punctelor de vedere într-o manieră directă, exprimarea emoțiilor atât pozitive cât și negative, comunicarea opiniilor și experiențelor personale, atât pozitive cât și negative.

2. **Etichete** presupune activitate în grupuri, fiecare participant primind o caracteristică pe care trebuie să o recunoască, fără a ști care este aceasta de la început. Se stimulează empatia, și conștientizarea efectelor etichetării. Sunt accentuate următoarele: comportament deschis și tolerant, exprimarea emoțiilor atât pozitive cât și negative, comunicarea opiniilor și experiențelor personale, atât pozitive cât și negative.

3. **Vise** se desfășoară tot în etape: activitate individuală, echipă, dezbateri în plen, având un grad foarte ridicat de implicare personală: fiecare participant își exprimă visele, în cadrul discuțiilor urmărindu-se în primul rând similarități și diferențe între ei. Se stimulează: exprimarea emoțiilor atât pozitive cât și negative, câștigarea respectului și încrederii celorlalți, câștigarea respectului celorlalți.

4. **Prima impresie** stimulează înțelegerea surselor stereotipurilor, prin enunțarea primei impresii la vederea unor fotografii. De asemenea sunt evidențiate similaritățile și diferențele între participanți. Se adresează cu precădere stimulării: unui comportament deschis și tolerant, comunicarea emoțiilor personale, susținerea punctelor de vedere într-o manieră directă.

5. **Regulile jocului** poate fi considerat un mic studiu de caz derulat în echipe cu sarcini diferite:

realizarea portretului robot pentru omul de succes social respectiv cel de insucces. Sunt accentuate comportamentele: comunicarea opiniilor și experiențelor perso-nale, atât pozitive cât și negative, susținerea punctelor de vedere într-o manieră directă.

6. **Ghici cine vine la cină?** Este primul joc de rol, care simulează o discuție în familie asupra dorinței fiicei de a se muta cu un prieten de altă rasă, problemă față de care fiecare are o altă poziție, tatăl fiind total împotriva. Gradul de implicare a celor care „joacă” rolurile este foarte mare, fiind și prima activitate de acest gen. Se stimulează în primul rând: un comportament deschis și tolerant, inițierea, menținerea și încheierea unei conversa-ții, exprimarea emoțiilor atât pozitive cât și negative, câștigarea respectului și încrederii celorlalți, susținerea punctelor de vedere într-o manieră directă.

7. **În blocul nostru** este al doilea joc de rol, fiind implicați direct 9-10 participanți, având ca și temă de discuție o ședință de bloc pe tema gălăgiei unui vecin străin. Gradul de implicare personală este cel mai ridicat la acest exercițiu, care pune în evidență problema toleranței și a comunicării interculturale. Sunt urmări-te: susținerea punctelor de vedere într-o manieră directă, inițierea, menținerea și încheierea unei conversații, exprimarea emoțiilor atât pozitive cât și negative, un comportament deschis și tolerant. O analiză a dimensiunilor asertivității așa cum reiese din diversele exerciții prezentate va fi descrisă mai detaliat în cadrul secțiunii de analiză și interpretare, în care urmărim cu precădere participarea studenților, modelele de comunicare și contribuțiile acestora la discuțiile pe teme tratate în cadrul acestor exerciții.

O atenție deosebită s-a acordat în acest curs activității practice de cercetare a studenților, concretizate într-un mic studiu pe o problemă de interculturalitate.

Studentii au avut libertatea de a alege singuri subiectele de studiu astfel încât să răspundă cât mai bine intereselor, cunoștințelor dar și modului în care ei înțeleg educația interculturală - aceste mici cercetări au fost realizate în echipe de 3-5 studenți, fiind discutate atât în cadrul seminarului cât și în consultații separate cu fiecare echipă, putând-se oferi astfel un suport mult mai direct în funcție de tema abordată.

În lucrarea de față atenție deosebită va fi acordată participării la exercițiile de seminar, a modului de interacțiune și comunicare, precum și atitudinilor studenților față de temele propuse de aceste exerciții. O altă secțiune este dedicată analizei interacțiunilor și comunicării dintre studenți în cadrul proiectelor de cercetare, accentuând dinamica de grup și analiza practicilor curente de realizare a acestora. Vom identifica pattern-uri comportamentale în interacțiuni și comunicare și vom încerca să surprindem evoluția procesului de formare a unor competențe interculturale la studenții care au optat pentru această disciplină de studiu.

Pentru a explora această problematică, ne-am propus să folosim mai degrabă un cadru metodologic bazat pe metode calitative: analiza secundară datelor observației realizate pe parcursul activităților de seminar și analiza evaluărilor studenților la itemii cu răspunsuri deschise din cadrul grilei de evaluare a disciplinei educație interculturală. Totodată vom ilustra materialul cu câteva date statistice bazate pe evaluările studenților vis-à-vis de dimensiunile cuprinse în studiu: interacțiuni și comunicare.

Participarea studenților – evaluarea competențelor dobândite

Caracterul dinamic și deschis al cursului și seminarului de educație interculturală a fost impus în primul rând de tematică dar și de dimensiunea pronunțată atitudinal - comportamentală a educației în acest domeniu. S-a insistat atât pentru curs cât și la seminar pe comunicare deschisă, contribuțiile studenților fiind esențiale pentru buna desfășurare a acestora. Reușind să stimulăm participarea studenților într-un grad ridicat, fiecare activitate de seminar a fost diferită, în funcție de interesele, atitudinile și opiniile grupului de studenți participanți. Această diversitate a modului de desfășurare a exercițiilor a creat un cadru optim de a analiza atitudinile studenților față de problematica studiată, și de asemenea stilurile de comunicare, prezentarea opiniilor și de asemenea stabilitatea acestora.

În Fig. 1 este prezentat gradul de satisfacție al studenților în legătură cu exercițiile de la seminar prezentate în secțiunea precedentă. Datele reprezintă opiniile unui eșantion de 108 studenți care au completat chestionarul de evaluare a disciplinei educație interculturală. Pentru evaluarea activităților de seminar, studenții au avut la dispoziție o scală de la 1-5 (foarte puțin mulțumit – pe deplin mulțumit). Aprecierile au fost în marea majoritate pozitive.

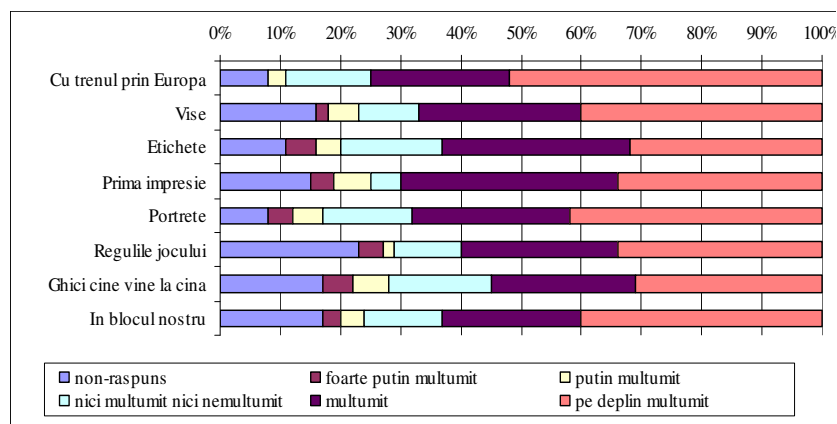

Fig. 1 - Evaluarea gradului de satisfacție al studenților vis-a-vis de exerciții

Înainte de a prezenta propriu-zis concluziile generale privind modul de participare și implicare a studenților, precum și atitudinile acestora, considerăm să menționăm câteva aspecte ce țin de evaluarea pe care toate grupele de studenți participante au realizat-o la finalul cursului. Din această evaluare am urmărit în cadrul acestei lucrări în primul rând aspectele ce țin de implicare și comunicare din cadrul cursului, gradul de mulțumire a studenților cu gradul ridicat de participare fiind ridicat.

Din aceste evaluări a rezultat că cel mai apreciat aspect atât al cursului cât și al seminarului a fost comunicarea (atât în general, cât și cea profesor – student), accentuându-se libertatea de exprimare, precum și atmosfera relaxată și liberă în care s-au desfășurat atât cursul cât și seminarul. Ca aspecte negative au fost menționate în primul rând atitudinea colegilor, lipsa de respect și intoleranța unora dintre studenți, precum și lipsa de interes a unora.

Dezorganizarea în discuții a fost de asemenea enumerat ca efect negativ al libertății de exprimare și al deschiderii comunicării. Acestea două sugerează faptul că studenții apreciază deschiderea și comunicarea liberă, însă profesorul trebuie să impună mai multe reguli, trebuind să corecteze atitudinile studenților care doresc să se impună sau își jignesc colegii.

Problemele de comunicare atât ca aspecte pozitive cât și cele negative rămân centrale în evaluările studenților, justificându-se și astfel analiza specifică a aspectelor ce țin de aceasta.

Figurile 2 și respectiv 3 prezintă evaluările studenților vis-a-vis de aspectele pozitive și negative ale disciplinei studiate.

Prezentăm răspunsurile unui eșantion de 108 studenți care au evaluat activitățile la această disciplină. Pentru aspectele pozitive am inclus categoriile care au întrunit procente de peste 25%. La cele negative, maximul procentelor cumulate pe dimensiuni se situează la 24%, aici fiind incluse categoriile de până la 5%.

Analiza întrebărilor închise din chestionar (care s-au referit la comunicare, utilitatea informațiilor, dezbateri / exerciții de seminar, modul de predare, ajutorul acordat de profesor, suportul de curs, conținutul informațional al acestuia) susțin răspunsurile obținute prin întrebările deschise. Cel mai apreciat aspect a fost comunicarea atât cu profesorul cât și cu preparatorul, urmat de modul de predare, discuții și activitățile de seminar.

Acestea întăresc ideea că cel apreciat de către studenți a fost caracterul deschis al predării, apreciind faptul că au fost în situația de a participa activ la desfășurarea acestui curs. Faptul că unul din motivele de nemulțumire a fost tocmai neimplicarea unor colegi, întărește această afirmație.

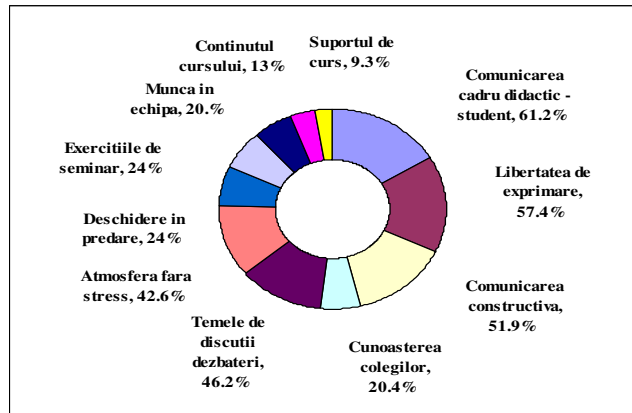

Fig. 2 - Percepția studenților (%) privind aspectele pozitive ale disciplinei educație interculturală

În acest sens trebuie să remarcăm și un alt aspect care nu a putut fi surprins în cadrul acestei evaluări decât parțial. În mare parte pentru activitățile de seminar s-a recurs la lucru în echipe, în primul rând pentru a favoriza un cadru mai mic în care fiecare să își poată expune părerile față de tema.

Această metodă de lucru a fost de asemenea apreciată de studenți. Munca la proiectele de cercetare, care s-a desfășurat tot în echipe, a fost însă mai puțin apreciat, poate din cauză că nu toți colegii din echipă s-au implicat la fel de mult în realizarea lucrării finale.

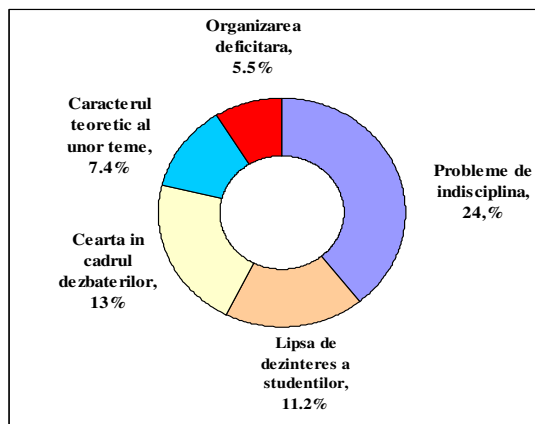

Fig. 3. - *Percepția studenților (%) privind aspectele negative ale disciplinei educație interculturală*

Participarea studenților – atitudini și comportamente asertive

Activitățile de seminar au fost selectate astfel încât gradul de participare al studenților să crească treptat: de la simulări de situații și dezbateri în care implicarea personală este mai mică până la jocuri de rol, unde participarea este directă și personală. Nu vom relua aici în ordine cronologică prezentarea comunicării și interacțiunilor între participanți pentru fiecare exercițiu. Considerăm mai relevantă exemplificarea comportamentelor asertive așa cum au putut fi urmărite la studenți pe măsura derulării exercițiilor. Reluăm, în acest scop schema teoretică utilizată în clasificarea comportamentului asertiv, cu cele două dimensiuni: interacțiuni și comunicare.

Interacțiuni:

- **Implicare în realizarea unei sarcini de comunicare interculturală.** Toate exercițiile realizate au stimulat implicarea directă și

activă a studenților, simulând sau chiar creând situații de comunicare interculturală. Cel mai direct s-au implicat studenții, de la primul seminar, în situația selectării sau eliminării unor persoane reprezentative pentru diferite culturi sau subculturi. În cadrul exercițiului *Cu trenul prin Europa*, studenții au fost implicați direct în comunicarea interculturală, prin argumentarea propriilor alegeri.

- **Inițierea, menținerea și încheierea unei conversații.** Toate exercițiile au fost urmate de discuții și dezbateri privind tematica propusă, adesea abordarea unor teme noi fiind inițiată de studenți. Argumentarea, oferirea de exemple concrete, ascultarea activă, susținerea unei discuții fiind elemente prezente încă de la începutul seminarului. Un exemplu concret, în care conversația a fost în centrul atenției este jocul de rol *Ghici cine vine la cina?* Care având doar patru participanți direcți a permis urmărirea modului de desfășurare a unei conversații. S-a putut cel mai bine vedea cât de importantă este menținerea conversației cu noi argumente, adesea intrându-se în impas și de asemenea existența unei încheieri sau a unei concluzii: cu grupele de studenți cu care nu s-a ajuns la un consens în familie, gradul de mulțumire a fost foarte scăzut.
- **Câștigarea respectului și încrederii celorlalți.** Unul din aspectele pozitive menționate de studenți în evaluarea finală a fost legat de faptul că au avut ocazia să își cunoască colegii mai bine. Practic toate

activitățile, fiind bazate pe comunicare și favorizând oferirea de exemple din experiența personală și opinii proprii favorizează direct o mai bună cunoaștere a celorlalți, care în majoritatea situațiilor duc la creșterea respectului reciproc și a încrederii. Am spus, că acest lucru se întâmplă în majoritatea cazurilor pentru că cel mai negativ lucru enunțat de studenți față de acest curs este lipsa de respect a unor colegi, ceea ce ne demonstrează că nu întotdeauna părerile făcute despre colegi sunt pozitive.

- **Comportament deschis și tolerant.** După cum este precizat și în obiectivelor acestui curs, s-a urmărit direct promovarea comportamentului tolerant. Discuțiile având la bază cel mai adesea cazuri concrete au favorizat o mai bună înțelegere a unor categorii față de care nivelul de toleranță este scăzut. Faptul că studenții au oferit de exemple concrete legate de toleranță și discriminare, fapt care s-a întâmplat la toate seminariile, demonstrează că aceștia au un comportament deschis. Cele mai importante discuții care au favorizat acest comportament au fost cele legate de discriminarea românilor în alte state dezvoltate.

Comunicare:

- **Împărtășirea opiniilor și experiențelor personale.** Toate discuțiile care au urmat exercițiilor s-au bazat pe exprimarea opiniilor personale, cu precădere prin exemplificarea unor experiențe personale. Studenții și-au exprimat părerile în toate

temele de la situații de discriminare, până la etichetele pe care le atribuie altora, la alegerile pe care le fac, lucruri care le plac sau nu, scopuri în viață, modele de succes pentru ei, atitudini față de rromi sau minorități sexuale (față de care este cele mai multe reacții negative). Unele exerciții în sine au presupus în sine exprimarea opiniilor și experiențelor personale: *Vise, Prima impresie, Etichete*.

- **Susținerea punctelor de vedere într-o manieră directă.** Studenții au fost în general foarte deschiși și responsabili în comunicare, majoritatea exprimându-și opiniile direct, asumându-și și argumentând punctele de vedere. Aceasta s-a putut observa mai ales în cadrul discuțiilor de după exerciții, care foarte des s-au prelungit datorită consistenței argumentelor aduse, dar și din cauze existenței unor poziții diferite față de majoritatea problemelor dezbătute.
La toate activitățile care au presupus munca în echipă s-a recurs la prezentări în plen a concluziilor discuțiilor. În acest sens s-a remarcat capacitatea mică de a reuși să reprezinte ideile grupului de către reprezentanți, aceștia tind să exprime cu precădere părerile proprii, sau cele cu care sunt de acord, evitându-le pe restul.
- **Exprimarea emoțiilor pozitive.** Discuțiile fiind personale, adesea s-au exprimat emoțiile, atât cele pozitive cât și negative: atmosfera deschisă și relaxantă a fost apreciată de studenți. Atmosfera a fost în mare parte pozitivă, distractivă, favorizând

adesea și mândria prin aprobarea unor idei sau poziții ale colegilor.

- **Exprimarea emoțiilor negative.** După cum am menționat și la punctul anterior exprimarea emoțiilor a fost foarte ridicată în cadrul semin-arului. Acest lucru este valabil și în exprimarea celor negative, care însă nu întotdeauna a putut fi făcută fără a aduce supărare. Cel mai negativ aspect al evaluării studenților a fost lipsa de respect și bun simț a colegilor, ceea ce sugerează că au existat supărări.

Certurile de asemenea au fost destul de dese, cel mai des datorită gradului ridicat de implicare al lor în dezbateri. În *blocul nostru*, ca și *Ghici cine vine la cină*, au fost activitățile în care s-a stimulat cel mai direct exprimarea emoțiilor negative, care au reușit să rămână politicoase față de interlocutori.

Concluzii și perspective

Lucrarea abordează aspecte teoretice și practice privind modalitățile de interacțiune și strategiile de comunicare în cadrul unei discipline opționale a modulului de pregătire psiho-pedagogică: educația interculturală. Obiectivele disciplinei vizează în primul rând dezvoltarea comportamentului asertiv și achiziția unor competențe care să favorizeze realizarea unor interacțiuni pozitive. Schimbările la nivelul atitudinilor și comportamentelor studenților sunt cele mai valorizate, acestea fiind preferate simplei achiziții și reproduceri a cunoștințelor teoretice. Cu toate că bagajul de informații pe care studenții trebuie să le acumuleze pe parcursul

unui semestru este destul de mare, se încercă stabilirea unor interacțiuni specifice, practicarea comunicării deschise în activitățile cu studenții: cursuri, seminarii și proiecte. În analiza interacțiunilor de grup și a procesului de comunicare sunt evidențiate contribuția și interesul studenților pe diferite paliere.

Au fost identificate opt dimensiuni ale comportamentului asertiv care sunt analizate apoi prin prisma activităților și exercițiilor propuse în activitatea de seminar. Analizele de factură calitativă și câteva dintre interpretările cantitative se referă la gradul de satisfacție al studenților față de exercițiile propuse precum și aspectele pozitive, respectiv negative pe care studenții le-au identificat pe parcursul studierii acestei discipline. Perspectivele deschise de studiu de față privind interacțiunile și comunicarea în contextul formării interculturale se referă cu precădere la utilizarea metodelor activ-participative axate pe componenta atitudinal - comportamentală a educației.

Bibliografie:

1. Council of Europe, 2005, *All different, All Equal*. Education Pack, Strasbourg, France.
2. Bourhis, R.Y., Leyens, J-F., 1997, *Stereotipuri, Discriminare și relații intergrupuri*, Editura Polirom, Iași.
3. Cozma, T., 2001, *O nouă provocare pentru educație: interculturalitate*, Editura Polirom, Iași.
4. Cucuș, C., 2000, *Educația. Dimensiuni culturale și interculturale*, Editura Polirom, Iași.
5. Dasen, P., Perregaux, C., Rey, M., 1999, *Educația interculturală. Experiențe, politici, strategii*, Editura Polirom, Iași.
6. Neculau, A., (coord.), 1997, *Psihologia câmpului social, Reprezentările sociale*, Editura Polirom, Iași.
7. Stoica-Constantin, A., Neculau, A., 1989, *Psihosociologia rezolvării conflictului*, Editura Polirom, Iași.

PROIECTE ÎN ȘCOALĂ: DIMENSIUNI CIVICE ȘI INTERCULTURALE

Adrian Hatos, Nicoleta Chioncel
Universitatea din Oradea

Abstract: The article is investigating the impact of several educational projects -organised by high-schools from Oradea - in developing students' civic and intercultural competences. Learning democratic behaviour presupposes developing initiative, personal autonomy and orientations towards producing collective goods. Intercultural education requires responsibility, openness and acceptance for the "different" other. These are effective if considering the trust dimension between people, groups and collectivises. The analysis is based on the data from two focus groups of teachers and students within the project „Building Together Active Citizenship in Oradea” in 2005. There have been differentiated five incentives for developing educational projects in high-schools: (1) educational marketing; (2) informative and formative dimensions, (3) debates (4) charitable initiatives and (5) providing services to students. The results highlight the importance of educational projects for developing students' civic and intercultural competencies and organisational development of high-schools.

Keywords: educational projects, colectivities, educational marketing, informative and formative dimensions.

Introducere: educație civică și interculturalitate

Formarea deprinderilor civice și interculturale în școală este un subiect disputat, atât datorită relevanței acute a problematicii educației civice și interculturale cât și datorită scepticismului cronic față de capacitatea educației formale de a transmite atitudini, valori și

abilități compatibile cu procese partici-pare democratică, cetățenie activă și interacțiune în medii culturale diverse.

Învățământul formal eșuează pe aceste dimensiuni dacă are la bază conținuturi influențate de programe ideologice adeseori incompatibile cu valorile și principiile liberal-democratice Cucuș (2002) și mai mult, dacă nu este promovat de formatori care să fie adevărați mediatori culturali și agenți ai schimbării” (Cucuș, 2000, p. 204). Diverși autori (Niemi și Junn 1988; Brown, Collins și Duguid 1989; Torney-Purta 2002 și Comber 2003) analizează eficiența activităților formale, non-formale și informale asupra formării deprinderilor civice.

Datele arată că trebuie să existe o îmbinare și o balanță între experiențele și situațiile diverse formale, non-formale și informale în care civismul se formează și se practică.

Cetățenia activă, ingredient necesar al democrației participative, înseamnă, în sens larg, inițiativă și autonomie personală dublată de un credo civic. În sens restrâns, mai operațional, înseamnă capacitate și realizări participative orientate către rezolvarea dilemelor de natură mutuală, cooperativă prin acțiune colectivă (Hatos, 2006).

Pe de altă parte, educația interculturală presupune responsabilitate și deschidere pentru interacțiuni diverse, acceptare și valorizare pozitivă a celuilalt, ca individualitate și/ sau grup (Chioncel, 2006). Acestea, pentru a fi inițiate și puse în practică cu succes au nevoie de persoane cu competențe și valori civice și interculturale, conectate în rețele dense, bazate pe mare încredere.

Competențele civice se dobândesc arareori prin învățare formală și, chiar mai puțin, prin lecțiile de educație civică (Dodescu și Hatos, 2004). Modul lor de organizare convențională pare a promova obiceiuri

contrare cetățeniei active, chiar dacă cunoștințele formale pot fi surprinzător de bine transmise. Însușirea deprinderilor de lucru în echipă, de planificare strategică, dezvoltarea calităților de lider și cele de gândire critică au loc cu precădere prin procese de învățare experiențială (Lave, Wenger, 1991) „situată”, prin exercițiul realist și intersubiectiv al competențelor care se doresc a fi transmise.

Situațiile în care intervine învățarea interculturală par să fie similare celor de civism. Astfel, atât învățarea civică cât și cea interculturală pot beneficia enorm, de activități educaționale informale sau non-formale organizate de școală sau în cadru școlar. Nu este de ignorat nici importanța activităților de tineret ale organizațiilor non-guvernamentale care se manifestă, astfel, ca furnizoare alternative de competențe civice sau interculturale.

Activitățile non-formale care constituie context de învățare civică sau interculturală în școlile din România – denumite generic „proiecte” – sunt mai degrabă rare, au o percepție adeseori negativă din partea anumitor cadre didactice iar proliferarea lor se împiedică fie de probleme tipice de „tehnologie a acțiunii colective” – lipsa competențelor de organizare a acestora fie de dificultăți instituționale și organizatorice.

Studiul nostru își propune să analizeze acest tip de activități, pornind de la experiențele unor profesori de educație civică și ale unor elevi din Oradea pe mai multe paliere: tipuri de activități non-formale; organizarea proiectelor și funcțiile proiectelor. Analiza activităților de tip proiect va uza de limbajul teoriei acțiunii colective, în consonanță cu premisa expusă mai sus privind semnificația cetățeniei active. Acesta este o paradigmă care analizează reușita sau eșecul inițiativelor comune pe baza modelului actorului egoist. Considerăm că este o

premisă eficientă din punct de vedere teoretic deoarece evită blocajul modelelor pur culturaliste, care văd soluția participării în învățarea morală.

Pornind de la această premisă, argumentăm faptul că învățarea civică dar și cea interculturală sunt posibile prin implicarea în activități educative non-formale indiferent de pre-echiparea axiologică a celui/ celor care învață.

Date. Metodă: interviurile de grup – analiză calitativă

Datele folosite în acest studiu au fost culese în timpul implementării proiectului „Să construim împreună cetățenia activă în Oradea” derulat de Fundația Alternative Oradea în perioada 2004-2005. Informațiile pe care se bazează analizele și rezultatele din material provin din două discuții de grup organizate la începutul anului 2005 cu profesori de educație civică orădeni și, respectiv, lideri de Consilii ale Elevilor din liceele din Oradea.

La întâlnirea cu profesorii de educație civică au participat 10 profesori de științe sociale din școli Orădene, care predau disciplina educație civică și, prin aceasta sunt angajați în activități educaționale care favorizează învățarea interculturală. Discuția a durat în jur de 130 de minute, fiind întreruptă de o pauză de 10 minute. Participarea participanților a fost marcată de un angajament exemplar în subiectele supuse discuției. Compoziția grupului de profesori participanți la dezbateri califică întrunirea ca una a experților locali în educație civică.

La întâlnirea cu elevii au participat 12 elevi, toți președinți și vicepreședinți de Consilii ale Elevilor, din 6 școli de nivel liceal din Oradea. Discuțiile au durat în jur de 130 de minute. Poate fi menționată implicarea activă a

majorității participanților, seriozitatea și responsabilitatea acestora.

În evaluarea rezultatelor obținute în discuția cu elevii trebuie ținut cont de anumite probleme de selecție:

- Participarea s-a stabilit prin auto selecție. Putem presupune că am avut la întâlnire cei mai activi lideri de Consilii ale Elevilor.

- Liderii Consiliilor Elevilor nu sunt în nici un caz reprezentativi pentru populația de elevi. Trebuie să presupunem că avem relatările segmentului cel mai activ din punct de vedere civic al tineretului cuprins în învățământul liceal.

- Chiar și ipoteza de mai sus este circumstanțiată de modalitatea de alegere a conducătorilor Consiliilor Elevilor. Avem motive să presupunem că aceștia se stabilesc adeseori altfel decât prin competiție democratică.

Așa cum era de așteptat, cele mai multe informații privind activitățile de tip „proiect” au venit din partea elevilor.

Contribuțiile profesorilor nu trebuie, totuși, neglijate, pentru relevanța acestui material: informațiile primite de la profesori au fost completate extins și validate prin cele obținute de la elevi. Din acest punct de vedere, materialele recoltate sunt mai degrabă rezultatul unui dialog între elevi și profesori.

Învățarea informală. Proiecte cu elevii

Metoda proiectelor, fundamentată științific încă din 1918 de către William Kilpatrick, discipolul lui John Dewey, și introdusă în activitatea educativă în Statele Unite la Teachers College – Columbia University, are la bază teoria educației centrate pe elev, promovând o pedagogie axată implicarea cognitivă, acțională și

emoțională în rezolvarea unor sarcini de învățare. Sunt valorizate gândirea flexibilă și critică, spiritul activ și implicarea creativă, dar și entuziasmul, satisfacția și deschiderea față de nou și inedit. Metoda proiectelor promovează o învățare activă și situațională, în opoziție cu învățarea pasivă și receptivă bazată pe achiziția de informații și cunoștințe teoretice. Prin intermediul învățării bazate pe proiecte se realizează o balanță optimală între competențele individuale și cele sociale ale participanților.

Definite ca activități cu obiective concrete realizate prin efort colectiv, în care sunt implicați și elevi, proiectele reprezintă situații de interacțiune care favorizează nu doar de însușirea unor cunoștințe civice dar și formarea de atitudini și comportamente pro-sociale. Se vorbește de fapt chiar despre „metoda proiectelor”, recunoscându-se că aceste gen de activități tind să fie introdus din ce în ce mai mult în planurile de activitate ale școlilor, mai ales pentru tematica educației civice sau a celei interculturale. Profesorii din grupul nostru au descris mai multe activități de acest gen pe care le cunosc direct sau indirect. Dintre acestea menționăm:

- Proiectul „Cetățeanul” implementat de Centrul Intercultural din Timișoara cu elevi din clasa a 7-a, care sunt implicați în elaborarea unei politici publice locale (*advocacy*).
- „Din inimi pentru inimă” – inițiativă de colectare de fonduri pentru achitarea contravalorii intervenției chirurgicale necesare unui coleg.
- „Zebra” – acțiune prin care copiii din clasa a 8-a au reușit marcarea unei treceri pentru pietoni în fața școlii.

- „Copii pentru copii” – copii de la Casa de Copii organizează spectacole pentru copii din alte instituții speciale.

O parte dintre activitățile enumerate, mult mai multe decât lista de mai sus, sunt inițiate de profesori sau de către conducerea unităților de învățământ.

Organizațiile non-guvernamentale și Consiliile Elevilor organizează și ele, multe activități care implică elevii și chiar instituțiile de învățământ. „Proiectele” organizate de Consiliile Elevilor sunt implementate de cele mai multe ori în baza unui plan de activitate, iar inițiativele aparțin mai mult categorii de actori. Discuțiile au permis identificarea unui grup mic, dar activ, de profesori care organizează astfel de activități an de an, cu o dăruire exemplară. Experiența acestora în planificarea și implementarea unor astfel de inițiative este extrem de importantă și valoroasă.

În secțiunile care urmează vom urmări principalele categorii de astfel de activități, modul în care sunt organizate și vom discuta pe marginea efectelor lor civice.

Tipuri de activități

În relatările lor elevii s-au referit la un evantai divers de activități organizate cu elevii școlilor în care sunt înmatriculați. Enumerarea lor oferă un indiciu asupra bogăției de activități desfășurate în școli prin energia și creativitatea elevilor.

1. Activități de marketing educațional

- Mediatizarea activităților din liceu, prin colaborare cu un cotidian local.
- Ziua porților deschise – în care elevi din clasa a 4-a și din clasa a 8-a puteau

vizita școala (activitate de marketing educațional)

2. Acțiuni de informare-educare

Acestea sunt foarte populare – poate și datorită ușurinței cu care ele își realizează obiectivele, având în vedere că membri grupului țintă sunt concentrați în instituții de învățământ. Ele se organizează pe teme diverse precum:

- Anti-fumat,
- Anti-alcool,
- Anti-SIDA,
- Conștientizarea influenței negative a televizorului,
- Ecologie,
- Igienă – de pildă igienă dentară,
- Carieră – Zilele Carierei – funcțională pentru orientarea profesională a elevilor, în care reprezentanți pe arii vocaționale își prezintă profesiile.

Campaniile fac apel la canale care sunt specifice uneori școlii și profilului ei. La liceul cu profil artistic campaniile de informare utilizează concerte sau expoziții de artă plastică.

3. Dezbateri

- Oră deschisă – Fascism și antifascism,
- Club de *debate* – Care organizează „dezbateri” concurs (meciuri) pe teme prestabilite, arbitrate, fiecare echipă având la dispoziție 2 săptămâni pentru a-și pregăti poziția. Echipa câștigătoare la concursul pe școală promovează mai departe la faza pe județ.

4. Acțiuni caritabile

- Colectă de fonduri și ajutoare materiale pentru copii din școlile speciale,

- Colectă de fonduri (câte 1 euro de la fiecare elev) pentru victimele „valurilor ucigăse”.

5. Furnizarea diverselor servicii elevilor școlii

- Diverse baluri – Balul Bobocilor, Balul Majoratului, Balul Dragostei (de Ziua Îndrăgostiților),
- Târg de manuale școlare – elevii din anii mai mici cumpără manuale folosite de la cei mai mari,
- Revista școlii: un astfel de proiect este în curs de implementare la Liceul de Artă, pe care elevii din Consiliul Elevilor l-au abordat metodic. Pentru început au realizat un sondaj de opinie cu elevii despre temele pe care aceștia doresc să fie abordate în revistă. Ca o remarcă, temele cele mai căutate sunt sexualitatea, muzica, filmele, integralele și desenele. Prin urmare, revista liceului va fi, după toate probabilitățile, un magazin de divertisment.

Campaniile de informare sunt combinate adeseori cu diverse concursuri, care motivează participarea. Întrecerile vizează cunoștințe, desene tematice etc.

Organizarea inițiativelor

Declarativ, activitățile colective organizate de Consiliul Elevilor, răspund unor nevoi ale elevilor sau reprezintă reacții la anumite evenimente. Dincolo de retorica funcțiilor manifeste, activitățile performează în școală roluri multiple pe care le vom detalia.

Activitățile pe care le-am enumerat pot fi rezultatul inițiativelor Consiliului Elevilor (care are planuri de activități anuale), ale conducerii școlii, ale altor cadre didactice – mai ale profesorului coordonator, ale părinților sau ale unor organizații din afara școlii, mai ale ONG-uri. Toate activitățile necesită aprobarea direcțiunii ceea ce face raporturile elevilor cu conducerea școlii critice. Se poate spune, de altfel, că una dintre caracteristicile principale ale unităților de învățământ este deschiderea direcțiunii (a directorului principal mai ales) către activitățile imaginare. Un rol important poate juca, în acest sens, profesorul coordonator al Consiliului Elevilor, desemnat de conducerea școlii, de obicei dintre profesorii mai tineri, care se presupune că interacționează mai ușor cu elevii. Acesta poate media, cum este cazul unora dintre școlile din acest studiu, între elevii din Consiliu și director. Importante sunt, pe de altă parte, și capacitățile de negociere ale celor din Consiliul Elevilor, modul în care formulează propunerile înaintate conducerii școlii fiind, de asemenea, decisiv în cazul multor inițiative.

Adeseori, proiectele elevilor trebuie să fie supervizate de către cadre didactice. Altfel, se pot realiza acțiuni cu obiective discutabile și în condiții de informație precară, care poate genera anumite riscuri. De exemplu, într-unul din școlile invitate, Consiliul Elevilor se străduiește să achiziționeze un automat pentru băuturi, care să fie plasat pentru uzul elevilor dar și al profesorilor. Este greu de susținut consumul de băuturi excitante, precum cafeaua sau ceaiul de către elevii minori. Mai mult, cei din Consiliul Elevilor au căutat sponsorizare de la Primărie pentru a cumpăra un astfel de aparat care, de fapt, este plasat gratuit în locații comerciale de către firma proprietară, care are tot

interesul să distribuie cât mai multe astfel de aparate în locurile aglomerate.

Proiectele educaționale văzute ca acțiune colectivă

Punerea în practică a acestor activități se lovește de probleme tipice acțiunii colective: cei cărora le este destinată acțiunea sau care sunt așteptați să participe într-un fel sau altul sunt de cele mai multe ori reticenți. Rata de participare este scăzută sau contribuțiile – în cazul în care se solicită fonduri – oferite cu greu. Din relatările participanților la dezbateri, „lipsa de implicare” are cel puțin două explicații:

- lipsa motivației – elevii caută anumite gratificații, pe care nu le regăsesc în aceste activități (astfel că se contestă pretenția, formulată de către unii dintre participanți că activitățile respective acoperă anumite nevoi conștientizate ale elevilor);
- nu au încredere în repartizarea echitabilă a beneficiilor obținute din acțiunea colectivă (există suspiciuni privind modul de utilizare a fondurilor sau privind avantaje necuvenite pe care membrii conducerii Consiliului Elevilor le obțin în urma participării).

Absența angajamentului din partea elevilor este, prin urmare, rezultatul calculelor cost-beneficiu operate de către aceștia. Organizatorii trebuie să răspundă acestor situații prin oferta de stimulente selective, beneficii care motivează participarea. Relatările participanților la dezbateri au permis identificarea următoarelor categorii de stimulente:

1. Beneficii materiale și simbolice. Multe activități sunt însoțite de concursuri finalizate cu premierea câștigătorilor cu diverse recompense materiale, la care se adaugă prestigiul, faima aferente. Necesitatea premierii materiale în cazul concursurilor obligă organizatorii să găsească resurse financiare. Sponsorizarea este o raritate pentru majoritatea Consiliilor Elevilor, soluția cea mai des utilizată fiind cea a colectelor de fonduri sau a organizării unor activități producătoare de venit. Dacă prima variantă nu pare a fi prea eficientă (în comparație cu participarea cvasiuniversală la Fondul Clasei de pildă), a doua posibilitate poate fi foarte fezabilă în condițiile unei organizări bune și creative. De exemplu, elevii de la un liceu au „vândut” voturile de la un Bal al Bobocilor cu 10.000 de lei. La alt liceu, s-au vândut baloane cu dedicații la Balul Bobocilor.

2. Evadarea de la activitățile școlare formale. Aceasta este una dintre principalele stimulente ale diverselor activități „non-formale” și „informale” organizate în cadrul școlii. Realitatea acestei instrumentalități ale activităților din școală relevă relația adeseori contradictorie dintre formatul activităților didactice formale și așteptările elevilor, chiar și ale cadrelor, în multe situații reprezentând, actualmente, una dintre tensiunile cele mai importante, aș spune, de la nivelul activităților educaționale de bază. Practic, fiecare dintre participanții la reuniuni a recunoscut că participarea elevilor al activitățile „extrașcolare” se bucură de o participare semnificativă doar dacă ele se desfășoară în timpul orelor, ceea ce produce inerente adversități din partea cadrelor didactice. Problema „evaziunii din activitățile educaționale formale” este una mult mai vastă, necesită o elaborare mai amplă și va fi prezentată pe larg în cele ce urmează. Evident, implicarea

unei minorități de elevi, cel puțin, poate fi atribuită unor motivații intrinseci sau unora mai puțin prozaice în raport cu obiectivele și normele școlii.

Activitățile sunt organizate de un grup restrâns, reunit în jurul conducerii Consiliului Elevilor, care își asumă acest rol ca o sarcină permanentă. În limbajul teoriei acțiunii colective, acest grup constituie un *grup privilegiat*, este constituit într-o rețea legată prin relații de prietenie și are beneficii particulare în urma organizării acțiunilor cu elevii, beneficii care motivează constanța în implicare. Motivațiile amintite în discuția cu elevii din Consiliile Elevilor sunt, pe de o parte, de natură intrinsecă și anume plăcerea participării, satisfacția realizării unei activități de interes colectiv; iar pe de altă parte de tip extrinsec. Acestea din urmă pot fi detaliate după cum urmează:

- **Dezvoltarea capitalului uman** sau a competențelor civice, am putea spune, parafrazându-i pe Verba, Schlozman și Brady (1995) Elevii sunt conștienți că asimilează competențe folositoare prin astfel de activități: „învăț să scriu proiecte”, „învăț să comunic mai bine, să fac prezentări”.
- **Capital simbolic** – sau prestigiu, respect mai mare din parte elevilor și a profesorilor.
- **Divertisment** – fiind un grup conectat prin legături puternice, participarea poate avea întotdeauna avea forma unei distracții „între prieteni”. În plus, elevilor organizatori li se iartă adeseori absențele de al ore justificate de implicarea în activități extrașcolare de acest gen.

Reprezentanții Consiliului Elevilor s-au plâns că membri promovați ca urmare a unor recrutări publice nu sunt de încredere (nu sunt constanți în participare). Este posibil ca aceasta să decurgă din dificultățile de adaptare într-un grup relativ închegat, care nu funcționează birocratizat ci ca și grup de prieteni.

Funcțiile latente ale „proiectelor”

Care este, pe de altă parte, funcționalitatea acțiunilor inițiate de către consiliile elevilor sau de către alte categorii de actori în colaborare cu organizațiile de elevi, în școală? Întrebarea este legitimă, având în vedere lipsa de solitudine a elevilor pentru participarea la astfel de acțiuni, precum și ostilitate manifestată de unii dintre profesori sau de către unii dintre directori. Pe baza materialului narativ furnizat de elevi pot fi menționate următoarele utilități „extrinseci” ale acestor activități:

1. Preia responsabilitatea – și implicit costurile – organizării activităților extrașcolare de pe umerii administrației școlii.

2. Constituie o supapă legitimă de detensionare a frustrărilor pe care activitatea școlară formală le produce anumitor categorii de elevi sau un context instituționalizat de manifestare al elevilor activi din punct de vedere social.

3. Contribuie la menținerea și chiar la sporirea notorietății școlii. Aceste activități sunt, de cele mai multe ori, mediatizate cel puțin pe plan local, astfel că școlile își asigură prin astfel de activități o anumită prezență publică, din ce în ce mai necesară în condițiile unei concurențe din ce în ce mai acerbe pe piața educațională.

Concluzii: în căutarea explicațiilor

În școlile incluse în studiul nostru s-au desfășurat în decursul unui interval destul de scurt – 2-3 ani – numeroase activități intitulate „proiecte”, care au constituit, cu siguranță, valoroase situații de învățare civică și interculturală. Acest gen de activități sunt inițiate fie de către profesori cu inițiativă (se poate vorbi de o minoritate activă de profesori care promovează acest gen de învățare), fie de Consiliile Elevilor fie de către organizații non-guvernamentale.

Discuțiile cu profesorii și elevii au permis identificare următoarelor categorii de „proiecte”: marketing educațional, informare-educare, dezbateri, acțiuni caritabile, furnizarea de diverse servicii elevilor școlii.

Punerea în practică a acestor inițiative depinde de pozițiile câtorva „actori-cheie”: în primul rând directorul școlii, al cărui rol nu poate fi supraapreciat, profesorul responsabil de Consiliul Elevilor și de capacitățile de negociere ale celor din conducerea Consiliului Elevilor. Consiliul Elevilor este el însuși o astfel de activitate, inițiată de legislator tocmai în ideea promovării democrației în școală, care funcționează cel mai bine ca și „grup privilegiat” sau „micro-context de mobilizare” pentru acțiune colectivă, în care rețeaua densă și beneficiile secundare stimulează puternic activismul. Ratele de participare ale elevilor sunt reduse, de cele mai multe ori, iar implicarea se cere a fi ajutată prin stimulente selective: beneficii materiale și simbolice sau evadarea de la activitățile școlare formale.

La o privire de ansamblu, peisajul oportunităților de învățare civică experiențială este promițător, cel puțin

în Oradea. Câteva întrebări rămân, însă, fără răspuns, în urma acestei investigații:

- Care este rolul conducerii administrative în promovarea sau, la rigoare, inhibarea inițiativelor de învățare non-formală?

- Care sunt consecințele, pe termen lung, ale coabitării a două concepții radical diferite despre viața școlară, una axată pe educația formală, pe predictibilitate și ordine și alta care recompensează informalitatea și pune mai puțin accent pe excelență academică? Chestiunea nu este marginală, având în vedere că, pe cele două filosofii normative școlare se articulează sisteme de relevanță concurente, iar norma excelenței academice se vede din ce în ce mai contestată.

- Cum depinde frecvența și calitatea „proiectelor” de calitatea școlii și, prin urmare, ce legătură este între acest tip de activități și procesele reproductive din punct de vedere social pentru care școala este adeseori făcută răspunzătoare?

- Care sunt beneficiile sau limitele unor „proiecte” interculturale în școală și cum pot influența acestea deschiderea școlii spre diversitate?

Impresia autorilor studiului de față este că, în condițiile nestructurate de inițiere și implementare a „proiectelor”, incidența acestora este funcție de climatul organizațional al școlii și, mergând mai în profunzime, de oportunitățile sociale atașate școlii. În timp ce în școlile de prestigiu „proiectele” au fost instituționalizate, ca activități care contribuie la notorietatea și atractivitatea școlii, contribuind prin mecanisme subtile a pregătirea atitudinală a viitoarei elite educate, în celelalte școli astfel de activități constituie mai degrabă excepții.

Considerăm că școlile pot să dezvolte o cultură a „situării în proiect” în educația civică și interculturală care să fie un cadru de referință pentru interacțiunile din

școală. Valorile pe care acestea le promovează pot avea un impact benefic asupra sentimentului de apartenență la o anumită comunitate pedagogică. Din această perspectivă, coeziunea socială care apare prin promovarea proiectelor școlare poate determina îmbunătățirea calității vieții școlare, și, mai mult, construirea unui capital cultural specific al organizației școlare.

Bibliografie:

1. Brown, Seely, Collins A. J., Duguid, P., 1989, *Situated Cognition and the Culture of Learning*, în „Educational Researcher”, 17 (1), pp. 32-42.
2. Comber, Melissa, 2003, *Civics Curriculum and Civic Skills: Recent Evidence*, accesat în 1 mai 2006 la: http://www.civicyouth.org/PopUps/FactSheets/FS_Civics_Curriculum_Skills.pdf.
3. Chioncel, Nicoleta, 2006, *Educația interculturală – note de curs*, în curs de apariție, Editura Universității din Oradea.
4. Cucuș, C., 2000, *Educația. Dimensiuni culturale și interculturale*. Editura Polirom, Iași.
5. Cucuș, Constantin, 2002, *Forme ale curriculum-ului ascuns: ideologii școlare implicite și explicite*, în Lazăr Vlăsceanu (coord.), „Școala la răscruce. Schimbare și continuitate în curriculum-ul învățământului obligatoriu”, Polirom, Iași.
6. Dodescu Anca, Hatos, A., 2004, *Cum se învață cetățenia activă în România? Rezultate de cercetare și recomandări de politici*, Editura Universității din Oradea, accesat la 23 mai 2006 la http://www.socsci.kun.nl/retgace/Romanian_booklet.pdf.
7. Hatos, A., 2006, *Lideri, participanți și pasivi: resurse individuale pentru participare comunitară*, Zamfir, C., Stoica, L., (coord.) „O nouă provocare: dezvoltarea socială”, Polirom, Iași.

8. Kilpatrick, W. H., 1918, *The project method*, in „Teachers College Record”, 19, 319-335.
9. Lave, J., Wenger, E., 1991, *Situated learning: Legitimate peripheral participation*, in „Learning in doing: Social, cognitive, and computational perspectives” Cambridge, UK, Cambridge University Press.
10. Niemi, Richard, Jane Junn, 1998, *Civic Education: What Makes Students Learn*, New Haven, Yale University Press.
11. Torney-Purta, Judith, 2002, *The School's Role in Developing Civic Engagement: A Study of Adolescents in Twenty-Eight Countries*, in „Applied Developmental Science”, 6 (4), p. 203-212.
12. Verba, S., Schlozman, K.L., Brady, H.E., 1995, *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge, MA, Harvard University Press.

PRACTICI SEMINARIALE ÎN VEDEREA FORMĂRII COMPETENȚELOR INTERCULTURALE LA STUDENȚI

Pirău Maria-Tereza

Universitatea de Nord Baia Mare

Abstract: The author of this study has for a number of years been in charge of the seminar on Intercultural Education delivered at the University of the North in Baia Mare. In her work here she presents five procedures which she created and experimented herself while working directly with students.

Keywords: Intercultural Education, global state, teaching methods, culture, knowledge.

Finalități: scopul fundamental al tehnicilor și exercițiilor propuse mai jos este formarea studenților în spiritul ideii de interculturalitate. Deși nu se reduc la aceasta, primele trei practici pun accentul pe deschiderea participanților spre cunoașterea unor culturi diferite. Cunoașterea nu e decât un prim pas spre interculturalitate, dar este unul *sine qua non*. Căci, câtă vreme nu știm aproape nimic despre o cultură care e diferită de a noastră e greu să intrăm în comunicare cu ea și e aproape inevitabil să nu cădem pradă, în judecățile noastre de apreciere, stereotipurilor.

Se urmărește înțelegerea de către studenți a șanseii nelimitate de progres și îmbogățire reciprocă pe care o reprezintă, pentru umanitate, pluralitatea culturilor.

Următoarea tehnică pune accentul pe cultivarea toleranței plecând de la recunoașterea contribuției altor culturi la ceea ce ne încântă, știm sau folosim în viața de zi cu zi. Ultima propunere e concepută ca un exercițiu de decentrare. Inspirată din teoria „vălului ignoranței” a lui J. Raws această tehnică îi provoacă pe studenți la o

meditație profundă asupra raportului dintre minoritari și majoritari.

I. “Cea mai frumoasă dintre toate lumile posibile” (denumirea este o parafrază la cunoscuta formulă a lui G.W. Leibniz potrivit căruia lumea creată de Dumnezeu este “cea mai bună dintre toate lumile posibile”).

Durata: 100 minute.

Materiale necesare: Sală de lectură, enciclopedii, calculatoare conectate la Internet, imprimantă color, xerox color.

Se vor alege fotografii reprezentative ale unor obiecte de artă, podoabe, fragmente sau ansambluri arhitecturale aparținând unor culturi și civilizații diferite: creștină, islamică, hindusă, iudaică, animismul amerindian și african etc. Fiecare imagine se numerează apoi se multiplică în 9 exemplare.

Se formează **9 teancuri identice de imagini**. Fiecare teanc trebuie să cuprindă cel puțin nouă imagini.

Pe o foaie separată, vor fi menționate, în dreptul numărului corespunzător fiecărei imagini, date în legătură cu autorul operei, apartenența sa culturală și perioada în care ea a fost realizată. (Această **listă de date** se multiplică de patru ori, iar foile rămân, în prima parte a activității, la profesor).

Pe un pupitru sunt așezate **trei cutii numerotate I, II, III**.

1. Organizarea grupei (timp: 5 minute): activitatea de mai jos e concepută pentru 18 persoane, dar ea se poate adapta în funcție de numărul studenților.

Presupunând că la activitate participă 18 studenți, se împarte grupa în două. Primii nouă (jumătate grupa) se vor constitui într-o subgrupă numită „Fondatorii”, iar ceilalți nouă se vor constitui într-o altă subgrupă, numită

„Conștiința Terrei”. “Fondatorii” sunt împărțiți, la rândul lor, în trei echipe de câte 3 persoane.

Instructajul preliminar general: Din motive obiective (de exemplu iminența unei catastrofe naturale), planeta Pământ trebuie părăsită de către oameni. Urmează să fie colonizate trei planete, aparținând unor sisteme stelare diferite aflate la mare distanță de Pământ și la mare distanță una de cealaltă.

Instructajul preliminar pentru membrii subgrupeii „Conștiința Terrei”: Fiecare membru al subgrupeii va primi câte un teanc de imagini – reprezentând obiecte de artă realizate de-a lungul istoriei de către oameni – pe care le va prezenta, spre alegere, unui coleg din subgrupa „Fondatorilor”. Nu are voie să influențeze în nici un fel alegerile făcute de către colegul său și nici să facă aprecieri sau comentarii privind aceste alegeri.

Instructajul preliminar pentru „Fondatori”: Echipele de fondatori vor pleca de pe Pământ ducând cu ele o moștenire culturală proprie. Fiecare membru al unei echipe poate duce cu sine maximum trei obiecte de artă. În acest scop, el poate să aleagă, în baza unor imagini ce-i vor fi prezentate, cele mai frumoase 3 obiecte (podoabe, picturi, sculpturi, monumente, clădiri) care – potrivit gustului său – merită să fie transportate de pe Terra pe noua planetă.

Se va menționa că alegerea în discuție este numai cu privire la culturale din categoria celor artistice.

Participanții „Fondatori” trebuie să aibă conștiința faptului că ceea ce fiecare va alege va reprezenta punctul de plecare al unei noi tradiții artistice în lumea întemeiată de către echipa sa. Coechipierii se pot consulta între ei înainte de-a vedea imaginile, dar alegerea propriu-zisă este personală.

În momentul în care subiecții își aleg imaginile ei nu trebuie să știe ce alegeri face un alt coechipier și nici

cărei culturi îi aparțin un obiectele prezentate (decât în cazul în care subiectul identifică apartenența culturală a obiectelor în baza propriei culturi generale).

2. Desfășurarea activității:

a. Prima parte (maximum 10 minute)

Instructorul va înmâna fiecărui membru al celei de-a doua subgrupe (reprezentanții „Conștiinței”) un teanc de imagini și va constitui perechi alcătuite dintr-un membru al primei subgrupe („Fondatorii”) și unul provenind din a doua subgrupă („Conștiința”).

Timp de 7-10 minute, „Fondatorii” sunt lăsați de către partenerii lor (reprezentanți ai subgrupului „Conștiinței”) să contemple individual imaginile; apoi vor alege cele 3 imagini și le vor așeza în cutiile corespunzătoare echipei proprii (I, II sau III). În principiu, este posibil ca cei 9 subiecți să aleagă în total 27 de imagini diferite dar, întrucât teancurile sunt identice, nu este exclus ca aceeași imagine să fie aleasă de către mai mulți participanți, sau chiar de către toți.

b. A doua parte (45 minute)

Fiecare echipă și își ia în primire cutia cu imaginile care au fost alese de către membrii săi. Acum echipele primesc din partea instructorului și o listă de date. În aceste liste studenții vor afla identitatea obiectelor din imagini.

Instructajul pentru fondatori: Se va presupune că fiecare obiect ales încorporează în sine spiritul culturii căreia i-a aparținut (de pildă, că masca lui Tutankhamon obiectivează spiritul culturii egiptene, etc.) și se va considera, pe această bază, că tradiția care va sta la baza noii civilizații întemeiate de echipele de „fondatori” pe planetele colonizate, va fi alcătuită din culturile corespunzătoare obiectelor alese.

Se cere fiecărei echipe să se documenteze la sala de lectură, (utilizând diverse enciclopedii, Internet-ul, pentru a alcătui o pledoarie prin care să susțină că planeta proprie e „*cea mai frumoasă dintre toate lumile posibile*”.

Echipele își vor alege un lider. Liderul va inventaria numărul culturilor (care pot fi maximum 9, dar de regulă, mai mulți studenți aleg aceleași obiecte arhicunoscute), va distribui sarcinile de documentare, va discuta cu fiecare coechipier, va alcătui și susține pledoaria finală.

Pentru a-și alcătui pledoaria, fiecărei echipe trebuie să i se acorde cel puțin o jumătate de oră, timp în care, membrii săi pot consulta enciclopedii, albume de artă sau pot căuta informații pe Internet și bineînțeles, se vor consulta între ei.

Membrilor subgrupeii „Conștiința Terrei” li se cere să se documenteze cu privire la cât mai multe opere nealese de către colegii din echipele de „Fondatori”. Li se acordă aceleași condiții pentru documentare.

c. A treia parte (21 minute)

Fiecare echipă „*fondatoare*” își prezintă pledoaria în 7 minute (total 21 minute).

d. A patra parte (19 minute)

Se organizează o dezbatere moderată de către profesor cu toți participanții. Moderatorul va provoca studenții cu întrebări de felul: „*Care dintre planetele prezentate aici este cea mai frumoasă?*”, „*Care planetă oferă cele mai multe oportunități de dezvoltare spirituală urmașilor săi?*”, „*O cultură avansată dar solitară este mai valoroasă decât mai multe culturi solidare dispuse să pună împreună valorile lor?*”, „*Pluralitatea culturilor este un avantaj sau un dezavantaj?*” ș.a.m.d.

Ascultând activ, cerând participanților să-și motiveze de fiecare dată răspunsurile moderatorul ajută studenții să descopere că pluralitatea culturilor oferă mari șanse de dezvoltare unei comunități. Deci candidata la titlul „cea mai frumoasă dintre lumile posibile” nu ar putea fi decât echipa care a reușit să adune, prin alegerile membrilor săi, cât mai multe culturi.

În încheiere, se dă cuvântul membrilor subgrupeii „*Conștiința Terrei*”. Ei vor juca rolul avocatului și vor pleda pentru valoarea câtorva dintre operele/ culturile rămase nealese de către nimeni, și care, prin chiar acest fapt, au fost – simbolic – lăsate să piară. Se va conchide că, până la urmă, „*cea mai frumoasă dintre lumile posibile*”, este chiar planeta Pământ cu extraordinara varietate a bogățiilor sale spirituale. De unde rezultă datoria pe care o avem cu toții să prezervăm pluralitatea culturilor.

II. „Coalitia de jucători” (numele exercițiului l-am dat după sintagma folosită de C.L. Strauss în „Rasă și istorie”, 1982)

Durata: 100 minute.

Materiale necesare: Sală de lectură, enciclopedii, calculatoare conectate la Internet.

1. Organizarea grupei (5 minute): Se împarte grupa de studenți în 5 subgrupe de câte 6 (sau 4 subgrupe de câte 5, sau 3 subgrupe de câte 4) studenți.

2. Activitatea propriu zisă.

Prima parte (45 minute)

Se cere fiecărei subgrupe să-și aleagă o cultură/civilizație despre care să adune date utilizând diverse enciclopedii și Internet-ul și să întocmească o listă de până la 10 concepte cheie care ilustrează (parțial) contribuția respectivei culturi/ civilizații la patrimoniul universal de valori materiale și spirituale. (De regulă, studenții își proiectează specialitatea în alcătuirea acestor

liste. Astfel, studenții de la filosofie vor face sigur referire la filosofi, cei de la artă la artiști, etc).

Alegerea culturilor pentru fiecare subgrupă se face fie prin tragere la sorți, fie, în funcție de opțiunea liberă a membrilor subgrupe. Singura restricție va fi legată de faptul că aceeași cultură/civilizație nu poate fi aleasă decât de către o singură subgrupă.

Partea a doua (15 minute)

Se alege câte un membru din cele 5 subgrupe de câte 6 studenți și se alcătuieste o nouă subgrupă (rezultă acum 6 subgrupe de câte 5 studenți – cinci omogene și una eterogenă).

Se dă acum o altă sarcină subgrupelor. Sarcina va fi formulată în funcție de rezultatele primei părți a activității astfel încât studenții să-și poată valorifica cunoștințele acumulate.

De pildă, se poate cere studenților să proiecteze un oraș (în deșert, pe o insulă, în vârful unui munte), să propune elemente de conținut al unui curriculum școlar, să organizeze un muzeu (de artă, de istorie, al științei, al tehnicii), să înființeze o bibliotecă, să înființeze un restaurant, să organizeze o expoziție culinară, un spațiu turistic, etc.

În realizarea proiectului subgrupele trebuie să se limiteze numai la acele cunoștințe abilități, priceperi, deprinderi, obiecte, materiale, etc. care aparțin culturii/civilizației studiate, în prealabil, de către membrii săi.

Deși subgrupa cea mai avantajată pare a fi aceea alcătuită din studenții care au studiat culturi diferite, în realitate, rezultatul acestei grupe va depinde de capacitatea membrilor ei de-a colabora, punând laolaltă diferitele lor cunoștințe.

Partea a treia (15 minute)

Se cere fiecărei subgrupe să găsească o modalitate cât mai ingenioasă de-a prezenta celorlalți rezultatul final. Se apreciază comparativ rezultatele și se trag concluzii corecte. Studenții vor înțelege că pluralitatea culturilor este o șansă numai pentru culturile care știu să comunice.

III. „Tache, Ianke și Cadîr” (tehnică ludică a cărei denumire vrea să omagieze spiritul de toleranță al dramaturgului român V.I. Popa, care, în 1932 a scris o piesă cu acest titlu despre prietenia dintre trei negustori: un român, un evreu și un turc).

Durata: (poate varia între 60 și 90 minute)

Materialele necesare și prima parte sunt la fel ca în cazul exercițiului precedent cu deosebirea că se alcătuiesc, de la început, 3 subgrupe de „negustori”, iar civilizațiile studiate – cea creștină, iudaică și musulmană – sunt prezentate sub formă de „prăvălii” în care se vând și cumpără simboluri ale unor „produse” reprezentative pentru civilizația respectivă. Produsele sunt prezentate sub formă de simboluri alese de către studenți (de exemplu, numărul 10 poate simboliza sistemul de numerație arab, un triunghi poate simboliza geometria antică greacă – Thales, Pitagora, Euclid – sfeșnicul lui Moise cu 7 brațe Vechiului Testament, crucea Noul Testament, etc.) Aceste simboluri sunt desenate pe niște cartonașe dreptunghiulare de către fiecare subgrupă.

A doua parte

Fiecare subgrupă se împarte în două: unii vor fi vânzători și alții cumpărători. Cumpărătorii vor trebui să viziteze prăvăliile celorlalte subgrupe și să cumpere cât mai multe produse.

Sarcina vânzătorilor e să-i aștepte pe cumpărători și să prezinte cât mai convingător produsele lor așa încât

să-și vândă produsele. Prețul unui produs stă în *cunoștințe*. Pe de o parte, un produs (de fapt un simbol) despre care vânzătorul său nu știe nimic nu are valoare.

Pe de altă parte, nici un produs nu poate fi achiziționat fără ca cel ce-l cumpără să dovedească că a reținut cel puțin două informații din prezentarea ce i s-a făcut de către vânzător. Pe scurt, toți vânzătorii trebuie să știe ce vând, iar „plata” oricărei „mărți” constă în faptul că cel ce o cumpără e capabil a-i dovedi vânzătorului că a reținut informații despre aceasta. Se va comunica exclusiv oral (nu se pot nota informațiile despre produse).

În final, toți reprezentanții celor trei subgrupe se întorc în prăvăliile lor cu tot ceea ce au achiziționat. Apoi, fiecare grupă prezintă „comorile” din propria prăvălie. Câștigă grupa care reușește să prezinte cât mai multe „produse” cumpărate. Întrucât în acest joc importante sunt cunoștințele, produsele despre care nici unul dintre membrii subgrupeii nu poate da nici o informație corectă nu sunt luate în considerare.

Tâlcul acestui joc este că ne îmbogățim cu ceea ce primim de la alte culturi fără să sărăcim prin ceea ce le dăm din cunoștințele noastre.

IV. „Scrisoare deschisă” (total 60 minute):

Pregătirea pentru activitate (15 minute):

Se lecturează primele două pagini din „Baltagul” de M. Sadoveanu. Se identifică stereotipurile și, eventual, se discută motivația lor istorică.

Activitatea propriu zisă

1. prima parte (15 minute):

Se împarte grupa de studenți în șase subgrupe. Fiecare subgrupă are de redactat, în calitate de român, o scrisoare deschisă unui prieten care este:

- turc
- rus
- ungur

- evreu
- neamț
- țigan

Scrisoarea trebuie să fie un model de **toleranță**.
Ea trebuie să cuprindă următoarele expresii:

- „îți mulțumesc...am învățat de la tine”...;
- „te-am învățat...”
- „mi-ar place să învăț de la tine și...”;
- „aș putea să te mai învăț...”
- poți să contezi pe mine în privința...

2. a doua parte (30 minute):

Se citesc scrisorile cu voce tare de către câte un reprezentant al fiecărei subgrupe (maximum 5 minute fiecare scrisoare). Se identifică, dacă e cazul, stereotipurile. Se alege cea mai reușită scrisoare și se desemnează cea mai tolerantă subgrupă.

Observație: Exercițiul se poate realiza presupunând că scrisorile vor fi trimise unor destinatari imaginari foarte îndepărtați cu care cultura noastră nu s-a „ciocnit” de-a lungul istoriei sale (de exemplu egipteni, triburi de amerindieni, africani, băștinași australieni, etc. În acest caz, se renunță la lectura pasajului din M. Sadoveanu precum și la formulările „am învățat de la tine”, respectiv „te-am învățat” rămânând valabile formulări de tipul: „ceea ce prețuiesc la tine” “mi-ar place să învăț de la tine”, „aș putea să te învăț”, “poți să contezi pe mine în privința...”.

V. „Satul global”

Exercițiul e inspirat de teoria asupra dreptății a lui J. Rawls (“A Theory of Justice”, 1971). Potrivit acestui autor decizia corectă cu privire la principiile asupra dreptății ar putea fi formulate doar „sub vălul ignoranței” adică într-o situație imaginară în care, cei ce le decid nu au nici o cunoștință despre status-ul social,

temperamentul, talentele și apartenența culturală proprie, în societatea în care vor trăi sub acțiunea acelor principii.

Durață: 100 minute

1. Organizarea activității (2-3 minute): Se împarte grupa de studenți în două subgrupe. Se cere *primei* subgrupe (m) să alcătuiască un set de 3 drepturi și 3 obligații pe care ar trebui să le aibă orice populație *minoritară* dintr-o comunitate;

Se cere celei de-a doua subgrupe (M) să formuleze 3 drepturi și 3 obligații pe care o populație majoritară ar trebui să le aibă, în cadrul unei comunități.

2. Activitatea propriu zisă

Prima parte (10-12 minute): Studenții sunt încurajați să comunice în cadrul celor două subgrupe pentru a realiza listele cerute. Li se recomandă studenților să aibă grijă să articuleze coerent drepturile cu obligațiile. După ce grupele au terminat, se vor scrie listele pe tablă.

Se vor trece pe aceeași tablă drepturile (majoritarilor și minoritarilor) și, pe altă tablă, obligațiile (minoritarilor și majoritarilor) așa cum au fost formulate de către cele două grupuri.

A doua parte (36 minute): Se alocă, în medie, 3 minute pentru fiecare enunț). Se ia, pe rând, fiecare enunț dintre cele scrise pe tablă, se citește enunțul cu voce tare și se cere celeilalte grupe decât aceea care l-a formulat, să-l analizeze critic. În principiu sugestia de modificare a unui enunț poate avea ca scop:

- a exprima mai simplu și mai clar un drept sau o îndatorire;
- a corecta conținutul enunțului considerat greșit;
- a stabili coerența cu celelalte enunțuri ale aceleiași subgrupe.

Decizia de a schimba un enunț nu poate fi luată decât de către cei care l-au formulat inițial. Dacă

majoritatea membrilor subgrupeii care a formulat enunțul e de acord cu critica colegilor din subgrupa adversă, se va propune de către cei dintâi un alt enunț care devine, din nou, obiect al analizei critice a celor din urmă.

Dacă membrii subgrupeii care a formulat inițial enunțul resping critica colegilor din subgrupa adversă, acesta rămâne neschimbat.

A treia parte (5 minute)

Se distribuie fiecărui participant fișe cu următorul text și se cere să *reflekteze* timp de câteva minute asupra sa:

„Dacă am reduce umanitatea la dimensiunile unui sat de 100 de locuitori păstrând în chip riguros proporțiile tuturor categoriilor existente, satul acesta ar arăta astfel:

- 57 asiatici; 21 europeni; 14 americani (din ambele Americi); 8 africani;
- 52 femei; 48 bărbați;
- 70 cetățeni de culoare; 30 albi;
- 70 necreștini; 30 creștini;
- 89 heterosexuali; 11 homosexuali.”

(L. Aviles anuarul Institutului de studii avansate din Berlin, 2000/2001, cf. Andrei Pleșu, *Dilema veche*, nr. 47, 3-9 dec.2004)

A patra parte (30 minute)

Se cere participanților să revadă codul scris pe tablă. Studenții sunt întrebați dacă ar schimba vreunul dintre enunțurile formulate pe tablă și dacă da se discută despre acel enunț de ce trebuie schimbat.

Se va conștientiza faptul că, în „satul global”, suntem din cele mai multe puncte de vedere „minoritari”. Va fi declarată câștigătoare subgrupa care a fost obligată să schimbe cât mai puține enunțuri în final.

Bibliografie:

1. Dasen, P., Perregaux, Ch., Rey, M., *Educația interculturală. Experiențe, politici, strategii*, Ed. Polirom, 1999.
2. De Perretti, A., Legrand, J.A., Boniface, J., *Tehnici de comunicare*, Polirom, 2001.
3. MacIntyre, A., *Tratat de morală. După virtute*, Ed. Humanitas, 1998.
4. Pirău, M.T., *Reforma din noi. Despre reforma morală și tranziția în educație*, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2006.
5. Pleșu, A., *Cum arată lumea?*, în *Dilema veche*, nr. 47, 3-9 dec. 2004.
6. Sadoveanu, M., *Baltagul*, Ed. 100 + 1 Gramar, București, 1996.
7. Strauss, C.L., *Rasa și istorie*, în *Rasismul în fața științei*, Editura Politică, București, 1982.

FORMAREA CAPACITĂȚII DE AUTOEVALUARE, CALE SPRE DIALOGUL INTERCONFESIONAL

Achim Florina

Universitatea de Nord Baia Mare

Abstract: Religion gathers people around values generally, also providing them with identity support, and consequently the presence of religious issues in intercultural debates should not be disregarded. In order that acceptable results should be obtained in inter-confessional (and even inter-religion) dialogues, the parts need to be capable of self-evaluation, to relate critically and reflexively with the issues under discussion. This paper suggests a few methods that could facilitate the forming of the capacity of self-evaluation and inter-evaluation.

Keywords: self-evaluation, inter-evaluation, religion, inter-confessional dialogues, european integration.

Religia unește oamenii în jurul unor valori, acordându-le totodată și un suport identitar; ne naștem cu o anumită religie, trăim (atât cât dorim sau cât putem) conform învățăturii sale de credință, așadar putem aprecia că într-o măsură remarcabilă ne caracterizăm și cu ajutorul ei. Relațiile noastre din viața de zi cu zi ne deschid orizonturi nebănuite, aducând față în față creștinul cu musulmanul și evreul, catolicul alături de protestant și ortodox.

Orientările actuale privind integrarea europeană, și nu numai, impun astfel prezența aspectului religios în dezbaterile interculturale. Interculturalitatea, din perspectiva dialogului interconfesional și interreligios, presupune însă, în primul rând, cunoașterea propriei tale

identități astfel încât să fie posibilă mai apoi raportarea, în cunoștință de cauză la alții.

În anii petrecuți sub ideologia comunistă s-a încercat o anihilare a sentimentului religios. Reintroducerea educației religioase în curriculum-ul școlar reprezintă o măsură reparatorie față de actul abuziv din perioada anterioară, dar, în același timp și o responsabilitate maximă față de pregătirea noilor generații (iar prin intermediul lor și a celorlalte) în spiritul acceptării alterității și al promovării unui productiv dialog interconfesional și interreligios. Creștinismul, propovăduitor al învățurii Mântuitorului Iisus Hristos, promovează iubirea aproapelui drept condiție esențială pentru dobândirea vieții veșnice: „Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din toată puterea ta și din tot cugetul tău, iar *pe aproapele tău ca pe tine însuși*” (Luca 10, 27).

Pilda samarineanului milostiv, dincolo de învățăturile dogmatice pe care le transmite, reprezintă un exemplu de necontestat pentru modul în care ar trebui să fie relațiile între semeni, iar porunca Mântuitorului „Mergi și fă și tu asemenea” (Luca 10, 37) subliniază încă o dată importanța iubirii, implicit deci, a acceptării celui de alături. Fidelă învățurii Mântuitorului și programa școlară pentru disciplina Religie are inclusă în obiectivele sale cadru și pe acela de *educare a atitudinilor de acceptare, înțelegere și respect față de cei de alte credințe și convingeri*. Conținutul este structurat pe componente specifice, în conformitate cu normele proiectării curriculare și are în vedere:

- competențe generale ce vizează recunoașterea, argumentarea, aplicarea și integrarea învățurii de credință în contextul cultural și social-actual;

- competențe specifice ce constau în identificarea, utilizarea, folosirea și compararea unor concepte religioase, în context interdisciplinar, interreligios sau intercultural;
- valori și atitudini care presupun conștientizarea și aplicarea, în viața de zi cu zi, a învățaturii creștine, cu tot ceea ce înseamnă ea în formarea personalității umane, cu particularitățile specifice ce ne individualizează confesional și cu larga deschidere pe care trebuie să o manifestăm în plan religios și social.

Așadar, precum am menționat și în paragraful anterior, punctul de pornire spre realizarea unei veritabile comunicări interconfesionale și interreligioase îl reprezintă buna ancorare în sistemul de valori propriu credinței noastre. Este însă cunoscut faptul că evaluarea la Religie (datorită puternicului aspect formativ pe care ar trebui să-l promoveze) devine mai dificilă. Obiectul de studiu are foarte multe componente calitative, care în planul măsurării sunt rareori accesibile în mod direct. Profesorul este pus în situația cântăririi (atât cât se poate) manifestărilor observabile ale acestora (rugăciunea, Sfintele Taine, cinstirea sfinților, iubirea aproapelui, etc.) și astfel o dificultate aparte reprezintă stabilirea indicatorilor care vor asigura mai târziu notarea; de aceea o cale demnă de toată atenția noastră este cea autoevaluării, îndeosebi în domeniul formării comportamentului.

Trebuie făcută precizarea că în cazul evaluării la disciplina Religie întâlnim o acțiune de îmbogățire a încărcăturii semantice a autoevaluării, prin trecerea din sfera educațională în sferă sacramentală, mai precis autoevaluarea nu se finalizează doar prin conștientizarea

stării de fapt, ci transgresează spațiul școlar ajungând în Biserică și cerând harul Sfințelor Taine (Taina Mărturisirii).

De altfel, și în spațiul școlar orientările actuale privind autoevaluarea depășesc limitele clasice conducându-ne mult mai în profunzime pe terenul interiorizării evaluării. Odile și Jean Veslin constată că autoevaluarea, conform noii sale mantii semantice nu mai reprezintă „nici autonotare (adică a-și pune elevul însuși nota), nici autobilanț (adică a constata cu ajutorul unei grile plusurile și minusurile), ci este un discurs despre practică, adică o verbalizare (orală sau scrisă) despre ceea ce s-a vrut a se realiza, despre ceea ce se încearcă, despre ceea ce se face, despre modul în care s-a învățat, despre acțiunile de care a luat cunoștință, despre ceea ce remarcă comparând ceea ce a făcut cu o normă de referință, despre ceea ce va păstra sau ceea ce va modifica atunci când va încerca din nou activitatea respectivă; aceasta înseamnă exprimarea explicită a elevului față de sarcina avută din perspectiva trecutului, a prezentului și a viitorului.” (Odile și Jean Veslin, 1992, pg.120).

Bazându-ne pe argumentele amintite mai sus considerăm că formarea capacității de autoevaluare, în general reprezintă elementul cheie din perspectiva unei evaluări cât mai fidele la această disciplină, iar o particularizare a ei , în aria de interes a relațiilor interconfesionale și interreligioase constituie calea cea mai deschisă spre dialogul dintre părți.

Propunerile de exemple de activități de învățare cuprinse în programele școlare la această disciplină pentru clasele I-VIII (vezi anexa nr.1) ne dau posibilitatea ca pentru formarea capacității de autoevaluare a deschiderii spre dialogul interconfesional și interreligios să folosim două instrumente specifice, menționate și de sursele românești de specialitate, și anume: chestionarele

de autoapreciere și scările de clasificare. Propunem astfel ca după realizarea la clasă a activităților menționate să fie aplicat elevilor **următorul chestionar** conform SNEE (Stoica, 2001, pg.68):

„1.Care sunt etapele pe care le-ai parcurs în vederea rezolvării efective a sarcinii de lucru?

.....
.....
.....

...

2.Prin rezolvarea acestei sarcini am învățat:

a).....

.....

b).....

.....

c).....

.....

3.Dificultățile pe care le-am întâmpinat au fost următoarele:

a).....

.....

b).....

.....

c).....

.....

4.Cred că mi-aș îmbunătăți performanța, dacă:

a).....

.....

b).....

.....

5.Cred că activitatea mea ar putea fi apreciată ca fiind:

.....

.....”

Răspunsurile oferite reprezintă pentru profesor o oglindă a nivelului clasei și un punct de pornire pentru activitățile următoare, dar ceea ce este cel mai important, pentru elev, ele constituie un motiv de reflecție și în același timp de autocunoaștere.

În concordanță cu aceleași surse (SNEE), dar imprimând specificul disciplinei propunem și o scară de clasificare pentru autoevaluarea elevilor la Religie din perspectiva deschiderii înspre dialogul interconfesional, instrument ce poate fi aplicat, de asemenea, după realizarea activităților de învățare menționate în anexa nr. 1.

1.Exemplu de scara de clasificare pentru autoevaluarea deschiderii spre dialogul interconfesional

Fișa de autoevaluare	Slab	Mediu	Bun	F. bun	
Motivație și interes constant față de alte confesiuni sau religii					
Spirit de cooperare în realizarea unor activități alături de membrii altor confesiuni sau religii					
Asumarea responsabilităților în realizarea sarcinilor de lucru alături de membrii altor confesiuni sau religii					
Participare la discuții în cadrul activităților pe grupuri de lucru					
Participare la rugăciune alături de reprezentanți ai altor confesiuni					
Progresul realizat în dialogul cu membrii altor confesiuni sau religii					

Comportamentul general față de membrii altor confesiuni sau religii					
---	--	--	--	--	--

O metodă importantă, care prin punerea în practică realizează un pas esențial înspre pentru formarea capacității de autoevaluare considerăm că este și **jurnalul reflexiv**. El cuprinde însemnările făcute de elev în legătură cu aspectele privitoare la procesul cunoașterii, în general, rezultând astfel o puternică amprentă afectivă. Elevii notează reflecțiile personale asupra modalităților prin care învață, asupra dificultăților întâlnite, asupra aspectelor care îi impresionează etc. Dacă în chestionarul de evaluare întrebările limitau spațiul de desfășurare al elevilor, jurnalul reflexiv depășește acest inconvenient, lăsând ca impresiile, nedumeririle și întrebările să poată fi exprimate. Se constată că utilizarea jurnalului reflexiv urmărește realizarea a trei aspecte deosebit de importante:

- autoreglarea învățării,
- controlarea acțiunilor desfășurate asupra sarcinilor de învățare,
- controlarea cunoașterii obținute.

Din perspectiva formării elevilor în spiritul acceptării alterității, aplicarea acestei metode dă posibilitatea ilustrării :

- gradului de înțelegere a fundamentării dogmatice a credinței celuilalt,
- nivelului de acceptare a celuilalt în viața de zi cu zi,
- neînțelegerilor de orice natură (doctrinară, comportamentală, morală) și eludarea lor (atât cât se poate).

Avantajele aplicării acestei metode țin de faptul că fiind o modalitate reflexivă, deschisă și flexibilă de evaluare elevul poate să-și exprime atât împlinirile, cât și

dorințele și nemulțumirile, iar profesorul poate lua contact cu ele și implicit îl poate ajuta pe elev. În jurnal pot fi trecute problemele legate de învățare, dar și frământările sufletești la elevilor.

De asemenea din prisma disciplinei Religie practicarea acestei metode mai este susținută de un argument în plus: se știe că la spovedanie este bine de realizat o „inventariere” a problemelor care vor fi atinse, astfel încât realizarea jurnalului reflexiv ajută la întocmirea acestui lucru.

Dezavantajele metodei rezultă tocmai din esența ei:

- pentru a fi eficient jurnalul trebuie completat periodic și cu sinceritate, ori nu foarte mulți elevi sunt dispuși să fie consecvenți acestei munci,
- posibilitatea ca profesorul să citească jurnalul încalcă intimitatea elevului.

Autoscopia, metodă a cărei denumire derivă din grecescul *skopos*, *skopein* – a observa, tehnici de observare este folosită și în psihologie ca modalitate de introspecție. Ea este considerată o tehnică de evaluare alternativă care răspunde nevoii de autoanaliză a elevilor și a fost semnalată de cercetătorul B. Calmy de la Centrul Internațional de Studii Pedagogice din Sevres (Pintilie Mariana, 2002, pg.73). Trebuie făcută precizarea că principiile fundamentale ale metodei sunt reprezentate de autoevaluare și interevaluare, deoarece metoda se aplică în modul următor:

- profesorul propune subiectul (relatarea unei experiențe personale, analiza unei situații, prezentarea unei personalități, etc.),
- se stabilește timpul de prezentare,

- se afișează grila de evaluare, cu ajutorul căreia elevii vor verifica propriile performanțe sau pe cele ale colegilor.
- se pregătește grupa de elevi fiecăruia atribuindu-se clar un anumit rol.

Expunerea fiecărui elev se face în fața celorlalți așezați în formă de semicerc. În funcție de grila de evaluare elevii notează prestația personală și pe cea a colegilor, prezentând mai apoi observațiile pe care le au; în condițiile în care este posibil se poate recurge la înregistrarea prezentărilor, astfel încât în momentul efectuării observațiilor acestea să fie susținute de înregistrări

În cazul filmării expunerii se recomandă ca, după aceasta, elevul desemnat să o realizeze să-și analizeze singur prestația, iar observatorii la rândul lor să o confrunte cu grila de evaluare. După colectarea informațiilor profesorul va fi cel care va selecta pasajele din film, cu aspectele mai puțin clare, care vor fi supuse discuției.

Dacă din perspectiva operației de evaluare precizarea că se urmărește în primul rând participarea și nu calitatea prestației, poate ridica anumite semne de întrebare, includerea acestei metode în categoria demersurilor autoevaluative aduce o justificare, aceea că deosebit de importantă este acțiunea de culegere de informații despre un anumit subiect în scopul formării unei opinii personale, care apoi să fie prezentată și supusă dezbaterii. Nu este însă de neglijat faptul că pe lângă puternicul accent pe care îl joacă în autoevaluare, autoscopia poate ajuta la evaluarea:

- capacității de a prezentare a unui subiect impus, într-o perioadă de timp determinată;
- prezentării corecte a unei informații;

- adecvării conceptelor;
- coerenței expunerii, etc.

Integrarea educației religioase în perimetrul școlar deschide și în același timp impune aplicarea ei în formarea capacității de acceptare a alterității confesionale și nu numai. În acord cu necesitățile disciplinei Religie orientările actuale din practica evaluării apreciază incompletă evaluarea realizată doar din prisma informațiilor primite, punând un accent tot mai puternic pe capacitățile, deprinderile, competențele dobândite în urma acumulării lor.

Specificul disciplinei lasă o întinsă arie din domeniul de evaluare neexplorată, nu din cauza neatenției profesorului, cât mai ales datorită neputinței lui de a pătrunde și de a descifra nebănuitele ascunzișuri ale sufletului. În această situație singura metodă care poate oferi răspunsuri este autoevaluarea. Așadar, transformarea elevului în partener al profesorului, prin corelarea evaluării cunoștințelor, capacităților și competențelor dobândite cu operația de autoevaluare, dă posibilitatea realizării unui tablou cât mai fidel al celui cel aflat în această situație.

Anexa 1. Tabloul obiectivelor de referință și a exemplurilor de învățare cuprinse în programele școlare pentru clasele I- a VIII-a

Clasa	Obiective de referință	Exemple de activități de învățare
I	Să se implice în acțiuni comune cu prietenii și colegii	- rezolvarea unor sarcini în comun - organizarea de jocuri, serbări, concursuri.
a II-a	Să manifeste atenție, înțelegere și sensibilitate față de problemele celor din jur	- exerciții de dialog pe baza unor situații reale sau imaginare - studiu de caz
a III-a	Să aplice porunca iubirii	- exerciții de argumentare/

	creștine în relațiile cu ceilalți oameni	contraargumentare în soluționarea unor situații-problemă apărute în grup
a IV-a	Să descrie și să compare tipuri de comportament vizând relațiile cu semenii, pornind de la situații concrete	- exerciții de identificare din viețile sfinților a aspectelor care demonstrează dragostea lor față de semenii - exerciții de dialog pe tema rolului rugăciunilor pentru semenii - discuții în grup în scopul soluționării unor situații speciale apărute în clasă.
	Să afle de existența altor confesiuni	- vizitarea de biserici ale altor culte - dialog pe tema caracteristicilor principale ale altor confesiuni
a V-a	Să identifice valori religioase comune tuturor convingerilor religioase	- exerciții de descriere și comparare a diverselor confesiuni
		- organizarea de întâlniri cu reprezentanți ai diferitelor culte
		- inițierea în acțiuni de întraajutorare
a VI-a	Să aplice exemplul Samariteanului milostiv în relațiile cu cei de alte credințe	- organizarea de acțiuni în comun cu scop caritabil
a VII-a	Să-și manifeste dragostea față de semenii prin acțiuni concrete	- întruniri cu tineri de diferite convingeri și credințe
		- exerciții de rugăciune în comun
		- participarea la acțiuni de caritate realizate de membrii comunității și/sau ai altor confesiuni în orfelinate, spitale, azile.
a VIII-a	Să înțeleagă că scopul adevăratei vieți creștine este comuniunea deplină cu Dumnezeu și cu semenii	- participarea la întâlniri cu tineri de alte convingeri și credințe
		- exerciții de rugăciune în comun
		- dezbateri pe baza unor evenimente concrete din mass-media

Bibliografie:

1. Biblia sau Sfânta Scriptură, 1988, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București.
2. Bria, Ion, 1996, *Liturghia după liturghie. Misiune apostolică și mărturie creștină – azi*, Editura Athena.
3. Cucuș, Constantin, 1999, *Educația religioasă. Repere teoretice și metodice*, Editura Polirom, Iași.
4. Cucuș, Constantin, 2000, *Educația. Dimensiuni culturale și interculturale*, Editura Polirom, Iași.
5. Pintilie, Mariana, 2002, *Metode moderne de învățare-evaluare pentru învățământul preuniversitar*, Editura Eurodidact, Cluj-Napoca.
6. Stoica, Adrian, (coord), 2001, *Evaluarea curentă și examenele*, București, Serviciul Național de Evaluare și Examinare.
7. Veslin, Odile et Jean, 1992, *Corrijer des copies. Evaluer pour former*, Paris, Hachette.
8. *** (coord. Panoschi Mihaela), 2001, *Ghid de evaluare la Religie*, Editura Aramis, București.
9. MEN, *Curriculum național. Programe școlare pentru clasele I-a VIII-a*, Aria curriculară Om și societate, București.

INTERCULTURALITATEA... O MODĂ SAU O REALITATE?

Dorin Herlo, Anca Petroi

Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad

Abstract: Interculturality is a mystery that reveals along with each approaching strategy the sharing of a new and real life experience. The University „Aurel Vlaicu” of Arad is a space of interferences, reason for us to disseminate a few of our unique experiences in Socrates-Grundtvig 4 – NILE European project.

During the two days of intense activity, the second edition of „Interculturality nowadays. Arad and multicultural education” Workshop gathered over 50 de participants, students, practitioners, teachers and professors, proposing a space for exploring and discovering of new intercultural horizons along with assimilating and assuming scientific values regarding the intercultural education strategies.

Keywords: interculturality, life experience, interference, intercultural education.

Ce mirare că ești.....

Ce miracol că suntem...

Nu am ales întâmplător aceste cuvinte, poate pentru mulți extrem de simple, dar în același timp rareori rostite. De cele mai multe ori printr-o exprimare concisă putem surprinde într-adevăr acest miracol al coexistenței, specific spațiului Dunăre – Carpați – Tisa.

Relevarea acestui mister ne permite cu fiecare ocazie împărtășirea unor noi și reale experiențe de viață, dar și a numeroase situații problematice ce apar în realitatea cotidiană. Amprenta multiculturalității ne-a marcat întreaga noastră evoluție socio-culturală și

economică, fiind o sursă esențială a schimbărilor survenite în majoritatea domeniilor.

Sub auspiciile acestui motto am propus studenților din cadrul modulului psihopedagogic desfășurarea unui curs universitar de educație interculturală. Beneficiind de aportul unor invitați remarcabili, reprezentanți ai diferitelor etnii (maghiari, germani, slovaci, sârbi, rromi) ori diferitelor culte (ortodocși, catolici, neoprotestanți) am promovat spiritul interrelaționării și al intercunoașterii culturale.

Acest demers formativ a fost pe deplin justificat prin deschiderea instituției universitare spre multiplele valori culturale, vizând prin aceasta inserția optimă a tinerilor noștri studenți într-o lume extrem de dinamică.

Pentru a disemina și optimiza aceste experiențe de învățare trăite cu maximă responsabilitate și implicare afectivă atât de educatori cât și de educabili pe de o parte, iar pe de altă parte pentru a disemina experiența din proiectul european Socrates-Grundtvig 4 – NILE, am organizat cea de-a doua ediție a Workshop-ului „Interculturalitatea în lumea contemporană. Aradul și educația multiculturală” în cadrul Departamentului Pentru Pregătirea Personalului Didactic, al Universității „Aurel Vlaicu” din Arad (26-27 mai 2006). Am pornit de la premisa că însăși universitatea noastră este un spațiu al interferențelor, fiind antrenată în procesul de creare și recreare a unor noi expresii culturale. În cele două zile dedicate Workshop-ului am încercat să devenim o instituție cu porțile deschise spre toți cei interesați și implicați de problematica interculturalității, venind astfel în întâmpinarea marilor incitări sau presiuni ale secolului nostru, care prin eforturile noastre comune poate deveni „un secol al interculturalității”. Poziția de neutralitate a unor instituții școlare în sensul promovării acestor orientări este cât se poate de inefficientă. Ca și în cazul

ediției precedente (27-28 mai 2005), Workshop-ul a reunit peste 50 de participanți, atât studenți cât și practicieni, cadre didactice din învățământul primar, preuniversitar și universitar interesați pentru a explora și descoperi noi orizonturi ale interculturalității, pentru a asimila și asuma valori de ordin științific privind învățarea interculturală.

Pornind de la analiza nevoilor educaționale exprimate atât la nivel individual, cât grupal ori instituțional, am dorit să răspundem acestor deziderate propunând un program complex, prin care să se realizeze:

- Valorizarea unor experiențe de învățare interculturală, prin recunoașterea și diseminarea lor;
- Deschiderea instituțiilor educaționale spre alte organizații socio-culturale, spre parteneriate pentru elaborarea unor proiecte interculturale;
- Recunoașterea și promovarea simbolurilor culturale ale diferitelor etnii atât în interiorul, cât și în exteriorul spațiului nostru;
- Asigurarea coerenței, solidarității și funcționalității în învățarea interculturală prin educația formală, nonformală și informală;
- Reflectarea activă și experimentală incitativă a unor noi roluri socioculturale aparținând altor comunități;
- Exprimarea liberă și creativă a diversității.

Diversitatea și complexitatea acestor obiective a determinat gruparea lor pe mai multe secțiuni:

- a) Expuneri asupra conceptului și tendințelor actuale în interculturalitate;

- b) Prezentarea unor exemple de bune practici de învățare interculturală în educația formală, nonformală și informală;
- c) Training: „Metode interactive în educația interculturală”;
- d) Expoziție cu postere, fotomontaje.

Comunicările în plen, dar și activitățile interactive, dezbaterile, au pus în lumină modul în care participanții au fructificat la nivel conceptual și pragmatic, alteritatea, pluralitatea și interculturalitatea, dar și teritoriile conflictuale.

Conceptul de interculturalitate a fost abordat din multiple perspective în cadrul comunicărilor în plen de către prof. dr. Ovidiu Pecican, conf. dr. Dorin Herlo, lect. dr. Maria Pirău, lect. drd. Darius Borovic, lect. drd. Florina Achim. Acestea au relevat intensificarea preocupărilor științifice la nivel național și european pentru a-i stabili granițele conceptuale. Alături de noțiunile conexe de cultură, civilizație, multiculturalitate, transculturalitate și alte înțelesuri împărtășite, un fapt evidențiat a fost acela că în mediile educaționale asistăm la promovarea educației interculturale ca o realitate socială complexă ce necesită formarea inițială și continuă a cadrelor didactice, trainerilor, în general „educatorilor” pentru a realiza practic educația interculturală.

Aceste comunicări au constituit un inspirat generator pentru dezbaterile unor situații problematice abordate pragmatic. Trainingul desfășurat cu un grup de 40 de participanți sub moderarea conf. dr. Dorin Herlo și îndrumarea grupelor de 3 coordonatori - lect. dr. Alina Roman, asist. drd. Anca Petroi, prep. drd. Camelia Bran - s-a bucurat cum era și firesc, de o receptivitate deosebită și datorită promovării unei viziuni și strategii de învățare interculturală reale.

S-a propus experimentarea diversității dar și interacției culturale prin utilizarea unor strategii complexe de învățare precum: Jocul de rol – Toledo; Balint Group.

Obiectivul principal al utilizării acestor metode de învățare interculturală rezidă în necesitatea pregătirii educatorilor, dar și a educabililor participanți pentru a percepe, accepta, respecta și a experimenta alteritatea. Pentru a realiza un act educațional autentic din perspectiva interculturalității s-a facilitat transpunerea actoriilor educaționali într-un mediu interactiv, prin exprimarea în cadrul jocului de rol a unor experiențe culturale diverse.

Metodele utilizate au permis fiecărui participant să-și descopere și să releve multiple resurse interioare, dezvoltând capacitatea specific umană de a se proiecta în situația celuilalt, de a căuta soluții și de a lua decizii optime cu privire la rezolvarea situațiilor conflictuale.

S-a oferit participanților un spațiu al întâlnirilor admirabile, configurat asemeni unui mozaic cultural, care să permită depășirea limitelor unui model cultural. Scenariul didactic propus a configurat o situație conflictuală desprinsă din realitate, orientând participanții spre investigarea acesteia din diverse perspective și domenii ale cunoașterii, dar mai ales prin dezvoltarea și promovarea educației pentru toleranță și deschidere față de alte culturi.

Dezbaterile finale au fost extrem de „pitorești”, participanții prezentând concluziile desprinse de grup asupra situației problemă. Mai mult, participanții persuadați de moderatori au răspuns favorabil la deducerea și listarea beneficiilor metodelor utilizate, parcurgând drumul de la particular la general.

Posterele realizate de elevii unor școli arădene (Colegiul Național „Moise Nicoară”, Școala cu cls. I-

VIII, nr.3), sub coordonarea unor cadre didactice implicate activ în derularea unor parteneriate interculturale au amplificat mesajul printr-o fericită îmbinare între cuvânt-imagine-culoare.

În încheiere participanții au avut amabilitatea de a oferi răspunsuri la un chestionar de opinie. Feed-back-ul a fost pozitiv, evidențiind interesul tuturor pentru a depăși dificultățile cotidiene în promovarea învățării interculturale în mediul educațional. Aprecierile acestora au fost:

- posibilitatea interrelaționării și realizării unor produse culturale;
- experimentarea unor metode și tehnici interactive de învățare interculturală;
- cunoașterea unor experiențe multiculturale;
- o nouă abordare a diversității culturale;
- stimularea creativității personale și de grup;
- soluționarea unor probleme conflictuale prin manifestarea unor atitudini individuale și colective;
- cunoașterea unor experiențe autentice de viață;
- dezvoltarea competențelor interrelaționale și comunicaționale;
- familiarizarea cu proiectele pe tema interculturalității.

În ansamblul său, Workshop-ul, a constituit o formă activă de pregătire inițială și continuă, bazată pe motivarea intrinsecă a participanților, co-autori ai unei experiențe interculturale unice în felul ei.

**ANALIZA RATEI DE NON-RĂSPUNS ÎN
ANCHETELE DE OPINIE
Cazul unui chestionar privind cultura civică a
tinerilor**

Dana Bălaș Timar

Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad

Abstract: This paper aligns to the wider area of thematic questionnaire validity and reliability testing as well as external and internal factors that interfere with the responding process, imprinting denaturalized effects to responses and non-responses. In this sense, I have explored the level of responses and non-responses rate of a questionnaire regarding the evaluation of civic knowledge, attitudes and behavioral indices, on a sample of 812 pupils and students from Arad County.

The scientifically practice reveals four factors that influence the response rate: the characteristics of subjects, interview operators and as well as of the research environment. For the analysis, I have used the amount of data collected within the framework CNCSIS „The Civic Culture of Youngsters and Multiculturalism in the Context of Romanian Adhesion to European Union”, developed in an opinion survey regarding the attitudinal, behavioral and valuable level.

The starting point in explaining the non-responses phenomenon is the social exchange theory, the respondents negotiating their answering instead of a free hour. The main conclusions emerged from this study, aim factorial identification that fundament the non-responses phenomena as well as the domain in witch this fact recover within the greatest percentage.

Keywords: responses rate, non-responses rate, social exchange theory, factorial identification.

Modelul social al non-răspunsului

În acest articol propun un cadru de analiză a răspunsurilor / non-răspunsurilor celor 812 tineri chestionați în cadrul proiectului de cercetare „*Cultura civică a tinerilor și multiculturalitatea în contextul aderării României la Uniunea Europeană*”, derulat în luna iunie 2005.

Problema discutată se înscrie într-o temă mai largă, aceea a erorilor de anchetă sau, mai concret, a mecanismelor de influență a răspunsurilor subiecților la chestionarul vizând atitudini, comportamente și valori civice.

Definirea sintagmei „răspunsurile subiecților” este una mai largă, deoarece aici sunt incluse acordul subiecților pentru completarea chestionarului, refuzul de a răspunde la anumiți itemi, tipul non-răspunsurilor (ponderea non-răspunsurilor la itemi centrați pe anumite teme), uniformitatea răspunsurilor (tendința de a da același răspuns la itemi diferiți) și polarizarea răspunsurilor (la itemii cu variante închise de răspuns, primele alternative vor fi și cele mai alese). Având în vedere complexitatea problemei, ceea ce mi-am propus să subliniez prin intermediul acestui studiu este realizarea unui cadru teoretic de analiză a răspunsurilor subiecților și analiza empirică a ratei de non-răspuns.

Conceptul de non-răspuns poate avea sensuri relativ diferite, una dintre definițiile non-răspunsului având în vedere “lipsa răspunsurilor la anumite întrebări ale unui chestionar și lipsa răspunsului la întregul chestionar” (Rotariu și Iluț, 1997, p.103). În cazul studiului de față, am preferat să disting între aceste două dimensiuni referindu-mă doar la absența răspunsurilor la anumite întrebări ale unui chestionar (rata de non-răspuns).

Completarea unui chestionar constituie o situație socială care, ca orice altă formă de interacțiune socială, prezintă anumite caracteristici de a căror conștientizare depinde corectitudinea interpretării datelor obținute. Izolarea răspunsurilor obținute de la respondenții unui chestionar de opinie și de condițiile în care acestea au fost produse are consecințe importante asupra percepției acestora ca valide, motiv pentru care unii autori sugerează realizarea unor “cercetări psihosociologice empirice asupra situației de anchetă, considerată ca o situație socială, care nu este un dat, ci care se construiește, se definește, *se negociază*, pe parcursul derulării sale” (Ghiglione și Matalon, 1985, p.145-146).

După aceeași autori, o posibilă reprezentare a situației de anchetă de opinie este următoarea:

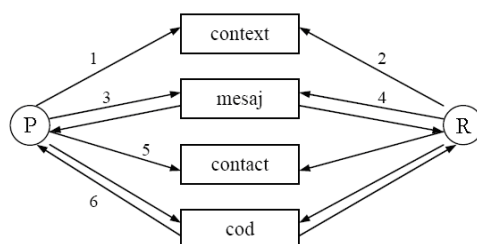

Fig. 1- *Reprezentarea situației de interviu (apud. Ghiglione și Matalon, 1985, p.62)*

Aplicând această schemă cercetării noastre, persoanele care interacționează în cadrul situației de investigație sunt marcate cu „P” promotorii, respectiv cu „R” respondenții. Relațiile care se stabilesc între aceștia pe parcursul situației de exprimare a opiniei apar cu cifre și au legătură cu *contextul* (1 și 2), *caracteristicile respondentului și promotorului* (3 și 4), *limbajul* (5 și 6). Mai exact, factorii care influențează răspunsurile

subiecților pot fi grupați în (cf. Ghiglione și Matalon, 1985, p.63):

- *factori care țin de situație*: recompensă, locul în care se derulează investigația, timpul disponibil, încrederea în instituția de cercetare, tipul de investigație etc.
- *factori care țin de caracteristicile persoanei intervievate*: cogniție, afectivitate, memorie, motivație (menținerea stimei de sine), cultura civică și politică, cunoștințe despre valorice democratice, situații conjuncturale (importanța temei pentru subiect, perceperea rolului jucat), gradul de responsabilitate, asigurarea anonimatului etc.
- *factori care țin de caracteristicile subiecților*: grup etnic, grupa de vârstă, statutul de elev/student, mediul de proveniență, etc.
- *factori care țin de promotor*: vocabularul utilizat, claritatea mesajului, caracteristic socio-demografice, competența, cadrul de referință, reputația, implicarea în alte proiecte pe teme civice etc.
- *factori legați de mesaj*: gradul în care este înțeles (inclusiv modalitatea de răspuns la itemi), adecvarea formulărilor, accesibilitatea, motivarea răspunsului etc.

Calitatea persoanelor care coordonează aplicarea chestionarelor, anume promotorii și membrii echipei de cercetare constituie unul din principalii factori care influențează culegerea efectivă a datelor și acuratețea lor. Această influență apare cel puțin la două nivele: unul care se referă la acceptarea participării de către respondent și

celălalt, la răspunsurile date de acesta la întrebările chestionarului. Modul de prezentare al operatorului de interviu și afirmațiile pe care le face în conversația introductivă sunt parțial responsabile de obținerea acceptului pentru interviu și calitatea datelor furnizate. Cei care refuză au adesea caracteristici diferite decât cei care acceptă (mai puține cunoștințe politice, interes sau participare politică scăzute) fapt care determină o distorsionare a eșantionului datorită non-răspunsurilor.” (Couper și Groves, 1995). Menționez că doar 1% din efectivul claselor de elevi și grupelor de studenți au refuzat completarea chestionarului, motivând alegerea.

Erorile datorate promotorilor sunt puse cel mai adesea pe seama trăsăturilor de personalitate, opiniilor, atitudinilor și anticipațiilor acestora. După Rotariu și Iluț (1997), Comșa (2002), Șimandan (2004), principalii factori care țin de coordonatorii activității de completare a chestionarelor și determină erorile sunt:

- trăsăturile individuale și de personalitate: aspect fizic, caracteristicile vocii, temperament, nivel de cunoștințe, trăsături morale, competență, autoritate,
- interferența dintre tema cercetării și atitudinea/opiniile persoanei,
- anticipațiile promotorilor: structură, atitudine, rol, probabilitate.

Conform aceluiași autori răspunsurile subiecților sunt influențate de o serie de factori ce țin de:

- *operatorul de interviu* (date socio-demografice, experiență, personalitate, aspect, relația cu colectivul de elevi/studenți),
- *caracteristicile subiectului* (date socio-demografice, personalitate, experiență, motivație, grad de implicare, cunoștințe explicite, implicarea în viața politică și socială),

- *particularitățile cercetării* (specificul chestionarului, tema cercetării, formularea item-ilor și a modalității de răspuns, organizarea cercetării),

- *mediul / contextul* în care are loc investigația.

Discutând într-un sens mai larg, titlul unui chestionar sinteză sintetizează și sugerează tema cercetării. În cazul unui experiment (Torhild și Lund, 1998), în situațiile în care titlul conținea cuvinte care se adresau unui segment mai larg de populație, rata de răspuns a fost mai mare, fapt confirmat și de investigația noastră, în care titlul „Tinerii și cultura civică” reprezintă o sinteză a proiectului de cercetare „*Cultura civică a tinerilor și multiculturalitatea în contextul aderării României la Uniunea Europeană*”.

Examinarea literaturii de specialitate pe această temă relevă existența unei multitudini de variabile care influențează rata de răspuns. După Sugiyama (1992), de exemplu, principalele variabile care influențează rata de răspuns sunt: tema(ele) cercetării, vârsta respondentului, durata interviului și rezidența. Acesta constată că rata de răspuns este mai mare în cazul persoanelor de sex feminin și din orașe mari sau dacă durata interviului este mai scăzută. Analizele care au testat influența gradului de urbanizare au remarcat corelația pozitivă dintre nivelul de urbanizare și rata non-răspunsurilor (Steeh, 1981; Brehm, 1987; Morchio, 1987) sau altfel spus, creșterea mărimii localității duce la o creștere a ponderii celor care nu se implică în studiul de opinie.

A răspunde sau nu – teoria schimbului social

Teoria schimbului social dezvoltată de Peter Blau (1964) se situează între individualism și colectivism. Blau întărește bazele economice ale teoriei schimbului social, accentuând interesul economic al individului ca

motiv „forte” pentru acțiunea socială. Pentru Blau „procesele sociale de bază care guvernează asociațiile între oameni își au rădăcinile în procese psihologice precum sentimentul atracției între indivizi și dorința lor de a primi recompense”. Schimbul social reprezintă un proces determinat de interesele individuale. Principala asumție a modelului lui Blau este obținerea de profit în urma interacțiunii sociale, schimbul social fiind astfel similar celui economic: „termenul exact de schimb social este desemnat să indice că interacțiunea socială din afara sferei economice are similarități importante cu tranzacțiile economice. Una peste alta, așteptările ca beneficiile oferite să fie întoarse caracterizează nu numai tranzacțiile economice, ci și pe cele sociale în care darurile și serviciile par a fi oferite gratuit. Mai mult, principiul economic al utilității marginale se aplică la fel de bine și schimbului social” (Blau, 1964, p.82).

Teoria lui Blau se integrează în paradigma utilitaristă, însă face și câteva observații care îl îndepărtează de tradiția individualistă: spre deosebire de schimbul economic, cel social tinde să încumbe sentimente precum obligațiile personale, mulțumirea și încrederea; beneficiile din schimbul social sunt mai puțin detașabile de sursa care le oferă, decât beneficiile din schimbul economic – mărfurile; tranzacțiile economice sunt intermediare de un mijloc unic și bine definit de schimb – banii; diferența cea mai importantă dintre schimbul social și cel economic constă în faptul că, dacă cel din urmă se desfășoară simultan, pentru cel de-al doilea timpul nu contează prea mult.

În anii '70 Richard Emerson propune o teorie a valorii și a utilității marginale care guvernează în opinia sa schimbul social și economic, originată în paradigma individualistă a schimbului. Demersul său caută să unifice abordările economice, sociologice, psihologice și

socio-psihologice ale schimbului, fiind preocupat mai ales de modul în care puterea și relațiile de supunere-dominanță sunt determinate de schimbul social, având în continuare în centrul abordării conceptele de utilitate marginală și pe cel de valoare.

Emerson este primul care definește teoria schimbului social ca pe o teorie sistematică. În lucrările sale, el insistă însă asupra faptului că, în fapt, nu este vorba de o simplă teorie ci de „un cadru de referință în care multe teorii – unele micro, altele macro – pot comunica între ele, fie în contradicție, fie susținându-se reciproc”. Cu toate acestea, sociologul american folosește în demersurile sale atât termenul de „teorie a schimbului social” (*social exchange theory*), cât și pe cel de „abordarea schimbului” (*exchange approach*).

În timp ce Blau definea schimbul social drept acele acțiuni care așteaptă reacții recompensatorii, Emerson lărgeste sfera schimbului, incluzând în procesul de schimb și acțiunile guvernate de norma reciprocității, remarcând aparentul paradox că și acțiuni dezinteresate aduc beneficii, pentru a rezuma, la Emerson accentul cade pe relația de schimb și pe „utilitate”, deschizând astfel sfera schimbului și către relații ale căror beneficii nu sunt neapărat de natură materială.

Non-răspunsul

Revenind la tema discuției din acest articol, amintesc faptul că aspectele vizate de chestionar s-au concentrat asupra următoarelor aspecte: valorile democratice, asocierea liberă cu privire la societatea românească, toleranță și multiculturalism, nivel de informare mass-media, cunoștințe despre cultura politică și nu în ultimul rând, date personale.

În încercarea de a stabili o cauză a fenomenului de non-răspuns în aplicarea chestionarului *Tinerii și cultura civică* (Grant CNCSIS 238 A / 2005-2006), am luat în considerare rata de non-răspuns, sau mai exact procentajul de date lipsă pe cele șase subcapitole ale chestionarului, astfel:

- în ceea ce privește valorile democratice, respectiv itemii A1-A9, au fost ignorați în medie de 31 de respondenți, ceea ce reprezintă 3,8% din totalul eșantionului;

- asocierea liberă cu privire la societatea românească, itemii B1-B7, nu a fost abordată prin non-răspuns de 40 respondenți, adică de 4,9%;

- la itemii C1-C3, privind toleranța și multiculturalismul, un număr de 35 de tineri nu au acordat răspunsuri, adică un procent de 4,31%;

- privind nivelul de informare, item-ul D1, 24 de tineri nu au acordat răspuns, transformat în procent reprezintă 2,9% din eșantionul total;

- 233 de tineri nu au răspuns la itemii E1-E3, anume subcapitolul cunoștințe despre cultura politică, reprezentând un procent de 28,6%;

- referitor la itemii Q24-Q30, privind datele personale, 42 dintre respondenți, 5,1% au păstrat „confidențialitatea”.

După cum se poate observa din Figura 2, cel mai crescut procentaj al non-răspunsurilor se regăsește în sfera cunoștințelor despre cultura politică, adică 57% din totalul de non-răspunsuri, iar cel mai scăzut, 6% se identifică la nivelul surselor de informare mass-media.

Asumarea opiniei implică tratarea item-ilor prin non-răspuns, în cazul în care respondenții nu sunt siguri sau nu cunosc aspecte obiective, cum ar fi cazul cunoștințelor referitoare la doctrinele politice, instituțiile europene și definiția cetățeniei europene.

Deși în instructaj s-a specificat faptul că nu este urmărită corectitudinea răspunsului, ci asumarea unei opinii personale, respondenții nu își asumă această responsabilitate, mai mult, nu își declară nici identitatea, în secțiunea consacrată datelor personale. Un alt aspect pe care doresc să îl evidențiez este faptul că rata de răspuns nu depinde de modalitatea de prezentare a itemului: scala de evaluare, alegere/respingere, ierarhizare, acord/dezacord, răspunsuri închise.

Se poate observa mai sus, faptul că, deși modalitatea de răspuns la itemii D1, privind nivelul de informare și E1, E2, E3 despre cultura politică respectă algoritmul alegere/respingere, cele două tematici se află la poluri opuse ale gradului de non-răspuns: anume una are cele mai crescute cote, iar cealaltă cele mai scăzute.

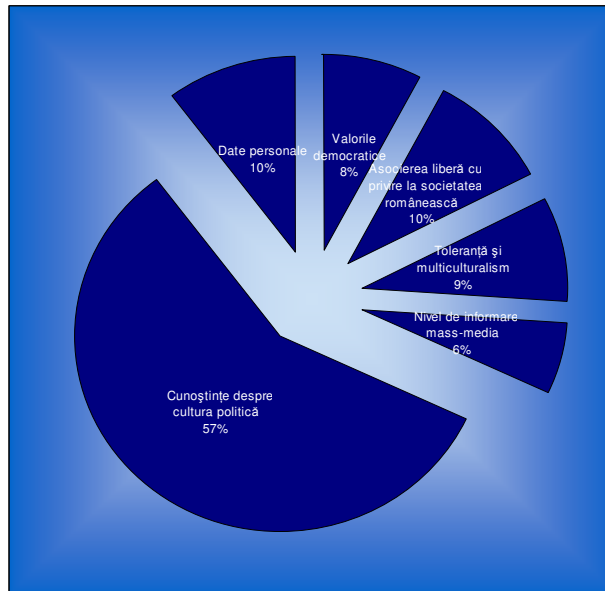

Fig. 2 - Procentajul de non-răspunsuri pe cele șase domenii de interes ale chestionarului Tinerii și cultura civică (Grant CNCSIS 238 A / 2005-2006)

Concluzii

Analiza cantitativă și calitativă a datelor de non-răspunsuri confirmă în mare parte acțiunea factorilor menționați în cadrul evaluărilor teoretice la care ne-am referit. La acestea aș mai adăuga perspectiva cuprinsă în calculul de tipul cost-beneficiu, prelevat în urma „schimbului” negociat cu elevii și studenții care au participat la studiu. Cu alte cuvinte, completarea chestionarelor este percepută de către respondenți cu pierderea unei ore de curs, responsabilitatea răspunsului este acoperită de anonim, iar unii itemi sunt tratați cu indiferență datorită faptului că nu recunosc diferența dintre opinie și evaluare.

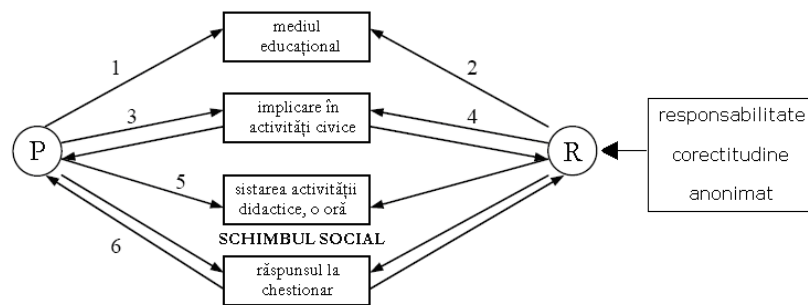

Fig. 3 - Modelul factorial al fenomenului de non-răspuns

Rata de răspuns depinde astfel de responsabilitatea asumării opiniei personale,

corectitudinea răspunsului și anonim, în contextul teoriei schimbului social și a influenței celor patru factori amintiți.

Rata de răspuns în cadrul chestionarului privind cultura civică la subcapitolul privind cunoștințele despre doctrinele politice, instituțiile europene și definiția conceptului de cetățenie europeană este destul de scăzută (72%), în schimb rata refuzurilor este mică, având o valoare de 1% din efectivul claselor și subgrupelor de tineri.

În acest sens, propun un model sistemic al interacțiunilor care au loc între operatorul de interviu sau promotor și respondent, cu specificarea factorilor care contribuie la instituirea diferitelor tipuri de interacțiuni, inclusiv aspectele legate de ipoteza analizei costuri-beneficii pe care o propune teoria schimbului social. Rămâne de văzut dacă în etapele ulterioare ale acestei cercetări vom asista la anumite fluctuații într-o direcție sau alta, sau la creșterea influenței unora sau altora dintre factorii la care m-am referit în articolul de față.

Bibliografie:

1. Blau, Peter, 1964, *Exchange and Power in Social Life*, New York, Wiley.
2. Brehm, John, 1987, *Who's Missing? An Analysis of Nonresponse and Undercoverage in the 1986 National Election Studies Postelection Survey*, Technical Report and Other Occasional Papers, NES.
3. Comșa, Mircea, 2002, *O analiză a ratei de răspuns în anchetele de opinie națională*, în „Sociologie Românească”, 3-4/ 2002, p.1-32.
4. Couper, P. Mick, Groves, M. Robert, 1995, *An Exploration in Nonresponse in the 1990 National Election Study*, Technical Report and Other Occasional Papers, NES.

5. Curtin, Richard, Presser, Stanley, Singer, Eleanor, 2000, *The effects of response rate changes on the index of consumer sentiment*, in „Public Opinion Quarterly”, vol. 64, p.413-428.
6. Emerson, Richard, 1978, *Power, Equity, and Commitment in Exchange Networks*, in „American Sociological Review”, 43, 721.
7. Ghiglione, Rodolphe, Matalon, Benjamin, 1985, *Les enquêtes sociologiques. Théorie et pratique*, Armand Colin, Paris.
8. Michelat, Guy, Simon, Michel, 1992, *Care sunt semnificațiile non-răspunsurilor la întrebările de opinie: greșeală sau sursă de informare?*, în *La qualité de l'information dans les enquêtes*, Dunod, Paris.
9. Morchio, Giovanna, 1987, *Trends in NES Response Rates*, Technical Report and Other Occasional Papers, NES.
10. Rotariu, Traian, Iluț, Petre, 1997, *Ancheta sociologică și sondajul de opinie*, Polirom, Iași.
11. Steeh, Charlotte, 1981, *Trends in NES Response Rates, 1952-1979*, Technical Report and Other Occasional Papers, NES.
12. Steiner, Jean-François, Auliard, Olivier, 1992, *Semiometria: un instrument de validare a non-răspunsurilor*, în „La qualité de l'information dans les enquêtes”, Dunod, Paris.
13. Sugiyama, Meiko, 1992, *Răspunsuri și non-răspunsuri*, în „La qualité de l'information dans les enquêtes”, Dunod, Paris.
14. Șimandan, Matei, 2004, *Chestionarul de opinie: conținut, structură, design și un exemplu de utilizare*, în „Scientific and Technical Bulletin, Series Economic Sciences and Sociology”, nr.9, p.21-29.
15. Wentland, J. Ellen, Smith, W. Kent, 1993, *Survey Responses. An Evaluation of Their Validity*, Academic Press.

NEVOIA DE INTERCULTURALITATE SAU DESPRE EFECTELE „PERVERSE” ALE EDUCAȚIEI INTERCULTURALE

Andreia Maxim

Grupul Școlar „Csiky Gergely” Arad

Abstract: The paper deals with the development line of intercultural education over the years. Along with the senses and the objectives, there are treated key concepts like culture and identity, school and society and the negative and perverse effects of identity tensions.

Thus, intercultural education underlines an educative line that focuses on diversity awareness, especially ethnical, pursuing the development of the communicational ability – with persons accepting a different referent – and the tolerant and solidarity attitude.

Keywords: intercultural education, culture, identity, school, society.

Începuturile educației interculturale stau sub semnul încercării dizolvării problemelor ridicate de etnicizarea diferențelor culturale, care au adus în discuție ideea dreptății și a identității naționale. Toate acestea au fost determinate de conștientizarea pluralității culturale din perspectiva unor nevoi politice, reprezentate în Franța de problema integrării imigranților.

Sensul educației interculturale este echivalent cu sensul comun cosmopolit care vizează următoarele repere: dialogul între culturi, valori și originalitate specifice fiecărei culturi, înțelegere între culturi și comunități. Motivele care au condus la apariția și creșterea interesului față de educația interculturală sunt refuzul etnocentrismului și acceptarea principiului relativismului cultural.

În anii '80 s-a urmărit realizarea unui program de educație interculturală în condițiile în care în Europa se accentua problema „noilor minorități”, pe câtă vreme în anii '90 în SUA și Europa apar în prim plan trei obiective, și anume:

1. afirmarea valorilor democratice,
2. dezvoltarea capacității de a trăi împreună,
3. cunoștințe despre diversitatea culturală.

Cultura și identitatea sunt concepte cheie care trebuie analizate din punctul de vedere al educației interculturale. În acest context se vehiculează o serie de *principii*, dintre care și cel al *egalității* care este privit ca o valoare pragmatică în condițiile în care se referă la o normă superioară de organizare democratică a societății, dar și cel al *diferenței* care ține însă de științele sociale. Pe de altă parte, se impune noțiunea de minoritate/majoritate în sens psihosociologic ieșind în evidență ideea de dominanță, căci grupul majoritar are avantaje simbolice care provoacă dezavantaje minorităților. Dar trebuie avut în atenție faptul că la nivel cultural există o continuă interdependență, influență reciprocă, ceea ce duce la afectarea culturii politice.

Trebuie totuși subliniată distincția între cultură și identitate din unghiul de vedere al conștiinței apartenenței. Astfel, cultura poate exista fără conștiință identitară (este vorba despre un proces inconștient), pe când identitatea etnică impune problema apartenenței (este un proces conștient care se bazează pe o opoziție simbolică).

Aceasta duce la dezvoltarea dihotomiei noi/ei, care este totuși indiferentă la evoluția culturii. Pe de altă parte, apare conștiința apartenenței la un grup real, care nu este întotdeauna sinonim cu grupul virtual. Legat de acest aspect se pune în circulație termenul de „frontiere

etnice” (Fr. Barth), prin care se înțelege procesul de păstrare a identității etnice a unui grup minoritar chiar în condițiile aculturalizării.

Totuși, înscrierea pluralității culturale într-o structură de dominație duce la erodarea culturii minorităților, difuzându-se exclusiv sistemele simbolice ale majoritarilor. În condițiile date, poziția de minoritar devine un stigmat ce determină apariția a trei atitudini: efortul de a fi asimilat *sau* dorința de a-și prezenta ostentativ „diferența” *sau* reelaborarea culturii proprii. La ora actuală se observă intenția de reîntoarcere la poziția de stigmatizat. De asemenea se accentuează criza etno-naționalismului (naționalism cu nuanțe etnice) ce provoacă tensiuni cu universalitatea juridică.

Școala apare ca instituția în care se urmărește punerea în practică a idealului uman care vizează și principiul dreptății amintit anterior. Din acest motiv s-a impus necesitatea creării unei noi discipline care să ofere tinerilor competențe cognitive și afective pentru ca identitatea etnică să nu fie privită cu complezență. Acestea acoperă un obiectiv civic al pedagogiei interculturalității și anume formarea unui cetățean sigur pe sine, actor competent angajat într-o relație de cooperare socială. Se dă așadar un nou sens valorii de egalitate și dreptate ducând la dezvoltarea unor noi competențe și atitudini referitoare la viața împreună, prin care elevii sunt sensibilizați în legătură cu relații interculturale. Apar următoarele obiective: deschiderea spre diversitate, egalitatea șanselor și asigurarea coeziunii sociale (M. Page).

Cu toate acestea apare segregarea, deoarece școlile sunt din ce în ce mai puțin mixte social și etnic, rezultând o cultură opozițională etnicizată. Iar această identitate opozițională reflectă societatea globală (Fine, Weis, Powel 1997).

Drept urmare apare necesitatea realizării unor activități școlare care să pună într-o lumină pozitivă relațiile interetnice. Se impune și problema reflectării asupra discriminării, tensiunilor identitare și afirmării etnocentrismului din perspectiva interesului pentru apărarea valorilor democratice.

În anii '80 s-a pus accentul pe protejarea particularităților etnice care au generat o serie de „efecte perverse” ce trebuie cunoscute pentru a nu ne hazarda într-un demers educativ fără a fi pregătiți. R. Quallett, în 1992, le identifica pe următoarele:

1. închiderea individului într-o identitate fixă,
2. refacerea frontierelor etnice,
3. creșterea riscului intoleranței,
4. imposibilitatea educatorului de a se schimba,
5. stigmatizarea și marginalizarea,
6. fragmentarea curriculum-ului.

În consecință apar cinci seturi de concepte pe care educatorii trebuie să le cunoască: cultura, etnicitatea, identitatea etnică în cultura postmodernă și relativismul cultural; obstacolele în relațiile interetnice: prejudecăți, discriminare; egalitatea șanselor/victimizarea; națiune, comunitate, stat; multiculturalism, asimilare.

În concepția lui Fr. Audigier trebuie urmărite trei tipuri de competențe:

1. **cognitive** – ce includ cunoștințe juridice și politice: competențe procedurale, principii și valori democratice, cunoștințe istorice și culturale;
2. **etnice** – cetățenia și jocul apartenențelor;
3. **sociale** – capacitatea de a trăi împreună cu ceilalți, de a rezolva conflictele etc.

Acestea trebuie înțelese în sens orientativ căci autorul devine la un moment dat prea puțin explicit. Dar ideile sale pot fi valorificate în direcția stabilirii punctelor de sprijin ale educației interculturale.

În România necesitatea educației interculturale este determinată de:

- compoziția etnică diversă,
- egalizarea șanselor pe termen lung,
- tensiuni între grupurile etnice (S. Moldovan). Dar ea se limitează la educația în limbile minorităților, ceea ce este important pentru democrație, dar nu răspunde punctual necesităților interculturale.

Elementul-cheie îl constituie în atare condiții formarea interculturală a educatorilor. În acest fel apar mai multe direcții de valorificare a obiectivelor educației interculturale:

- în însușirea limbilor străine,
- soluționarea problemei limbii nematerne,
- accentuarea importanței valorilor implicite,
- pregătirea pentru situații-problemă,
- conștientizarea paternului cultural,
- necesitatea de a deconstrui ceea ce pare natural,
- conștientizarea grilei de lectură a realității care ridică întrebarea existenței unei realități obiective,
- conștientizarea idealul actual al educației: universalitatea democratică ce conține în sine interesul pentru întoarcerea la origine, descoperirea a ceea ce avem în comun, ruperea

mitologiei autiste a culturilor (F. Savater)
și asimilarea relativității,

Așadar educația interculturală apare ca un demers educativ care pune accentul pe conștientizarea diversității, în special etnice, urmărind dezvoltarea competenței de comunicare - cu persoane care adoptă un referent diferit - și a atitudinii de toleranță și solidaritate.

Bibliografie:

1. Bârlogeanu, Lavinia, *Antropologie sub semnul valorii. Deschideri spre artă și fenomenul educației*, Editura Trei, București, 2002.
2. Citton, Yves, *Vers une Europe post-identitaire*, 15 octombrie 2003.
3. Costa-Lascoux, Jacqueline, Hily, Marie-Antoinette, Vermès, Venevičve, (dir.), *Pluralité des cultures et dynamiques identitaires*, *Ethnologies comparées*, <http://alor.univ-montp3.fr/cerce/revue.htm>.
4. Devereux, G., Loeb, O.M., *Acculturation antagoniste*, d'après f:\etnic\accultur.htm.
5. Doquet, Anne, *Les mises en scène de l'identité ethnique*, 2002.
6. Ferreol, Gilles, Neculau, Adrian, (coord.), *Minoritari, marginali, excluși*, Editura Polirom, seria Psihologie, Științele educației, Iași, 1996.
7. Gavreliuc, Alin, *O călătorie alături de „celălalt” .Studii de psihologie socială*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2002.
8. Iluț, Petru, *Sinele și cunoașterea lui. Teme actuale de psihosociologie*, Editura Polirom, seria Sociologie Antropologie, 2001.
9. Magyari-Vincze, Eniko, *Analiza antropologică a naționalismelor est-europene*, teză de doctorat, iunie 1997.
10. Neculau, Adrian (coord.), *Aspecte contemporane. Psihologie socială*, Ed. Polirom, 1996

11. Poutignat, Philippe, Streiff-Fénart, Jocelyne, *Théories de l'ethnicité*, dupâ *Les groupes ethniques et leurs frontières* de Fredrik Barth, 2001.
12. Rocher, François, *Souveraineté et nationalisme ethnocentrique*, F:\ETNIC\nati_roch_9510.htm.
13. Rouah-Danon, Hilda, *Le rôle de la violence identitaire dans le racism. Essai d'anthropologie sociale systémique*, cap. IV, 1998.
14. Thériault, M., Joseph-Yvon, *Entre la nation et l'ethnie. Sociologie, société et communautés minoritaires francophones*, Département de sociologie, Université d'Ottawa.
15. ***, *Lutter contre les discriminations*, rapport a madame la ministre de l'emploi et de la solidarite, mars 1999.
16. ***, *Minorité visible*, un article de Wikipédia, l'encyclopédie libre.
17. F:\Identitate\Management interculturel et apprentissage de l'interculturalité, par Marc Bosche.mht.
18. F:\Identitate\Vocabulaire.html.

STUDII DE CAZ POST-MODERNE: VIDEOCLIPURILE MUZICALE ȘI FILMUL

Mihaela Indricău

Colegiul Național „Moise Nicoară”

Abstract: Music videoclips express exactly like visual advertising and films the idea of poetic methaphor and of art because of the perfect symbiosis: audio- visual and coregraphy rose to technical perfection. I, thus, consider that the hermeneutic effort is worth in this analysis! Showtime!

Gender stereotypes are preserved here too: the woman's inner force works together with the man's physical and character force. Social tradition is preserved originally and imitatively for cultural events and manifestations: Christmas holiday and marriage anniversary.

Keywords: visual advertising, coregraphy, social tradition, cultural events.

Ricky Martin “Livin’ la vida loca”

Este prima analiză a videoclipurilor muzicale pe care o inițiez. Ritm aproape inexistent în debutul acestui videoclip al celebrului cântăreț latin (succese: “Maria”, “La Copa de la vida” etc) care s-a impus astfel în America și Europa, este imprimată subliminal imaginea în viteză a mașinii albe. Mașina albă străbate silențioasă străzile americane.

Suburbia urbană infectă (neagră, umedă și neluminată) a New Yorkului declanșează introducerea în mediul urban neorotic, plin de angoasă și tenebre refulate, propriu postmodernității. Intrarea în scenă a autoturismului silențios (sugerat de albul caroseriei dar contrazis și misterios datorită geamurilor fumurii)

coincide cu intrarea în atenția publicului a cântărețului într-o declanșare polifonă de ritmuri și tonalități.

Ideea sugerată este: o trasă a artei și a muzicii (autoturismul) subzistă într-o atmosferă mizeră, urbană (simbol al progresului și evoluției socio-economice – orașul post-modern), dar arta criptică, chinuită și denigrată se insinuează nocturn pe străzile anoste și neumanizate ale orașului (atmosferă pe care o regăsim și la Offspring) – destul de silențioasă pentru a nu fi reprimată.

În barul subteran apare orgia deja declanșată a divertismentului modern: femeii cvasi-nude dansând frenetic ritmurile latine cu partenerii lor – aici creatori de imagini au fost mai puțini afectați de paleta de culori și au păstrat doar nuanțele închise de negru și verde închis pentru dansatoare și dansatori.

Arareori se remarcă o pală de lumină și culoare: lumina artificială și rareori vestimentația sunt creionate în nuanțe ale seducției halucinogene: galben auriu, rozul isterizant și verdele kiwi.

Petele de lumină și penumbră sunt substituite de către nuanțele și dinamismul dansatorilor. Pe podium se remarcă formația aberant de puțin numeroasă, simbolizată în “zoom” de trompetă (un instrument muzical strident, puțin armonios, diform și alienant) și alte instrumente alămuri (ușoare, superficiale și de intensă rezonanță), instrumente moderne specifice unei formații care întețesc frenezia latină.

Verdele microfonului exprimă nebunia, alienarea, nevrotismul acestui actor (simbol decepționat al unei societăți post-moderne alienate, aberante în evoluția ei) și este un lucru exogen deoarece aparține microfonului (instrument care amplifică, rezonază mai departe aceste ritmuri și idei muzicale) – un obiect intim al cântărețului. Nebunia (vida loca) unei vieți trepidante,

a amuzamentului riscant și aberant, ce frizează proastele moravuri și vicii sociale se dorește îndepărtat de proximitatea sufletească a exponentului socio-moral al societății.

Culoarea vestimentației actorului muzical este negru, ușor metalizat și delicat mătășos, mulată și senzuală, atrăgătoare, depresivă, incertă, misterioasă dar optând oricând pentru acceptarea unei soluții optime existențiale prin faptul că negrul reușește prin universalitatea sa (caracter general din punct de vedere psiho-social) să sugereze contrastul și asocierea cu alte culori. Respingerea lui verde, din când în când atins de mâna actorului pentru a sugera conștientizarea prezenței și importanței nevrozei și acestui rău social, prin mișcări coregrafice de excepție, îmi aduce în memorie filmul lui Oliver Stone „Născuți asasini”: farmacia drogurilor era strict realizată în nuanțe paradoxale de verde, care exprima relaxarea și normalitatea, pentru a transforma acest morav social într-o regulă de bună etică și cuviință.

Deși Lüscher și alți analiști consideră verdele ca pe o culoare confortabilă, relaxantă și ademenitoare, utilizată în această manieră și în publicitate – aici conotația conceptului de “viață nebună” deformează semnificația normală a culorilor.

Pe un podium supraestimat imagistic dansează diferențiat și specific o tânără „roz”: coafura, machiajul și vestimentația senzuală și extrem de provocatoare concordă într-un singur mod – rozul „dulceag” ca și aparență, enervant și isteric, frenetic și nervos ca și chintesență. Este tânăra între care s-a impus o distanță spațială de cântăreț care l-a adus moral, sentimental și financiar, care l-a atras, distras, de-banalizat pe autorul muzical din frenezia străzilor și totuși calmul vieții new-yorkeze (imaginea lui dormind curățel și igienic în patul

austerei camere) la temele drogului muzical din barul stigmatizat.

Mișcările fetei sunt languroase, provocatoare și tentant de periculoase, apropiindu-l de colapsul fizic pe cântăreț. Tentativele de comunicare și seducție fizică există din partea fetei dar nereceptate de către autor, neacceptate.

Nu am luat în calcul decât extrem de puțin susținerea pe care o dă libretul melodiei și imaginii, considerând codurile iconice ca o reprezentare și a libretului.

Dansatorii perechi contaminați de existența unei vieți frenetice, maladice vin să danseze ritmic și solidari cu un suflet distins: dansul perechilor înlănțuite sugerează crezul încă în perechea originară și existența unei comunicări sentimentale între femeie și bărbat. Dansul senzual sugerează consumarea în public – derivat mod dar vulgar, obscen, hidos – a actului sexual, totul într-o manieră post-modernă, ostentativă.

Povestea lui Ricky Martin se declanșează: într-un budoar magic, plin de promisiuni senzuale, el este sedus de senzualitatea și nuditatea femeii originare. Lumânările aprinse, sticlele de forme și nuanțe diferite (verde și galben pal), pledul mătășos ce într-un moment ulterior va cădea, divanul îngust și perversiunea sexuală ce se anticipează prin utilizarea lumânării aprinse în derularea actului sexual – sunt elemente de proveniență post modernă care susțin vulgaritatea obscenitatea, grotescul unei vieți paroxistice, menținută și trăită în acest mod. Obiectualizarea femeii provine din faptul că apare într-o poziție de ofrandă, marfă expusă consumului ostentativ, devorată de bărbatul activ (îmbrăcat, menajat de îmbrăcăminte, doar cămașa deschisă, verde a lui indică corespondențe spre un “dezastru” senzual) ce consumă femeia într-o manieră ostentativă și de inferioritate.

Dansatoarele în ploaie, pentru ele și femeia visurilor, sunt un alt obiect de reflecție postmodern: senzualitatea femeilor ce dansează în ploaie este consumată homosexual cu ploaia într-un joc erotic. Ploaia devine personificată: nu este un cadru sexual ce permite derularea unui act senzual, ci partener pentru a întreține acest lucru (“ploaia” este un substantiv de gen feminin) la un mod homosexual, masturbator. Atmosfera new-yorkeză este prezentată noaptea: Mașina decapotabilă roșie ce accelerează frenetic pe străzile luminate nocturn. În mașină are loc o altă întâlnire indecentă între cele două personaje, reluată într-o manieră exhibiționistă de consumare a unui act erotic în public.

Atmosfera austeră a camerei de hotel, el dormind este un alt aspect al unui oraș adormit, misterios, plin de semnificații surprinzătoare. El este perturbat de prezența ei, în nuanțe halucinante de albastru gri și negru, ce realizează împreună o evadare pe scara de incendiu (dosnică, grosieră, orientată spre subterfugii) în frenezia nocturnă a orașului. Apar bande de tineri ce se solidarizează cu muzica: șepci, vestimentație și alte coduri simbolice de identificare adolescentină într-o bandă de tineri, grupuri deja contaminate de frenezia unei vieți de moravuri.

Este sesizat primul moment de separare și de despărțire între ei: femeia refuză ritualul erotic pe stradă, dar îl conduce mai departe spre viața deziluzionată și decepționată.

Afișul de pe perete (Ricky Martin și “Livin’ la vida loca”) este elementul adjuvant de relație între scenele aparent fără o corelație semnificativă. Veșnic relația dramaturgică între diferitele scene ale videoclipului se realizează printr-un zoom cu muzicantul.

A doua apariție a femeilor în ploaie, dar prezența centrală a femeii îl atrage și pe el în acest “terifiant” moment hedonist. Ei se îmbrățișează și natura (prin fenomenul ploii) acceptă dezintegrarea lor în materie, acceptă segregarea personalității prin impunerea unei vieți halucinante (adică obsedanta muzică).

Se derulează alienant și obositor întreaga poveste (dramaturgia vieții sociale) impunând atenție telespectatorului translația de la un final și debut euforic la o explozie depresivă și dezinteresată: mașina albă se ciocnește de un rezervor de apă – vital pentru oraș și apa (într-un circuit de jos în sus, diferit de cel al ploii) apare ca simbol al supraviețuirii și subzistenței, declanșate să inspire viața normală și cotidiană, deja rutinată și standardizată.

Ritmul frenetic de succesiune a raportului ontologic între bine și rău (simbolizate de mozaicul coloristic alb / galben și negru) culmină conotativ cu zâmbetul deja invulnerabil și încurajator al muzicantului care este întrerupt brusc.

Simbolurile vieții eurofice și halucinante în utopia mizeriei ei sociale au fost ingenios combinate de prezența uimitoare și seducătoare a cântărețului (deja actor, dansator lansat în lumea artistică) cu elementele de sinteză între coregrafie / ritm muzical / personaje / coloristică. Mesajul discursului artistic este încurajator: oricine poate suporta capriciile unei vieți halucinante, dar societatea și Eul conduc la revenirea normalității.

Offspring “Why Don’t You Get a Job?”

Este al doilea videoclip muzical prezent pe piața concurențială muzicală din România și exprimă în fapt anumite tare psihosociale, ale funcționării unui sistem chiar și politic, socio-economic, angajat anterior pe

fundamentele democrației, așa cum descriu „progeniturile” acestei realități sociale post-moderne.

Mărturisesc că informațiile mele despre muzica autorilor, formație sunt sumare și relativ inexistente. Videoclipul mi-a influențat alegerea prin forța, ritmicitatea, umorul, congruența intereselor sociale și a valorilor militante.

„Apa“ este un simbol vital al ontologiei cotidiene. Insuflă vitalizarea și explozia umană ulterioară. Apare ca simbol iconic al țâșnitoare care revigorează gazonul bine întreținut, pe un fundal de casă, arhitectural, americană.

Anunță erupția benefică și intențiile formației cu această melodie. Este poate singurul element de ambient vitalizant declanșat în zoom: mediul urban construit este dezumanizat, amorf, greoi, anost, lipsit de orice incidență umană. Ritmul imprimat de țâșnitoare este mult prea calm, față de cel imprimat de realul ritm al melodiei.

Cadrele se schimbă și din înălțimi celeste coboară un deltaplan roșu (marginile aripilor sunt galbene) activ, dinamic. Autorul cântecului vestimentat cu un roșu mai închis și părul blond (cu o freza aparent neglijentă) este într-o similitudine perfectă cu obiectul aerian din care a descins. Este mitic prezentat sub două ipostaze: un Icar modern dar erou învingător; Christul tolerant, altruist și charismatic, angelic (păr blond și ochi albaștri), care descinde pe orașul amorțit, care reclamă un ajutor sacru. Christul îmbracă această formă umană prin intermediul acestui cântăreț și are nevoie datorită charismei lui, de o pleiadă de apostoli care să-l însoțească (sunt membrii formației care i se alătură imediat).

Fetița cu coafură excentrică și vestimentație asortată, ce distribuia ziare, accelerează melodia și activează casetofonul pentru a-l susține pe solist. Fetița este o miniatură a unei tinere de 20 de ani (prototipul

socializării inverse, premature), puțin impropriu deghizată și travestită pentru vârsta „fizică“ pe care o are. Este o disimulare matură pe care o realizează, fiind singurul copil în clip, și accentuează mitul mesianic al aedului. Pentru a se derula povestea mitică și a se argumenta marșul oamenilor anterior sau ulterior șomeri, se prezintă componenta marșului pelerin – un fast-food este prima imagine din poveste. Derularea ulterioară face parte din dinamica epiforică a textului și mesajului, care accentuează și întreține mișcarea diaforică, prin prezența celui *alter uman tensionat*, care va intra într-un conflict simbolic cu primul solist.

Fast-food-ul este un prim topos urban post-modern, american și face parte din stilul de viață și mentalitate american. Modelul ospătarului insipid ca înfățișare, naiv ca și atitudine, impresionabil ca și caracter - este speculat în mica dramaturgie. Este manipulat sentimental de cele trei cocote superficiale ca și atitudine, a căror unică preocupare este hedonismul: a face și crea plăcere pentru propria satisfacție. Laptele, ironic revărsat pe fața băiatului concordă ca și culoare cu albul cămășii, și contrastează cu vișiniul uniformei. Nuanțele hainelor celor 4 fete (numărul perfect 3 nu se putea asocia nici în unitatea lor în ansamblu) sunt: roșu aprins, violet pal, alb etc. Atitudinea lor excesiv și ostentativ sexuală, coafura lor frapant de voluminoasă indică principiul lor sexual unic – „ahtiate după plăcere!“, exhibându-și dorințele refulate.

Ceea ce spunea Cardona (1992) este valabil și acum: femeia senzuală devine iluzie utopică, se oferă simbolic pentru a induce în eroare bărbatul și nu se transfigurează decât simbolic în femeia consumabilă, femeia-obiect. Fata blondă (ce răspunde stereotipal cu ce afirmă și Adler despre blonde: frumoase, dezirabile dar stupide) schițează gestul de invitație originară și plin de

promisiuni senzuale – dar substituit pervers de răsturnarea paharului pe fața și ochelarii chelnerului. Paharul de lapte este codul simbolic al băiatului, ce ironie artistică și flegmatică pentru aceste cochete!

Scena este extrem de bine reliefată artistic și compusă din detalii semnificative: atmosfera „iminentă, urgentă“, modul frugal de servire, coafura eroilor, ochelarii, constituția fizică a băiatului, atitudinea nonșalantă a fetelor etc.

Gestul fetei blonde creează o defulare a băiatului, o reacție de revoltă, o enervare, iritare anti-norme și societate (atitudine anomică care îi caracterizează pe toți eroii), buna cuviinței, legitimate social și impuse unor categorii deprivilegiate (băiatul naiv și stigmatizat social). Este o reacție anti-societate de consum, anti-feminitate. Băiatul refuză distracția grotescă cu fetele, umilă se instaurează revolta lui socială, răzbunarea operaționalizate într-un gest altruist și egocentric: decât să reacționeze fizic contra fetelor, aleargă spre vitrină, o sparge și ajunge în stradă pentru a se asocia proorocului modern și mărșăluitorilor virtuoși. “Distrugând“ se raliază principiilor anti-conformiste, afișând o atitudine a personalității care i-a surprins pe consumatorii fast-foodului. Se enervează, devine un bărbat activ ce se opune unei conjuncturi nemeritocratice. Furia sa socială se remarcă în pașii hotărâți pe care-i face spre muzicant.

Naivitatea își continuă seria de mici imagini, de o reală imbecilitate umană: tipul riscant, aventurier și irațional, aberant care se plimbă cu bicicleta pe casă, cade pe gazon fără a se traumatiza. Experiențele ilustrate (chelnerul și biciclistul) concordă cu momente de conștiență, de revitalizare umană, de redeșteptare a instinctului de conservare, de antagonism existențial. Devin personaje capabile să-și suporte cu aplomb existența insipidă și să adopte idealuri mai riscante.

Imbecilitatea individului pe bicicletă este o caracteristică generală – este slab creionată din punct de vedere coloristic și zoom-ul nu insistă pe trăsăturile faciale ale tipului, tocmai pentru a-l arhetipa.

Marșul mesianic și salvator continuă: se ajunge la o instituție de cultură „inactivă“, lipsită de orice mișcare profesională sau alt element sugestiv, pe treptele ei stând fanfara plictisită și pregătită de festin. Lipsește de la fiecare individ, inițial, acel impuls de a recrea optim prezentul pentru un viitor merituos. Lumea prezentată este depersonalizată, eludată de orice emotivitate. Solistul și marșul sunt elemente care stimulează și motivează ambientul uman. Fanfara se revitalizează și se alătură cu voioșie înaintării înflăcărate a indivizilor.

Concursul de la televiziune este o dramaturgie nefericită o obscenității, vulgarității, stupideniei umane, a superficialității în cuplu. Dorințele într-un cuplu sunt inhibitate și se defulează spontan, irațional în fața mediatorului de la televiziune; ceea ce duce la oripilarea fetelor și abandonarea bărbaților, neascultându-le „regretele”. Fetele travestite se disimulează astfel, la ieșire își desfac coafurile devin normale și banale. Devin personaje umane și standard.

În centru, se focalizează atenția observatorului asupra avocaților, intuiți după arhitectura tipică americană a tribunalului decedat, inactiv și lipsit de orice frenezie profesională. Avocații stau inerți pe banca din fața tribunalului, și citesc ziarul plictisiți. Frenesia marșului mesianic îi atrage și se alătură pelerinajului.

Imaginea montată se comută pe fetele din fața magazinelor care citesc așezate pe asfalt, ziarul; fetele exprimă o condiție socială proastă, inferioară. Nu este o problemă! Marșul de cultivare a egocentrismului christic al solistului acceptă atât rebuturile sociale cât și elitele profesionale (deci avem inserată întreaga gamă de

ocupații ce sunt extrase din stratificarea profesională americană).

Stilul de viață american culmină să fie evidențiat cu o scenă regizată tipic american: aflăm astfel despre femeia ca și sclavă a gospodăriei presupusă casnică, îmbătrânită, greoaie, urâtă și depersonalizată de orice urmă de feminitate (păr pus pe bigudiuri, cască roz, capot larg și înflorat, papuci grosolani de casă). Femeia casnică și stereotipă care are singurul țel: a îndepărta mizeria casnică, a dori să se înfrumusețeze (are tendințe de a se revitaliza dar nefinalizate și astfel își accentuează grotescul fizic), a-și servi soțul ce urmărește programul de televizor. Sunt scene dramatizate pe baza stereotipurilor sociale americane. Pentru o sonorizare simbolică nu lipsesc: „agitatul televizor”, regurgitul, revărsatul muștarului (brand-ul fast-food-ului și opozantul sănătății cotidiene), într-un gest sublim, grotesc și voluntar pe haine.

Scena devine una hilară cu: nonșalanta dezordine din incinta apartamentului, ciorapul rupt, pantalonii răsuciți, maieul. Simțul olfactiv este și el stimulat neplăcut (dar impresia de realitate tangibilă și palpabilă este nimicitoare) de gestul bărbatului de a-și adulmece vizibil transpirația. Gesturile, concrete sunt veridice prin empatia socială, atitudinală creată, în dialogul activ și persistent cu ascultătorul.

Ca și ceilalți adjuvanți pseudo-mesianici (chelnerul, avocatul, muzicanții ce întrețin atmosfera de carnavalesc și grotesc, spectaculos și hidos), gospodina are reveniri în stare conștientă, dintr-o poziție imaginativă de inferioritate, așa cum a fost percepută în familie. Starea de enervare fulminantă este identică cu cea a celorlalte personaje, frizează isteria – femeia descinde pe masa din fața televizorului, în fața soțului își aruncă cască de pe cap, își smulge halatul și devine o

extravagantă și vulgară persoană: păr lung blond, excesiv fardată și în nuanțe țipătoare, tricou albastru plin de stele lucitoare, pantaloni scurți aurii, cizme lungi și roșii.

Dansează ritmul pe melodie, gesturi largi și prin limbaj îl sincronizează pe solist. Gestul unanim al telespectatorilor în fața grotescului (dar este dramaturgie socială post-modernă!) este similar cu al soțului: apariția vomei. Este simbolul singular dar evident față de erorile unui sistem aparent meritocratic, uniformizator, standard și depersonalizant (F. Brune, 1997; Baudrillard, 1998; J. Seguela, 1998). Femeia se alătură marșului.

La fel de important este *cadrul de derulare al videoclipului*: orașul post-modern, arhetipal, absent de orice activitate și segregat – nu există activitate umană pe străzi, doar arhitectura monotonă și dizgrațioasă a caselor vechi, lipsesc blocurile moderne și circulația autovehiculelor. Cadrul este descins din secolul anterior, ineluctabil separat de activismul personajelor – devine activ odată cu apariția butonului ce declanșează explozia. În ciuda simbolicului semn de circulație „stop”, amplasat pe trotuar, cu un gest mașinal și firesc, ne-emoționant, mesianicul salvator post-modern declanșează explozia.

Declanșarea bombei susține, simbolic și conotativ, re-inițierea eu-lui și conștiinței indivizilor de schimbare a actualului sistem american – de furie și enervare pentru anterioritatea temporală, de emancipare și frenezie pentru deconstrucția prezentului și reconstrucția posteriorității.

Salutul din mașină (gestul este sugestiv, semi-obscen) al vedetei infantilizate și „minoritară” cultural, care salută și aprobă inițiativa acestui pseudo-salvator charismatic (prin atracția ideilor sale expuse a mobilizat și solidarizat indivizii) este pasager, hazliu și stigmatizant. Salută inițiativa, o acceptă și dispăre – presupunem imaginar că se alătură grupului.

Reținem și pentru situația actuală din România nemulțumirea față de sistemul socio-politic, economic care se exprimă printr-un dezgust concretizat în isterie și furie colectivă reunite într-un marș mesianic de a restaura societatea (vezi mișcările sociale de stradă, grevele).

Dar bomba declanșată de solist stopează escaladarea tensiunii și a conflictului. Este mișcarea endoforică de rezolvare a conflictului dintre părțile antagoniste simbolice. Mulțimea se reisterizează, devine angoasată și fuge de pe scena conflictului.

Cu spiritul de auto-sacrificiu pe frunte, membrii formației rămân impasibili și continuă singuri misiunea de a transfigura valorile moderne de consum și habitus.

Dimensiunile urmărite în analiză: temporalitatea, spațialitatea, simbolis-tica, elemente artistice, prezența și activismul uman, recuzita simbolică adjuvantă, nu mi-au stimulat, decât intuitiv, secundarea analizei și raportare la dimensiunea lingvistică și libretul melodiei.

Boyzone “You Needed Me”, Savage Garden “Animal Song”

Din punct de vedere al comunicării mă interesează în analiză raporturile armonice, simbioza și sinestezia între: dinamica acțiunii (Weelwright, 1997), nuanțele de culori, artiști și prototipurile lor conotative, minimal sau cvasi- tangențial componenta lingvistică a videoclipului. Analiza începe cu Boyzone.

Fondul este insipid și colorat în verde-gri sugerând similitudini cu nuanța cazonă a armatei, deja introducerea decepționantă creează premisele ilustrării poetice a post-modernismului. Se indică o rigiditate deja cunoscută din celelalte analize și o inflexibilitate a mediului care se dorește recreat și tranziționat spre evoluții culminante economice și sociale. Fondul este

perpetuat pe toată derularea videoclipului. Ramele tablourilor, numeroase cantitativ, rămân imobilizate inițial în poziție orizontală. Cadrul următor etalează persoanele adjuvante care sunt obiectualizate: slabe și statice modele umane a unor categorii sociale ce rămân în defensiva declanșării ritmului muzical pentru a le stimula.

Muzica apare și cupluri care exprimă dualitatea umană încep să defileze cu ramele tablourilor în mână. Cupluri duale (tânăr – bătrân, femeie – bărbat, androgeni și inverșiți psiho-social, devianți sociali, indivizi transfigurați istoric și clonați acum în post-modernitate) se înșiruie uniform, traversând biunivoc scena amorfă. Cifra 2 a dualității extrapolează mesajele: dualitate caracterială, dualitate regizorală și artistică (apar câte doi indivizi pentru susținerea fiecărui tablou), multiplicarea lui 2 pentru a reuși cele patru rame și laturi ale tabloului etc. Prin defilarea disensuală cu tablourile prin/ printre soliști într-un ritm calm și monoton ilustrează o societate post-modernă cu: *liberalism sexual* (cupluri de homosexuali și lesbiene), *discrepanța între generații* (între cohorte de indivizi, intergrupuri, intercupluri), *stiluri culturale și modă extravagantă, de avangardă* (cupluri cu ținute dizgrațioase și coafuri anticonformiste), *segregare identitară și depersonalizarea umană* (fețele imobile ale adjuvanților), *anxietate, angoasă și nevroză* (relevată de segregarea spațială între actori) și *evidența unor fobii sociale*.

Scena se eliberează momentan de acești adjuvanți și apar tablouri pendulante, suprapunându-se peste aezii moderni – exponenți ai unei arte deja distruse. Se reflectă în zoom expresia fiecărui solist cu inexpressivitatea facială și atitudinală în fața fiecărui tablou.

Simbolul central, care exprimă întreg discursul poetic al melodiei și creației imaginative, este RAMA TABLOULUI. În aceste societăți post- moderne există o emoție și ființare corporală, fără prea mult activism emoțional – este imaginea umană reflectată în videoclip. Tabloul exprimă exact, prin singularitatea ramei aceste inexpressivității umane emoționale și doar dinamică corporală.

Tablourile sunt agitate în vid, goale de pânză și în disperare de a-și completa unitatea reclamă o entitate umană în interiorul tabloului. Rama din lemn sugerează revenirea la structurile existențiale moderne, originare. Este o prezentare descriptivă post-modernă, într-o căutare asiduă a spiritualității umane. Videoclipul își încheie mesajul conotativ cu o fotografie socială a personajelor adjuvante: toți se adună într-o ipostază memorabilă formând acea unitate a lumii, într-o pacificare mobilizantă, simbolică pentru opinia mondială.

Este o pledoarie pentru solidaritatea umană în fața distrucției postmodernității, culorile de maro – verde – albastru închis – gri prezintă viitorul sumbru al posteriorității umane. Puțin în spiritul celorlalte melodii, Savage Garden (Animal Song) demonstrează similitudinea între lumea umană și universul animal – un regret pentru libertatea de expresie animală și constrângerea socială.

Avem parte de CARNAVAL SOCIAL ȘI DRAMATURGIE POST-MODERNĂ, o defilare a tuturor vârstelor și categoriilor sociale, a configurației fizice (cei doi actori instabili din film). Derularea pe strada principală concordă cu derularea intermitentă a unor imagini din film – este exhibarea conduitei indivizilor cotidieni în comparație cu modele perfecte (Dichter, 1966). Oamenii dezgustați de sistemul social optează pentru un travesti androgen și carnalesc. Este

tipică ideea de evaziune (B. Cathelat, 1992) din conjunctura socială, de petrecere optimă și amuzantă a timpului liber.

Apar elemente ale extazului și fericirii: confetti aruncate în eter, panglici, căței etc. Personajele din lumea desenelor animate sunt prezente într-o încercare grotescă de a le imita: căței, urși, șoricei. Oamenii devin legume și fructe în veselia aberantă pentru orașul post-modern. Elemente ale circuitului ambulant: jongleri, mâncători de săbii etc. unifică pleiada carnavalească. Nu absentează nici majoretele și fanfara exuberantă. Exponentul carnavalului trebuie să fie un eveniment memorabil – o nuntă artistică ce aparține filmului. Se derulează povestea dintre un lăbil dirijor și o nevrotică tânără care încearcă să-și depășească fobiile existențiale.

Ce este esențial, după defilarea clovnilor, este apariția mașinii roșii decapotabile în două ipostaze diferite: somități locale și sociale ce salută publicul, și tânăra pereche căsătorită.

Solistul este integrat și el în evenimentul extatic, întreținând ideea că arta este o reconstrucție a jocului spectacular și a unei infantilități dramaturgice. Bucuria utopică și isteria generală a publicului post-modern concordă cu antrenantul ritm al melodiei și versurilor.

Prezența animalelor din desene animate în lumea adultă evocă un adult juvenil, invers socializat și izolat de lumea socio-economică. Traversti-ul și disimularea psihofizică indică o societate post-modernă, nevrotică ce adoptă mecanisme improprii și alienante pentru terapie.

“Pacientul Englez”/ „English Pacient” – Ficțiunea complexă și fantastică

Autorul celebrului roman care a stat ca și fundament al ecranizării este Michael Ondaatje (născut în

Sri Lanka, de etnie olandeză). Consacrarea sa internațională a venit în 1992 când "Pacientul englez" a primit Booker Prize și devine best-seller pe cele două continente: american și european.

În 1997, filmul omonim al lui Anthony Minghella, produs în Anglia, obține șase premii Oscar și este cel mai bun film al anului 1996. Printre titularii filmului se numără: Ralph Fiennes, Juliette Binoche etc. Scenariul a fost adaptat de Minghella după lectura consacrată a lui Ondaatje. Ceea ce susține sonor filmul este impresionanta muzică și coloană sonoră a lui Gabriel Yared.

Tema și simbolul *DEȘERTULUI* atât de bine ilustrat în carte, încă de la primele senzații vizuale din film, este plin de conotații:

- viziunea aridă a unui război ce mutilează ființa umană, războiul este deșertul cu umbre și penumbre de la debutul și sfârșitul filmului;
- contextul în care se consumă povestea de dragoste inter-culturală dintre contele de Almasy și Katharine;
- universul neexplorat de cercetătorii științifici;
- coexistența mai multor grupuri interetnice;
- universul în care coexistă cele două tipuri de eros – adulterin și nevinovat – cu atrocitățile unui război.

Este toposul în care este dezvrăjită Peștera Înotătorilor – loc ce substituie marea, plaja, lumea evazionistă și naturală exogenă pe care Katharine le adora.

Alt sub-simbol este al doilea **RĂZBOI** mondial (temă regăsită în literatura existențială franceză la A. Camus etc.): anihilarea oricărei cazuistici a normalității, anularea identității și reconstrucția unui ego și alter ego, conduita oamenilor este diferențiată, alienantă și doresc reconstrucția unor noi sisteme de atitudini conforme realității războiului.

Religia este eludată: imaginea femeilor în negru ce poartă o icoană sub braț și traversează pe lângă o biserică în ruine, ca și în mitul lui Manole – Kip o ridică pe Hana pentru a-și redescoperi credința. Muzica este inexistentă: pianul de la vechea mănăstire este minat și tentativa Hanei de a cânta este un gest aberant de sacrificiu. Cultura ilustrată de cărți nu poate să exprime scopul său formator uman, deoarece biblioteca mănăstirii a fost bombardată și cărțile distruse.

CARTEA apare în diverse ipostaze conotative:

- cartea istorică a lui Herodot a pacientului englez care este liantul cu trecutul său, în ea sunt reținute toate evenimentele palpabile pentru reanamnesis – este o cutie a Pandorei ce conține: desenele lui Katharine privind utopia sa personală și imitarea desenelor pentru mărturia științifică din Peștera înotătorilor, ambalajul de marțipan ca simbol al unei scene senzuale și cadou de Crăciun, când ambalajul este identificat cu Katharine și devorat de conte; poze și scrisori ale contelui de Almasy care-i amintesc de exilul din Ungaria și copilăria fericită;
- cărțile incinerate din mănăstire pe care Hana le folosește pentru a reconstrui normalitatea (sacra din cărți pentru a răspunde unei utilități practice);

- biblioteca din Cairo ca un surogat a celei din Alexandria, și aparținând cercetătorilor geografici, distrusă și ea de război;
- hărțile cu trasee și alte descoperiri geografice de însemnătate și care sunt utilizate ca monedă de schimb a contelui pentru nemți, în încercarea disperată de a obține un avion și a o salva pe Katharine din peșteră;
- cărțile din care Hana și Kip îi citeau contelui: Kipling (amintindu-i lui Kip de națiunea Indiei, realizând conexiuni culturale și interetnice cu țara din care fiecare personaj provenea), Herodot și alte mituri;

Este interesant de remarcat etniile personajelor aculturalizate, întâlnite pentru a întreține universalitatea umană, ei înșiși prototipuri etnice: Gioia și Caravaggio de origine italiană („bucurie” calmă și farmec superficial masculin), Kip este indian (elevat și introvertit, frizând riscul universal prezent în război, cu minuțiozitate și silențiozitate atitudinală), genistul este francez, Katharine și G. Clifton care erau britanici, Almasy care era maghiar, Hana care era de origine americană etc.

Despre senzualitate și corporalitate feminină se pot aminti multe din acest film:

- corpul feminin este autentic prin prezentarea lui Katharine nudă în camera de hotel când se consumă concret adulterul;
- ritualul spălării, purificării pentru a anula sentimentele de vinovăție ale Katharine și Almasy din camera de hotel prin spălarea în cadă;

- corpul feminin expus verbal de beduinul bătrân care simboliza asemănarea unui munte cu un corp feminin, munte care ascundea.

Momentul în care corpul feminin este expus total, spre deosebire de cel masculin care este doar sugerat – se respectă stereotipul de a prezenta femeia ca pe un obiect de consum și în ipostaze inferioare – este scena erotică concretă dintre conte și Katharine. Relația dintre Hana și Kip stă sub semnul interculturalității și se consumă ne-etalat și ne-expus în magazia în care locuia Kip. Este o relație a lor legitimă din punct de vedere moral și social, doar sugerată în film: după consumarea actului sexual dintre Hana și Kip, obsedantul ritual de spălare a vinovăției și al penitenței pe care Hana îl realiza nu mai apare. În încercarea disperată de a se purifica, Hana realizează un gest de masculinizare și de feminitate – își taie părul scurt. Kip și Hana erau impuri până la simbioza emoțională și sexuală pe care o așteptau.

„**FOCUL**” ca și „**APA**” sunt elemente primordiale de construcție și reconstrucție a universului (întâlnite și la filozofii greci). Focul apare în dimensiunea lui distructivă: statuia care explodează, ucigându-l pe genist care se bucura de finalul războiului, marșul mașinilor și tancurilor ce idolatrizau victoria umanității contra războiului, sunt acte de normalitate care sunt desființate. Apa apare complementar în dimensiunea ei pozitivă de recreare a identității personajelor: pacientul englez trebuia supus ritualului purificării deoarece implora ploaia pentru a-i elimina tensiunile și muștrările de conștiință, a evadării într-o lume mutuală dar utopică și calmă – visul lui Katharine de a locui și muri lângă mare, nedistructivă și terapeutică – imaginea sticlelor multicolore ale beduinilor din peșteră care-l tratau pe englez.

Este motivul **PEȘTERII**, a terestrului criptat întregind trinitatea elementelor existențiale: apă, foc, pământ. Topos al gnoseologiei și la descoperirilor științifice, peștera permite accesibilitatea culturală (L. Blaga) a enigmaticului care potențează cunoașterea, devine și un spațiu activ și terapeutic (pacientul este vindecat în peșteră), un spațiu pasiv și al morții (moartea lui Katharine în peșteră), deținând unitatea structurală perfectă – moarte și viață.

Corporalitatea feminină este potențată prin elemente fiziologice și organice care o reprezintă: *mâna* care este solidificată în munte și este cheia spre cunoaștere (contele ca un Ali-Baba exprimând un „Sesam, deschide-te!” inițiază cunoașterea), este un liant al comunicării cu deșertul (furtuna în deșert și mâna lui Katharine care se juca pe geam – imagine regăsită și în filmul *Titanic* a lui J. Cameron).

Degetarul cumpărat din piața asiatică este simbolul permanenței iubirii dintre conte și Katharine. Dexteritatea mâinii lui Kip taie firele bombei de sub pod și salvează mesianic lumea. O translație temporală este utilizată în film între trecutul și prezentul vieții contelui.

Fiecare reamintire și angajare în trecut, în amintirea contelui, este însoțită de un artificiu care angajează panoplia senzorială: auditivă prin muzica și cântecele orchestrei, olfactivă prin mirosirea ambalajului de marțipan, vizuală prin citirea cărților. Se descoperă în prezentul fragmentat – viziunea post-modernă în structura artistică a filmului – evenimente sau obiecte deja trăite. Este viziunea memoriei și a timpului sub formă de spirală regăsită în paradigma lui H. Bergsson și M. Proust. Translația între prezent și trecut este percepută de spectatori aparent fără asociere precisă, la modul brutal.

Tema **“TUBIRII”** este consumată similar ca și în mitul lui Gyges, a cărui poveste o expune Katharine la focul de tabără. Iubirea dintre Katharine și conte este delegitimată social, adulterină și se regăsește ca spațiu în AER.

În aer povestea de dragoste este protejată de universurile economice și politice, de majoritatea umană – doar în aer și în deșert este regăsită și trăită adevărata iubire. Aerul creează senzația de transparență și universalitate, în același timp de eternitate și intangibilitate. Această senzație este căutată de Kip și Hana în biserică, când Hana este ridicată în aer intermitent pentru a simți eternitatea și a-și redescoperi identitatea. Acțiunea lor de căutare a senzației eșuează prin necrearea unității perfecte: Kip rămâne ancorat în terestru.

Momentul când dragostea dintre Katharine și conte devine terestră, concretă și socială culminează cu apariția anxietății, neliniștii la Katharine și planează distrucția asupra cuplului (scena de la cinematograf, seratele, festinul de Crăciun). Imoralitatea acestei iubiri catalogată social ca imposibilă este susținută de prezența soțului, Geoffrey Clifton supus descoperirii adulterului soției la serbarea primului an de la căsătoria lor. Începe acum și drama secundară pe care o trăiește soțul.

„MOARTEA” apare în ipostazele esențiale de manifestare: genocidul în masă a populației datorită războiului, sinuciderea lui Clifton și încercarea eșuată de ucidere a lui Katharine, moartea lentă și suferindă a ei în peșteră, sinuciderea “euthanasică” a pacientului englez la rememorarea totală a trecutului și suprasaturarea conștiinței lui, sinuciderea prin împușcare a lui Madox. Uniunea armonică dintre moarte și căsătorie se realizează după moartea soțului: purtarea pe brațe a lui Katharine și

voalul parașutei devin simbolurile căsătoriei figurative a celor doi.

Este consumată o iubire imposibilă între Katharine și conte, neacceptată social, obturată, reglementată și sancționată prin sacrificiul morții ei, ulterior sinuciderea lui (actul lui este conștient și voluntar). Necredința lui în Dumnezeu sau într-o altă reprezentare divină, îi reproșează Madox, este blamul lui pentru iubirea adulterină. Prea târziu acceptă și recunoaște efectul sacru și divin. Nu același lucru se petrece cu Kip și Hana. Îndoielile, angoasele, frustrarea și alienarea îi contaminatează pe cei patru eroi.

Separarea cuplului se datorează prezenței sacrificiului uman reclamat pentru refacerea și perenitatea cuplului: Kip pleacă și Hana îl urmează după moartea pacientului (simbolul uman al reîntregirii cuplului este Gioia, a cărei nume înseamnă bucurie și o purta pe Hana spre bucurie); după moartea lui Clifton, cei doi se regăsesc tragic – moartea lui Katharine reclamă apropierea ei de conte, gest definitivat de el după un an.

Suținerea emoțională a personajelor este eficientă prin nuanțele de culori contrastante sau asortate din film: alb – griul camerei pentru pacientul englez, blondul părului lui Katharine pentru orange-ul deșertului, flacăra ce arde în cochilia de melc pentru pasiunea dintre cei doi, focul și peștera distructive, dar terapeutice în același timp. Polifonia sonoră este amplificată de nuanțele de culori, de tipologia constructivă a personajelor.

Este o analiză minim descriptivă, din punctul de vedere al acțiunilor și dinamicii textului, și orientată spre specularea simbolurilor iconice și conotațiilor acțiunilor personajelor. De subliniat este realismul numelor personajelor principale care sunt amplasate în acțiuni

utopice: Katharine și Clifton există, contele de Almasy este rezident în Ungaria.

Concluzia și mesajul extras este al pledoariei filmului pentru credință și umanitate la începuturile post-modernismului:

- credința religioasă menținută de relicve religioase, de imagini cu biserici distruse de conflagrația mondială;
- credința în umanitate și structura altruistă: gestul de a vinde hărțile al contelui și imprecăția lui, umilirea lui în fața nemților pentru a o salva pe Katharine;
- credința în dragoste, în realizarea ei legitimă: cele două paralelisme erotice în care Hana și Kip vor realiza tangențial, concret o continuare reală a celei dintre conte și Katharine;
- credința în valorile culturale și personale – bucuria și normalitatea culturală triumfă victorios la sfârșitul războiului prin cumularea unor sacrificii umane și originare;
- credința în știință este respectat imperativul științific până la urgența unui alt sacrificiu – moartea lui Katharine și vinderea documentelor științifice;
- credința în normele socio-morale asimilate de Kip și Hana și eludate de conte și Katharine.

Credința devine prin transfigurare subiectivă și personală, pentru fiecare domeniu al realității sociale o **religie, un arhetip, un canon.**

Stereotipiile de gen sunt păstrate și aici: forța interioară a femeii conlucrează cu forța fizică și caracterială a bărbatului. Cutuma socială este păstrată original sau imitativ pentru evenimente și manifestări culturale: sărbătorea Crăciunului, aniversarea căsătoriei.

Bibliografie:

1. Baudrillard, Jean, 1996, *Sistemul obiectelor*, Cluj, Editura Echinocțiu.
2. Baudrillard, Jean, 1996, *Strategii fatale*, Iași, Editura Polirom.
3. Baudrillard, Jean, 1993, *Amerique*, Paris, Editions Gallimard.
4. Baudrillard, Jean, 1983, *Simulations*, New York, Edition Semiotext.
5. Bell, D., 1974, *The Coming of the Post – Industrial Society*, New York, The Basic Books.
6. Bellenger, Lionel, 1985, *La persuasion*, Paris, Presses Universitaires de France.
7. Boldan, Emil, 1970, *Dicționar de terminologie literară*, București, Editura Științifică.
8. Bourdieu, Pierre, 1998, *Despre televiziune*, București, Editura Meridiane.
9. Brune, Francois, 1996, *Fericirea ca obligație. Psihologia și sociologia publicității*, București, Editura Trei.
10. Cardona, Giorgio Raimondo, 1974, *La lingua della pubblicita*, Ravenna, Longo Editore.
11. Cathelat, Bernard, 1985, *Styles de vie. Courants et scenarios*, Volume 1 et 2, Paris, Les Editions d'organisation.
12. Cathelat, Bernard, 1992, *Publicite et societe*, Paris, Editions Payot.
13. Defleur, Melvin, Rokeach, Sandra B., 1999, *Teorii ale comunicației de masă*, Iași, Editura Polirom.
14. Downing, John, Mohammadi, Ali, 1996, *Questioning the media*, London, Sage Publications.

15. Eco, Umberto, 1996, *Limitele interpretării*, Constanța, Editura Pontica.
16. Eco, Umberto, 1982, *Tratat de semiotică generală*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
17. Faivre, Jean-Philippe, 1988, *Qu' est-ce qu'un attribut important?*, IREP, Paris, Les Editions d' organisation.
18. Fowles, Jib, 1996, *Advertising and the Popular Culture* , London, Sage Publications.
19. Fromm, Erich, 1998, *Frica de libertate*, București, Editura Teora.
20. Lagneau, Gerard, 1993, *La sociologie de la publicite*, Paris, Presses Universitaires de France.
21. Lipovetsky, Gilles, 1983, *L ' ere du vide. Essais sur l ' individualisme contemporain*, Paris, Editions Gallimard.
22. Miron, Mihaela, 1996, *Comportamentul consumatorului*, București, Editura All.
23. Seguela, Jacques, 1998, *Viitorul viitorului*, București, Editura Aldo Press.

EDUCAȚIA INTERCULTURALĂ LA ELEVI

Georgiana Petic-Batrîn

Școala Generală "Mihai Eminescu", Arad

Abstract: Professor Dr. Dumitru Radu considers that education is a function of the spirit with deep roots into the intimate and clean life of civilization from forever. Education contributes to the spiritual existence of a person; it guarantees a person's evolution towards his fulfillment, towards his true spirituality and development and through this, towards Salvation.

Education was called to shape the young generations in order to understand, evaluate and dominate the accelerated rhythm of the progression of contemporary life in all aspects from the understanding and application of life to the ways of communication. Education, today, goes through a perfecting process.

Together with the other study materials, the homeroom classes offer, through their nature and specifics, optimal ways to integrate the parallel educations. In the first place, because these classes do not have a rigorous content, since the content is determined by the concrete problems specific to a class and a type of school, by the local, national and international events, by the students' interests etc. In this direction important implementations have taken place, together with the change in the education components.

New concepts appeared: the management of the students, the health education, the citizen education, the education of free time, the education of family life, psycho pedagogical knowledge, the self-assessment for career development, civil protection and last but not least cultural education.

Because of this, culture is passed on from one generation to the next, getting richer and continuously diversifying. The person who moves on to another cultural horizon, will be confronted with another perception of reality,

with a mix of cultural visions specific to time and space, with a different way to form a relationship with another.

The intercultural education constitutes an ideological option in democratic societies and dreams of the future of civilization in a way that would allow it to make a good choice and be guided in the contexts of multiplying values.

The perspective of the intercultural concept can mitigate conflicts and the increase in violence in schools by the formation of attitudes. The intercultural education is dreaming of giving up the education of different cultures, a strategy by which the spiritual specifics are taken into consideration or in another way (the sexual differences, social and economic differences) avoiding as much as possible the risks that derive from the inequitable exchanges between cultures. The role of today's schools is to give students a European conscious.

The intercultural principle, in an educational context, cannot substitute already existing schools but can join them and facilitate through the increase in the school's mandate. The intercultural principle constitutes a medium in which the school can better reach its scopes of democratization, of equality of chances and cultural diffusion.

Pr. prof. dr. Dumitru Radu consideră că educația este o funcție a spiritului, cu rădăcini adânc înfipte în viața intimă și curată a omenirii din toate timpurile. Tocmai educația contribuie la existența în spirit a omului și asigură ascensiunea lui către deplinătatea morală, către adevărata spiritualitate și desfășurare și prin aceasta spre Mântuire. Primii factori ai educației sunt părinții, care sunt datori să-și îndrume copii spre un rost de trăire mai înaltă, dascălii cultivă în ucenicii lor virtuți vrednice de strădaniile depuse. Biserica tinde să-și desăvârșească fiii săi duhovnicești după modelul omului desăvârșit - HRISTOS DUMNEZEUL - omul, iar statul urmărește să crească cetățeni buni, care să-i asigure generații tot mai bune și mai demne din toate punctele de vedere.

Chemat să formeze generațiile tinere pentru a înțelege, a evalua și a domina ritmul accelerat al progresului lumii contemporane pe toate planurile de la cunoaștere și aplicațiile acesteia, până la mijloacele și tehnicile de comunicare, actul educativ cunoaște astăzi el însuși un proces de perfecționare. Alături de perspectiva educației permanente și în cadrul ei, conturarea ideii potrivit căreia învățământul trebuie restructurat sub raportul obiectivelor, conținuturilor și metodologiei pentru a putea pregăti ființa umană în vederea întreprinderii pe cont propriu a procesului de autoinstruire și autoeducației continue, s-a impus și teza după care educația școlară tradițională trebuie îmbinată cu alte moduri sau tipuri de educație.

Alături de celelalte materii de studiu orele de dirigenție oferă, prin natura și particularitățile specifice, căi de integrare optimă a educațiilor paralele. În primul rând pentru ca aceste ore nu au conținut riguros, el fiind determinat de problemele concrete specifice unei clase și unui tip de școală, de evenimente pe plan local, național sau mondial, de interese de cunoaștere a elevilor etc. Apoi ele nu sunt supuse unei anumite succesiuni în prezentarea conținuturilor, așa cum este cazul celorlalte obiecte de studiu. Acestea se pot deplasa, în strânsă conexiune cu realitățile cuprinzătoare determinate de dezvoltarea și viața elevilor, pentru a le potența șansele de formare. Prin problematica abordată orele de dirigenție fac posibilă legătura dintre conținuturi și informații aparținând mai multor domenii sau unei arii largi de experiențe personale. Prevăd dezbateri cu un evantai foarte larg, care permit efectuarea unor sinteze, ierarhizării sau integrării cunoștințelor și a experiențelor dobândite de elevi.

În această direcție s-au făcut pași importanți odată cu schimbarea componentelor educației. Au apărut

componente noi: managementul grupului educat; educația pentru sănătate; educația bunului cetățean; educația pentru timp liber; educația pentru viața de familie; cunoașterea psihopedagogică; autocunoașterea pentru dezvoltarea carierei; protecție civilă și nu în ultimul rând educația prin și pentru cultură.

Grație acesteia, cultura se propagă de la o generație la alta, îmbogățindu-se și diversificându-se continuu.

Întâlnirea și dialogul culturilor, în ciuda distanțelor care se separă în timp și spațiu sunt inevitabile și în multe cazuri, problematice și complexe.

Persoana care pătrunde într-un alt orizont cultural se va vedea confruntată cu un alt sistem de percepție a realului, cu un ansamblu de viziuni culturale specifice asupra timpului și spațiului, cu un mod diferit de relaționare cu altul.

Educația interculturală constituie o opțiune ideologică în societățile democratice și vizează pregătirea viitorilor cetățeni în așa fel încât ei să facă cea mai bună alegere și să se orienteze în contextele multiplicării sistemelor de valori.

Perspectiva interculturală de concepere a educației poate să conducă la atenuarea conflictelor și la eradicarea violenței în școală prin formarea unor comportamente precum:

- aptitudinea de a comunica (***a asculta și a vorbi.***)
- cooperarea și instaurarea încrederii în sânul unui grup, cum ar fi: grupurile de tineri, de muncă, de joacă,
- respectul de sine și al altora, toleranța față de opiniile diferite,
- luarea de decizii în chip democratic,

- acceptarea responsabilității altora și a propriului eu,
- soluționarea problemelor interpersonale,
- stăpânirea emoțiilor primare,
- aptitudinea de a evita altercațiile , etc.

„Cine spune *intercultural* spune în mod necesar plecând de la sensul plinar al prefixului *inter* - interacțiune, schimb, deschidere, reciprocitate, solidaritate obiectivă. Spune de asemenea, dând deplinul sens termenului *cultură*: recunoașterea valorilor, a modurilor de viață, a reprezentărilor simbolice la care se raportează ființele umane, indivizii sau societățile, în interacțiunea lor cu alții și în înțelegerea lumii, recunoașterea importanței lor, identificarea interacțiunilor care intervin simultan între multiplele registre ale aceleiași culturi și între diferite culturi" (Micheline, Ray, 1984, p.13).

Educația interculturală vizează o abordare pedagogică a diferențelor culturale, strategia prin care se iau în considerație specificațiile spirituale sau de alt gen (diferența de sex, diferența socială sau economică), evitându-se pe cât posibil, riscurile ce decurg din schimburile inegale dintre culturi.

Școala, acceptând principii precum toleranța, respectul mutual, egalitatea sau complementaritatea valorilor, va exploata diferențele spirituale și valorile locale atașându-le la valorile generate ale umanității. Orice valoare locală autentică trebuie păstrată de cei ce aspiră la apropierea de cultura mondială.

Sarcina școlii de azi este de a forma la elevi o conștiință europeană. Încă din clasele primare este dorit să se cultive respectul și solidaritatea față de cultura altor popoare. Câteva valori cheie trebuie să-și facă loc, fie în programele școlare, fie în procesele de învățământ: aspirația către democratic, respectul drepturilor omului,

al drepturilor copiilor, justiția socială, echilibrul ecologic, toleranța și pacea, tradițiile culturale.

Principiul interculturalist, în situația didactică, nu poate să se substituie unor exigențe deja clasice ale școlii, dar le poate însoți și facilita prin lărgirea sferei de preocupare ale școlii. El se constituie într-un mijloc pe care instituția școlară își atinge mai bine scopurile de democratizare, de egalizare a șanselor și de difuziune culturală.

Formarea inițială și continuă a formatorilor este o altă cale de asigurare a principiului interculturalității. În acest sens trebuie regândite prioritățile, strategiile metodologice, obiectivele și practicile pedagogice de pregătire a cadrelor didactice, experiența culturală și relațională a profesorilor fiind o premiză și un prim pas în concretizarea educației interculturale.

Bibliografie:

1. Cucuș, C., 2002, *Pedagogie*, Polirom: Iași.
2. Cozma, T., Iancu, S., 1995, *Ora de dirigenție între rutină și profesionalism*, Gama: Iași.
3. Iovan, M., 1995, *Repere în pedagogie*, Mirton: Timișoara.
4. *** Programă activității educative în învățământul preuniversitar, Ministerul Învățământului.

ARADUL – ORAŞ MULTICULTURAL

Aristița Dîrlea

Grupul Școlar „Henri Coandă” Arad

Abstract: As thirst for truth and knowledge directs our steps towards God, „hunger for culture” determined me to be one of the participants in the symposium entitled “Interculturality in contemporary world. Arad and multicultural education”

I consider that I had a real benefit by being present at this workshop where I clarified my bewilderments regarding multiculturality and interculturality, because my interests were captured by Professor Lecturer Dorin Herlo’s paper “Interactive methods in intercultural education “ and the DPPD team.

The material presented at the symposium was very interesting and determined me to study supplementarily in this domain. This I wrote the following paper as a synthesis of my knowledge and feelings. In conclusion, the concepts of multiculturality and interculturality are parts of our life.

I was born in Drobeta Turnu Severin, where I spent my childhood with Romanians, Serbians, Jews, Turks and gypsies, then I graduated The University of Timișoara, a famous multicultural city, and got married in Arad where I have been living for twenty two years together with this ethnic groups. In my professional life, not only in the social on, existed several contacts with these groups: at “Henri Coandă” High School where I am teaching and at “Csiky Gergely” High School where I had taught for fifteen years. There is a great ethnic variety among pupils, there for the problems discussed in the paper such as: nationalism, discrimination, prejudice, minorities, ideology regard everybody.

We must citizens of Arad country or any other Romanian citizen, eliminate the eventual conflicts that may occur among these groups through tolerance and wisdom in order to live in a world opened for communication, trust,

friendship, to evolve by interacting with different cultures, finally to tend for a United Europe without cultural barriers.

Keywords: spatial culturality, multiculturality, interculturality, communication.

Albert Einstein a spus o frază memorabilă care ilustrează scopul lucrării lui Richard Y. Bourhis intitulată „Stereotipuri, discriminare și relații intergrupuri”: „Dacă relativitatea se va dovedi adevărată, atunci germanii vor spune despre mine că sunt german, elvețienii că sunt cetățean elvețian și francezii că sunt un mare om de știință. Dacă teoria relativității se va dovedi falsă, francezii vor spune despre mine că sunt elvețian, elvețienii că sunt german, iar germanii că sunt evreu”. Dincolo de marele om de știință Einstein, există Einstein evreul, Einstein germanul, Einstein rezident al Franței sau Statelor Unite, Einstein fizicianul, Einstein membru al unor categorii sociale diferite și în același timp un individ aparținând celui mai mare trib, cel al oamenilor.

A aparține unei anumite categorii într-o mai mare măsură decât alteia, poate constitui o țintă a prejudecăților și discriminărilor.

Filosoful și sociologul german Spengler spune: „Respectă obiceiurile, tradițiile și felul de a gândi al fiecărui popor, nu căuta să impui gândirea ta cu mijloace politice sau de altă natură, că nu ai decât de pierdut și îți faci dușmani”, adevăr care este și astăzi universal valabil și în orașul nostru Arad.

Născută în Drobeta Turnu Severin unde am copilărit, am urmat facultatea Institutului Politehnic „Traian Vuia” Timișoara, ca apoi să mă căsătoresc și să trăiesc în orașul Arad pe care-l numesc „o mare de multiculturalitate”. Aici trăim în armonie: români, maghiari, germani, sârbi, slovaci, evrei, croați, ucraineni și romei. Aradul este o comunitate interculturală, în

sensul construirii unei societăți deschise, în care să fim mai apropiați de ceilalți, de opțiunile, de modul de a gândi, de a se exprima. Interculturalitatea presupune o lume deschisă construită pe comunicare, încredere, prietenie, pe interacțiunea culturilor mai sus amintite și nu numai, în final tinzând către viitoarea Europă Unită, fără bariere culturale.

Fiind un om sociabil și repede adaptabil am iubit de la început Aradul și oamenii săi alături de care îmi place să trăiesc, să-i înțeleg, să ne armonizăm identitățile, să ne cunoaștem aportul fiecărei etnii la nivelul culturii și civilizației din România.

Astfel în primii ani ai profesiei mele de dascăl la Gr. Șc. Transporturi „Henri Coandă” Arad, am avut locația împreună cu Gr. Șc. „Csiky Gergely” Arad, unde am colaborat foarte bine timp de 15 ani cu profesorii maghiari (în aceeași cancelarie) și cu elevii maghiari (orele de specialitate erau cu predare în limba română).

În relația româno- maghiară, în ultimul timp se încearcă preluarea unui model de reconciliere. Maghiarul minoritar își structurează atitudinea în jurul ideii de drept istoric. El vrea din partea românilor recunoașterea contribuției sale la configurarea realității istorice, să i se accepte rolul său civilizator. Ideea este foarte puternică în zonele unde populația maghiară trăiește în grupuri compacte: Țara Secuilor, Satu-Mare, Zalău, Cluj, Tîrgu-Mureș, în România în sudul Slovaciei și în Iugoslavia. În regiunile în care maghiarii trăiesc dispersat, integrându-se în populația majoritară, această idee este mai puțin pronunțată: Arad, Timișoara, Hunedoara, Caraș-Severin.

Psihologii din domeniul social împreună cu alte sectoare ale societății care încearcă să restaureze dreptatea socială au propus trei măsuri pentru a elimina prejudecățile, discriminarea și conflictele intergrupuri:

- Contactele intergrupuri trebuie să fie susținute și confirmate prin sprijinul oficial al autorităților. În cazul unei societăți multietnice se aplică o politică oficială de integrare culturală și etnică pentru a permite contactelor intergrupuri să fie fructuoase. Aceste grupuri trebuie să aibă statut și puteri egale, în caz contrar se accentuează conflictele existente deja între grupuri.
- Scopurile comune și cooperarea. Numeroase studii de laborator și pe teren au demonstrat că prejudecățile și discriminarea pot fi atenuate printr-o cooperare intergrupuri pentru atingerea unui scop comun.
- Abordările sociocognitive, determină o cooperare între grupuri ce are ca efect diminuarea relației „ei-noi” și poate determina indivizii să se comporte ca membrii ai unei categorii comune „noi”, care elimină astfel prejudecățile și stereotipurile.

În contextul actual, cultura nu a devenit un lux. Ca manifestări importante pentru întreținerea interesului față de cultură, școala noastră reprezentată prin cei doi directori: prof. Constantin Cîrligeanu Cioarsă și prof. Steliana Băișanu a încheiat convenții de colaborare cu Filarmonica de Stat Arad (250 de ani de la nașterea lui Wolfgang Amadeus Mozart și 150 de ani de la nașterea lui Robert Schumann), cu Teatrul de Stat Arad și cu Biblioteca Județeană A.D. Xenopol Arad. Ca dovadă că pentru elevul modern cultura răspunde unei nevoi intime, interioare omului, în timpul ultimei vizite la bibliotecă, atât eu cât și doamna profesoară Lucia Bibarț – ghidul nostru – am fost plăcut impresionate când am auzit întrebarea: „Ce să fac pentru a avea o cultură mai mare?”. Venea din partea elevului Fekete Adrian de etnie romă din clasa XI SAM a școlii noastre. Am înțeles atunci că

„foamea de cultură”, de cunoaștere ne îndreptase pașii spre bibliotecă, așa cum eu m-am orientat către simpozionul „Interculturalitatea în lumea contemporană. Aradul și educația multiculturală”, unde am găsit răspunsuri la întrebările puse anterior despre multiculturalitate și interculturalitate.

O altă referire cu aplicație directă în activitatea mea la clasă, este și elevul Covaci Marian de 18 ani de etnie rromă, elev în clasa a IX-a B unde sunt și dirigintă. Printr-o comunicare bună profesor-părinte, pot spune că am colaborat foarte bine cu familia acestuia, mama elevului fiind chiar fericită că în comparație cu situația școlară din clasa a VIII-a când întrunise un număr mare de absențe, acum absenteismul este inexistent iar promovabilitatea este 100%. Relația profesor-elev este de respect reciproc pentru tot ceea ce am realizat împreună.

Tot ca o aplicație directă la multiculturalitate, împreună cu alți 8 elevi de diferite etnii din școala noastră: română, italiană, germană, maghiară, respectiv: Mihai Victoria, Marinangeli Matia, Lorincz Alexandru, Szucs Norbert ș.a., am participat la proiectul „Bucătăriile lumii” derulat sub conducerea Grupului Școlar de Industrie Alimentară Arad. În proiect au fost cuprinși 150 de elevi (clasele XI și XII) și studenți din următoarele instituții școlare: Gr. Șc. Industrie Alimentară Arad, Gr. Șc. „J.G. Tajovsky” Nădlac, Gr. Șc. „Henri Coandă” Arad, Gr. Șc. „Csiky Gergely” Arad, Universitatea „Aurel Vlaicu” Arad. Aceștia au reprezentat următoarele state:

- Europa: România, Ungaria, Slovacia, Rusia, Germania, Italia, Elveția, Franța, Anglia, Spania.
- Asia: Turcia, Arabia Saudită, Israel, Emiratele Arabe Unite, Coreea, Japonia, China.

- America: SUA (Florida, Washington, Carolina de Sud, California), Canada, Mexic, Venezuela, Brazilia, Hawai.
- Africa: Egiptul.

Elevii împreună cu mine am prezentat statul Elveția. Proiectul a avut la bază:

- multiculturalitatea;
- îmbinarea a doua capacități umane: comunicarea și alimentația;
- dobândirea abilităților culinare prin realizarea unor rețete specifice statului, unele fiind comentate nutrițional;
- explorarea culturii țării respective, constând din date geografice, istorice, tradiții, obiceiuri, religie, toate concretizate în 30 de mape înmânate juriului, constând din 5 echipe de câte 6 membri.
- pentru o bună documentare, elevii noștri au relaționat cu Ambasada Elveției la București și Restaurantul „Mica Elveție” din București care i-au susținut cu material documentar utilizat în întocmirea mapelor, amenajarea sălii și execuția unor rețete tradiționale elvețiene.

Această activitate am realizat-o cu elevii ca muncă de voluntariat, urmărind pe lângă cunoașterea culturii și a stilului de viață sănătos din satul respectiv și cum să ne bine dispunem lucrând în echipă. În final echipa noastră a fost răsplătită cu un premiu de excelență din partea juriului ceea ce a răsplătit din plin interesul și munca coechipierilor.

Ca dovezi că Aradul este un oraș unde cultura se manifestă din plin, „fără frontieră” sunt următoarele:

- Filarmonica de Stat Arad, este cunoscută în multe țări europene datorită turneelor sale efectuate cu succes în colaborare cu instituții muzicale din țările vizitate. Calitatea înaltă a artei interpretative dovedite de colectivul filarmonicii a fost remarcată astfel în concerte în Elveția (Basel, Lucerna, Berna), Austria (Viena, Innsbruck), Germania (Dusseldorf, Wuppertal). Pe lângă lucrări simfonice ale titanilor muzicii universale, au fost interpretate și lucrări simfonice românești.
- Teatrul de Stat Arad a prezentat în marea și frumoasa comună românească Uzdin (Yugoslavia) un serial de montări scenice cu public. În aceeași localitate a fost organizată în comun o expoziție de pictură naivă la care a participat cunoscutul grup din Brusturi-Hălmagiu și vestitele pictorițe din Uzdin (Mai apoi cei din Brusturi au avut și o expoziție la Zemun. În același evantai al manifestărilor culturale românești s-a înscris și participarea poetului arădean Nicolae Horia Nicoară.
- Pictori amatori au participat la o tradițională tabără de creație plastică în orașul Oroshaza din județul Bekes (Ungaria).
- „Teatrul veșnic tânăr” – grupul de actori în formare care reunește din elevii claselor de actorie de la Școala de Arte Arad, a fost invitat de către Centrul Cultural Român din Budapesta să susțină un recital poetic prilejuit de zilele Eminescu.

- La Muzeul din Arad s-au desfășurat simpozioane internaționale, interdisciplinare având ca temă minoritățile din țările central europene, intitulat „Modul de conviețuire în Europa Centrală și de Vest” unde au fost prezenți istorici, etnologi, sociologi din România, Ungaria, Slovacia, Germania. Subiectele s-au prezentat într-un registru larg de teme precum „etnicitate- istorie” sau „segregare- toleranță”, tradiții legate de familii ale unor minorități precum rromii. Asociațiile culturale ale diferitelor minorități au prezentat programe ca soluții posibile de păstrare a identității. A fost vernisată o expoziție de desene având ca temă poporul evreu, văzut plastic de artista Simo Margit, de etnie maghiară. Tot la Muzeu s-a derulat un alt Simpozion Internațional intitulat „Identitate, alteritate, multiculturalitate”. Dincolo de unele prejudecăți care se mai întâlnesc există și voința de a aborda și a capta punctul de vedere al celuilalt. Se construiesc așa zise „coridoare culturale” care interacționează între ele, având ca obiectiv comunicarea, transparența, atitudinea favorabilă, includerea minorităților în viața și politica țării.
- Câștigul cultural este evident și în edițiile Festivalului Internațional de teatru liceal francofon Arad, unde elevi de liceu au jucat în Săli de spectacole din Franța, Austria, Germania, România.

Cunoscutul om de cultură Ioan Slavici spunea „Dacă vezi un german spune-i pe limba lui „Guten tag”, dacă vezi un maghiar spune-i „Jo napot” iar unui român

spune-i „Bună ziua”, astfel dând dovadă de respect și considerație. În acest context am căutat să-mi educ elevii alături de formațiunea disciplinelor tehnice pe care le predau, ca și în rugăciunea: „Să ajungem la iertarea/ Nedreptății aproapelui / Spre o cultură a solidarității”.

Bibliografie:

1. Bouris, R., Leyens, J., *Stereotipuri, discriminare și relații intergrupuri*, Editura Polirom, Iași, 1997.
2. Revista „Aradul cultural”, Editura Trinom, Arad, decembrie 1997.
3. Revista „Aradul cultural”, Editura Trinom, Arad, iunie 1998
4. Revista „Aradul cultural”, Editura Trinom, Arad, iunie 1999.
5. Revista „Aradul cultural”, Editura Trinom, Arad, iunie 2001.